PROVINCIE UTRECHT

REACTIENOTA OVER REACTIES OP CONCEPT ONTWERP OMGEVINGSVISIE EN -VERORDENING PROVINCIE UTRECHT

Behorende bij Ontwerp Omgevingsvisie en Omgevingsverordening Provincie Utrecht

Publicatiedatum 17 maart 2020
Status definitief
Referentienummer 8207CECA

Omgevingswet.provincie-utrecht.nl

Inhoud

De binnengekomen reacties met registratienummer 4
0. Doel en opzet reactienota 5
1. Inleiding 6
1.1. Algemene reacties Omgevingsvisie 6
1.2. Algemene reacties Omgevingsverordening 7
1.3. Meer specifieke reacties op de Omgevingsverordening 8
1.4. Reacties op de in de Omgevingsvisie opgenomen boxen 9
1.5. Algemene reacties op de kaartensets 9
2. Visie 11
2.1. Reactienota voor ‘Positionering provincie Utrecht’ 11
2.2. Reactienota voor ‘Utrecht 2050’ 11
3. Basis 12
3.1. Reactienota voor ‘Sturingsfilosofie’ 12
3.2. Reactienota: voor ‘Uitgangspunten voor ons omgevingsbeleid’ 13
3.3. Reactienota voor ‘Provinciale belangen’ 15
4. Gezonde en veilige leefomgeving: het beleid 16
4.1. Reactienota voor ‘Stad en land gezond’ 19
4.1.1. Reactienota voor ‘Milieu en gezondheid’ 19
4.1.2. Reactienota voor ‘Recreatie en toerisme’ 23
4.2. Reactienota voor ‘Klimaatbestendig en waterrobuust’ 28
4.2.1. Reactienota voor ‘Duurzaam en robuust bodem- en watersysteem’ 28
4.2.2. Reactienota voor ‘Klimaatbestendige en waterveilige leefomgeving’ 30
4.2.3. Reactienota voor ‘Omgaan met bodemdaling’ 31
4.3. Reactienota voor ‘Duurzame energie’ 32
4.4. Reactienota voor ‘Vitale steden en dorpen’ 42
4.4.1. Reactienota voor ‘Ruimte voor wonen en leven’ 42
4.4.2. Reactienota voor ‘Ruimte voor werken en winkelen’ 50
4.5. Reactienota voor ‘Duurzaam, gezond en veilig bereikbaar’ 53
4.5.1. Reactienota voor ‘Een goed bereikbare provincie’ 53
4.5.2. Reactienota voor ‘Ontwikkeling bij knooppunten’ 55
4.5.3. Reactienota voor ‘Optimalisatie van netwerken wegen, OV en fiets’ 55
4.6. Reactienota voor ‘Levend landschap, erfgoed en cultuur’ 58
4.6.1. Reactienota voor ‘Aantrekkelijke landschappen’ 58
4.6.2. Reactienota voor ‘Toegankelijke cultuur en waardevol erfgoed’ 61
4.7. Reactienota: voor ‘Toekomstbestendige natuur en landbouw’ 65
4.7.1. Reactienota voor ‘Robuuste natuur met hoge biodiversiteit’ 65

4.7.2. Reactienota voor ‘Duurzame landbouw’ 70
5. Gebieden 77
5.1. Reactienota voor ‘Regio U16’ 77
5.2. Reactienota ‘Regio Amersfoort’ 78
5.3. Reactienota voor ‘Regio Foodvalley’ 79
6. Uitvoering 80
6.1. Reactienota voor ‘Samenwerken’ 80
6.2. Reactienota voor ‘Regionaal programmeren’ 81
6.3. Reactienota voor ‘Uitvoering via Omgevingsverordening en programma’s’ 81
6.4. Reactienota voor ‘Flexibiliteit in beleid’ 82
6.5. Reactienota voor ‘Uitvoering geven aan beleid’ 82
6.6. Verklarende woordenlijst 82
7. Verslagen van de clusterbijeenkomsten 83
7.1. Verslag Bestuurlijk overleg Bereikbaarheid 83
7.2. Verslag Bestuurlijk Overleg Duurzame energie 84
7.3. Verslag Bestuurlijk Overleg Wonen en Werken 86
7.4. Verslag Bestuurlijk Overleg Natuur en Landbouw 88
7.5. Verslag Bestuurlijk Overleg Water 90

De binnengekomen reacties met registratienummer

1. Toeristische Kano Bond Nederland
2. Vervallen (wordt apart beantwoord)
3. Stichting Regioplatform Woningcorporaties Utrecht
4. Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied
5. Gemeente Bunnik
6. Veiligheidsregio Utrecht
7. Gemeente Montfoort
8. Gemeente Bunschoten
9. Gemeente Wijk bij Duurstede
10. Gemeente Zeist
11. Gemeente Baarn
12. Gemeente Utrechtse Heuvelrug
13. Utrechtse Waterpartners
14. Gemeente De Ronde Venen
15. Gemeente Soest
16. Gemeente Woudenberg
17. Regio Lopikerwaard (Gemeente IJsselstein, gemeente Woerden, gemeente Oudewater, gemeente Montfoort)
18. Gemeente Woerden
19. Gemeente Leusden
20. Regio Foodvalley
21. Gemeente Utrecht
    Gemeente Utrecht Team Ondergrond
22. Stichting Mileuzorg Zeist
23. Gemeente Oudewater
24. Gemeente De Bilt
25. Stichting Utrecht Science Park
26. Bureau Regio Amersfoort
27. GGD Regio Utrecht
28. Gemeente IJsselstein
29. Rijkswaterstaat Midden Nederland
30. LTO Noord
31. Utrechtse Natuurorganisaties
32. Gemeente Eemnes
33. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
34. Gemeente Houten
35. Vervallen (samengevoegd met 21)
36. TLN Noord West
37. Gemeente Amersfoort
38. Landschap Erfgoed Utrecht
39. Regio U10
40. Stedin
41. ODRU
42. Geopark Heuvelrug
43. RUD
44. Gemeente Lopik
45. Gemeente Renswoude
46. Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht
47. Gemeente Vijfheerenlanden
48. Platform Bedrijven Utrecht West
49. Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug
50. MooiSticht
51. Economic Board Utrecht
52. Gemeente Stichtse Vecht
53. Vervallen (niet officieel binnengekomen)
54. Kickstad

0. Doel en opzet reactienota

In december 2019 stelden wij, Gedeputeerde Staten van Utrecht, het concept Ontwerp van de Omgevingsvisie Provincie Utrecht en de Omgevingsverordening Provincie Utrecht vast. Op basis hiervan zijn wij het overleg met onze partners (met name mede-overheden en maatschappelijke organisaties) aangegaan. Hiervoor hebben wij diverse bijeenkomsten georganiseerd. Daarnaast hebben we zo'n 54 schriftelijke reacties ontvangen. Deze staan op de vorige pagina.

In deze Reactienota hebben we deze schriftelijke reacties op hoofdlijnen samengevat. We hebben hiervoor dezelfde hoofdstuk- en paragraafindeling gebruikt als in het concept Ontwerp van de Omgevingsvisie. Alle ontvangen reacties zijn van een nummer voorzien. Die nummers vindt u terug in de eerste kolom van de tabel, zodat duidelijk is welke organisatie de betreffende reactie heeft ingebracht. In de tweede kolom vindt u de reactie en in de derde kolom ons antwoord hierop. En daar waar dit van toepassing is, is ook aangegeven welke consequentie onze beantwoording heeft gehad voor de Ontwerp-Omgevingsvisie en –Verordening.

Passages in de reacties die betrekking hebben op specifieke lokale (uitbreidings)locaties voor wonen en werken of specifieke infrastructurele wensen of knelpunten zijn niet opgenomen in deze reactienota. Deze opmerkingen zijn te gedetailleerd voor het abstractieniveau van de Omgevingsvisie. In het kader van de programmatische uitwerking (wonen, werken en mobiliteit) worden deze meegenomen. Ook andere reacties die betrekking hebben op begrenzingen, zoals van Natuurnetwerk Nederland of de recreatiezone, zijn niet opgenomen in deze reactienota.

Van de bijeenkomsten met mede-overheden en maatschappelijke organisaties zijn verslagen gemaakt. Deze kunt u lezen in hoofdstuk 7 van de reactienota.

1. Inleiding

1.1. Algemene reacties Omgevingsvisie

Van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar en voorgestelde wijziging
9, 10, 11, 14, 16, 28, 29, 33, 36, 37	Diverse partijen zijn positief over de (proces van totstandkoming) Omgevingsvisie. - Prettig leesbare en toegankelijke visie die wel een vrij algemeen karakter kent. - Grote mate van herkenning op inhoudelijke thema's. Dit is een goed startpunt voor interbestuurlijke samenwerking. - Erg te spreken over samenwerking in de afgelopen jaren. Herkennen veel van hun punten / opmerkingen. - We hebben waardering voor een groot aantal elementen in de visie en de wijze waarop u het proces van totstandkoming, en met name de start daarvan, heeft vormgegeven. - Beschouwen traject om samen te komen tot visie en verordening als belangrijke eerste stap, maar ook leerervaring. - Goed dat provincie ruimte geeft aan inbreng van veel partijen. - Concept Omgevingsvisie demonstreert toewijding en ambitie, er ligt helder concept met duidelijke structuur. - Goed doordachte visie, rekening houdend met actuele ruimtelijke vraagstukken en gebruikmakend van slimme mogelijkheden zoals geo-informatie. De visie sluit qua thematiek goed aan bij de NOVI. - Complete en goed geproduceerde visie. - Visie ademt veel (concrete) ambitie. Doelen op alle relevante onderdelen fysieke leefomgeving en wil deze in samenwerking bereiken. Kijken ze naar uit.	Dank voor deze ondersteuning.
10, 11, 22, 28,	Diverse partijen zijn kritisch over de Omgevingsvisie. - Te veel het karakter van een structuurvisie waarin de provincie de keuzes van de voorgenomen ruimtelijke ontwikkelingen en het ruimtelijk beleid heeft uitgewerkt. - In het proces om te komen tot de visie is onvoldoende participatie vanuit de samenleving mogelijk geweest. - De visie oriënteert zich op de overheid en mist de verbinding met inwoners en maatschappelijke organisaties. - De visie kijkt nauwelijks over de provinciegrens heen, m.u.v. de gemeenten buiten de provincie die ook binnen de regio	Een Omgevingsvisie die alleen de hoofduitgangspunten en de wijze van samenwerken bevat geeft naar onze mening te weinig richting aan het gezamenlijk vormgeven aan antwoorden op de maatschappelijke opgaven. Daarbij wilden wij de verworvenheden van het werken onder de 'oude wetten' niet kwijt. Wij hebben dit wel terug gebracht tot de essentie en dit ambitiegericht opgeschreven. We hebben daarbij de balans gezocht tussen richting kiezen op hoofdlijnen en ambities, maar tegelijkertijd veel ruimte laten voor de manier waarop die gezamenlijk gerealiseerd kunnen worden. In het participatietraject hebben wij diverse partijen betrokken, waaronder alle medeoverheden, inclusief buurprovincies en maatschappelijke organisaties. De

	Amersfoort vallen. - Zorgen over ontwikkelruimte binnen de uitgangspunten en uitwerking hiervan. Ze zien kansen voor ontwikkeling binnen de kaders van het unieke landschap rond het dorp. - Visie en verordening zijn sectoraal opgebouwd. Wisselwerking is niet uitgewerkt. Dat bemoeilijkt samenwerking. - De visie maakt te weinig keuzes.	inwoners en ondernemers zijn vooral betrokken in aanloop naar het Koersdocument. Daarmee zijn de lijnen uitgezet die nu verder ingevuld zijn. Door meer gezamenlijk met de regio's op te trekken via bijvoorbeeld regionaal programmeren geven we kernen/gemeenten meer ruimte dan onder de Wro om in regionaal verband met provincie uitwerking te geven aan de opgaven die spelen. Ontwikkelmogelijkheden rondom kernen kunnen hierin ingebracht worden. Visie en verordening bevatten beleid en regels op 7 thema's die een eigen uitwerking kennen en op diverse plekken met elkaar in verband zijn gebracht. Voor de verordening gaat digitalisering helpen om de relaties tussen de regels te zien.
10	Er zijn ook suggesties voor verbeteren leesbaarheid. - De concepten winnen aan kracht als er een leesbare samenvatting en index in wordt opgenomen. - De begrippen uitgangspunten, thema's, ambities en programma's lopen verwarrend door elkaar.	De opgenomen visie op 2050 vormt reeds een samenvatting van het beleid wat er op volgt. De gebruikte begrippen lopen we na op duidelijkheid. Zodra de visie en verordening digitaal zijn, werken we met zoekwoorden waarmee relevante informatie omhoog kan worden gehaald. *Voorgestelde wijziging: verduidelijken dat de de visie op 2050 tevens de samenvatting is.*
10, 11, 14, 16, 26, 32, 47	De tervisieleggingsperiode in april / mei van 6 weken is voor een deel van de gemeenten te kort, omdat zij besluitvorming via de Gemeenteraad voorstaan.	De periode van 6 weken is de wettelijke periode. Wij verzoeken u om in deze periode de concept zienswijze op te sturen. De door de Raad vastgestelde versie kan dan later (bij voorkeur binnen 2 weken) toegestuurd worden en die zal opgenomen worden in het dossier.

1.2. Algemene reacties Omgevingsverordening

Van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
28	Veel regels zijn overgenomen uit bestaande regelgeving en beleidsmatig hetzelfde gebleven. Omslag is een uitdaging. Ga hier het gesprek over aan om dit gezamenlijk te doen.	We hebben inderdaad zo'n 20 verordeningen samengevoegd en hebben deze aangepast aan de werking onder de Omgevingswet. Ongeveer twee derde van de regels zijn vanuit de Rijksoverheid verplicht, de rest komt voort uit provinciale belangen. Tussen concept Ontwerp en Ontwerp hebben we alle regels, mede aan de hand van de reacties, doorgelopen. Ook is hier zowel ambtelijk als bestuurlijk overleg over geweest. Veel artikelen zijn verder uitgewerkt, geherformuleerd en afgestemd op de visie. Het is ook van belang te bedenken dat er geen sprake is van een volledige herziening van al ons beleid. We hebben veel uit ons voorgaande beleid overgenomen en op enkele hoofdthema's het beleid / de regel bijgesteld of een andere werkwijze geïntroduceerd.
	Diverse partijen vragen om meer los te laten.	Alle regels zijn beoordeeld en getoetst aan het opgestelde afwegingskader. Hier zijn nut, noodzaak en subsidiariteit afgewogen. Op basis hiervan zijn veel regels geschrapt, samengevoegd en geherformuleerd. Soms zijn nieuwe regels voor nieuwe wettelijke taken of provinciale belangen (visie) geformuleerd. Al met al zijn ca. 580 artikelen uit de huidige verordeningen teruggebracht tot 320 artikelen in de Ontwerp Omgevingsverordening.
	Er wordt gevraagd om flexibiliteit. Er wordt gevraagd om in het experimenteerartikel gezondheid en veiligheid als harde voorwaarden waarvan niet kan worden afgeweken op te nemen.	De flexibiliteit in de verordening zit in de regels zelf, in de mogelijkheid ontheffing van instructieregels te verlenen, de hardheidsclausule toe te passen en via het experimenten-/ innovatie-artikel. We hebben dit tussen concept Ontwerp en Ontwerp verder ingevuld en verduidelijkt.

		Op voorhand wordt in het artikel over experimenten en innovaties niet apart gemeld dat er niet afgeweken kan worden van voorwaarden voor gezondheid en veiligheid. Dat dit belangrijke aandachtspunten zijn, staat buiten kijf.
	Er worden tegenstrijdigheden in de regels geconstateerd.	De regels moeten in samenhang bezien worden, waardoor de beperkingen in totaliteit in een bepaald gebied duidelijk worden. We hebben de regels nogmaals doorgelopen op eventuele tegenstrijdigheden.
	Er worden meer instructieregels gesteld. Hiermee wordt de autonomie van de gemeente in ruimtelijk domein wordt ingeperkt.	Inderdaad worden er meer instructieregels gesteld. Dit komt doordat we een deel van de bestaande regels, veelal voor thema's waarvoor we verplicht zijn iets te regelen, hebben omgevormd naar instructieregels. Er zijn dus minder algemene, rechtstreeks werkende regels. Dit is in lijn met de Omgevingswet en geeft in de meeste gevallen juist afwegingsruimte voor gemeenten of waterschappen.

1.3. Meer specifieke reacties op de Omgevingsverordening

Van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
	Er zijn lijsten met detailopmerkingen gemaakt mbt. de concept verordening.	Alle opmerkingen zijn één voor één doorgenomen en verwerkt in de regels mits dit past bij de wetgeving, de Omgevingsvisie en het afwegingskader van de verordening. Het betreft aanvullingen, suggesties voor verbetering en verduidelijking, kleine wijzigingen en fouten in tekst. *Voorgestelde wijziging: Diverse gedetailleerde wijzigingen in artikelen.*
	Er zijn verschillende opmerkingen over de kaarten gemaakt.	Deze kaarten zijn gecheckt en verbeterd. *Voorgestelde wijziging: diverse wijzigingen op de kaarten.*
	Er zijn opmerkingen gemaakt mbt. externe veiligheid.	We zijn eigenlijk te vroeg geweest met de externe veiligheidsregelgeving. In het kader van de Impuls Omgevingsveiligheid wordt dit jaar gestart met een onderzoek naar bouwkundige maatregelen (effectiviteit en kosten). Verder wordt in het kader van het basisnet nagedacht wat de rol van het Rijk en van de Provincie kan zijn om de ruimtelijke ontwikkelingen langs het spoor in goede banen te leiden. Inmiddels is besloten om nu nog geen regels vast te stellen en dat later in te voegen als de landelijke discussie tot een resultaat heeft geleid. *Voorgestelde wijziging: weghalen regel.*
	Brandveiligheid wordt gemist in de verordening.	Na overleg worden toch geen regels opgenomen mbt. brandgangen in natuurgebieden. Hier wordt nog over gesproken en kan al onder de huidige wetgeving en straks onder de Omgevingswet. Indien nadere regels noodzakelijk zijn, worden deze bij het wijzigen van de verordening opgenomen.
	Verbod op varend ontgassen wordt gemist.	Het verbod op varend ontgassen wordt opgenomen. Als er vóór vaststelling landelijke regels zijn, trekken we deze terug. *Voorgestelde wijziging: toevoegen regel.*
	Ontwikkelruimte voor niet-grondgebonden landbouw wordt gemist.	Er komt geen ontwikkelruimte voor niet grondgebonden landbouw. Dit past niet bij de landbouwvisie van de provincie.
	De regels over borden, rommelterreinen e.d. worden als te gedetailleerd en betuttelend beschouwd.	Deze regels zijn beleidsneutraal overgezet en blijven om verrommeling van het landschap tegen te gaan. Dit wordt nog steeds als actueel provinciaal belang gezien en zorgt voor kwalitatief hooggewaardeerde landschappen. De VTH-taken

		blijft de provincie zelf uitvoeren. De regels gelden alleen in het landelijk gebied.
	Er wordt gevraagd om circulariteit op te nemen in de regels.	We willen circulariteit in samenwerking met diverse partijen vorm geven. In de verordening noemen wij dit in de toelichting, maar wordt niet als voorwaarde gesteld. Gemeenten kunnen dit goed zelf regelen en we nemen het mee in de regionale programmering.
	Diverse opmerkingen betreffen de regels voor duurzame energie.	De regels met betrekking tot zonne- en windenergie zijn aangepast en verduidelijkt. In bijzondere situaties wordt een solitaire windmolen of een buurtmolen (< 3W) toegestaan. De voorwaarde van een zuidopstelling voor zonnepanelen is vervallen. *Voorgestelde wijziging: verduidelijken regels.*
	Diverse vragen om meer ontwikkelruimte i.r.t. stiltegebieden.	De beperkingen met betrekking tot stiltegebieden zijn opnieuw beschouwd en hierop wordt de regel wat aangepast, zodat er meer ontwikkelruimte ontstaat.

1.4. Reacties op de in de Omgevingsvisie opgenomen boxen

Van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
51	Is geschreven vanuit de beschikbaarheid van provinciale geodata. Werk samen met regionale cluster geoinformatie en ruimtelijk/stedelijk ontwerp.	Dank voor de suggestie. Wij zoeken graag de samenwerking ook op dit punt.
13	Het resultaat van het ontwerpend onderzoek. "*Kortom waterpeil volgt bodem en gebruik volgt waterpeil*' Dit zegt niets, omdat daarbij moet worden bij vermeld wat we met die bodem willen en het oppervlaktewaterpeil beïnvloedt maar ten delen de grondwaterstand in de droge periodes. Kortom, deze passage geeft een verkeerd beeld van de sturingsmogelijkheden van het oppervlaktewaterpeilbeheer. Alinea "mozaïek landschap". Wij stellen voor om de volgende alinea te schrappen: "*De blokpolders …. Ringpark Utrecht*". Het is voor ons namelijk niet duidelijk wat hier staat en daardoor wordt een verkeerd beeld opgeroepen.	Dank voor deze aanvulling. *Voorgestelde wijziging: De afsluitende zin van de tweede alinea kan vervallen, omdat in de voorgaande alinea is toegelicht dat uit het ontwerpend onderzoek blijkt dat de ondergrond centraal dient te staan.* *Bij de tweede alinea vermelden we dat het gaat om mogelijke inrichtingsprincipes die uit het ontwerpend onderzoek naar voren zijn gekomen.*

1.5. Algemene reacties op de kaartensets

Van	Korte samenvatting reactie	Antwoord
9, 12, 50	Kaartmateriaal is niet altijd leesbaar. De themakaarten zijn niet altijd goed leesbaar of herleidbaar door een te grote schaal. Themakaarten zijn zeer abstract vormgegeven waardoor de suggestie wordt gewekt dat overal alles mogelijk is. Dit geeft een verwachting die niet waargemaakt wordt.	Dit wordt opgelost als de visie en verordening digitaal worden aangeboden. De themakaarten zijn namelijk bedoeld als digitaal combineerbare kaarten en inzoombaar, zodat gezamenlijk duidelijk wordt welk beleid of welke regels er op een plek gelden.
10, 13	Er zijn discrepanties tussen thematische en visiekaarten en verschillen tussen kaart en tekst.	De visiekaarten en themakaarten hebben een duidelijk andere functie. De visiekaart geeft ons streefbeeld aan en de themakaarten de feitelijke situatie en

	Verduidelijk de samenhang tussen de visiekaart(en) en themakaarten. Neem per thema één integrale kaart op.	daarmee het gebied waarvoor een bepaald beleid of een bepaalde regel geldt. We zullen een leeswijzer op gaan nemen. *Voorgestelde wijziging: toevoegen leeswijzer voor kaarten.*
10, 13	In hoeverre zijn de themakaarten inventariserend t.a.v. wat al is vastgelegd en op welke punten worden wijzigingen voorgesteld? Samenhang tussen de themakaarten visie en verordening verduidelijken. Deels overlap maar deels ook niet.	De themakaarten zijn grotendeels beleidsarm overgenomen uit het beleid en de regels die de basis vormen voor de visie en verordening. Alleen daar waar grenswijzigingen nodig waren, bijvoorbeeld vanwege gerealiseerde verstedelijking of natuur, is dit aangepast. De objecten die in beide kaartensets opgenomen zijn, zijn hetzelfde. Maar voor sommige objecten is ofwel geen beleid opgenomen, ofwel geen regel. Dat verklaart de verschillen in de kaartensets. *Voorgestelde wijziging: toevoegen leeswijzer voor kaarten.*
10	Kaartnummers en verwijzingen vanuit de tekst naar diverse kaarten missen.	De visiekaarten zijn in de tekst opgenomen, m.u.v. de verduidelijkende kaartlagen. Naar de themakaarten wordt verwezen bij de start van iedere deelparagraaf in hoofdstuk 4, resp. in de bijbehorende regels. *Voorgestelde wijziging: toevoegen leeswijzer voor kaarten.*
13	De kaarten zijn niet gemakkelijk te lezen zonder enige uitleg over de legenda. Het lijkt waardevol om een uitleg/doel te zien bij de titel van de visiekaarten.	De Visiekaarten (en ook de themakaarten) moeten in samenhang met de tekst gelezen worden. De tekst verklaart de legenda-eenheden. Om die reden zijn de visiekaarten ook in de lopende tekst opgenomen. *Voorgestelde wijziging: toevoegen leeswijzer voor kaarten.*
13	Is het wel nodig om deze kaartenset los van het document te publiceren, omdat de kaarten al integraal onderdeel zijn van de omgevingsvisie.	Voor het concept Ontwerp waren ze los opgenomen, omdat alles nog in ontwikkeling was. In het Ontwerp maken de kaarten deel uit van het papieren en digitale bestand.
13	Titels themakaarten mogen prominenter zichtbaar. Nu is het zoeken naar de titel	Dank voor de suggestie. We nemen de kaarten op in de lopende tekst. *Voorgestelde wijziging: we nemen daarbij de titel duidelijk op.*
14	Graag de hele provincie afbeelden op de voorpagina. Zoals helaas vaker gebeurt, ontbreekt De Ronde Venen op de kaart.	De voorpagina van het kaartkatern bevat een uitsnede die opgenomen is in de handen die het beeldmerk van de Omgevingsvisie zijn. Dit bepaalt de uitsnede. De kaarten worden opgenomen in de Omgevingsvisie, dus deze uitsnedes gaan vervallen bij het Ontwerp.
14	Rond Amstelhoek staat steeds “Uithoorn”. Ik weet niet in hoeverre we dat erg vinden, maar een beetje vreemd om een woonplaats uit de andere provincie op de kaart op te nemen is het wel (behalve als het gaat om verbindingen).	De themakaarten zijn gemaakt op een vaste, landelijk gebruikte, ondergrond. Deze bevat aanduidingen die wij niet kunnen wijzigen.
20	Visie en verordening bevatten discrepanties in kaartmateriaal. Om te kunnen zien welke regels waar gelden moeten kaarten op grotere schaal zijn.	De kaarten worden in het Ontwerp digitaal aangeboden. Dan kan ingezoomd worden om de precieze ligging te bepalen.
21	Zelfde kaarten in verschillende katernen komt leesbaarheid niet ten goede. In visie 6.3 staat dat visie terugvalt op verbeelding verordening, maar dat lijkt niet het geval te zijn.	De kaarten worden opgenomen in de Omgevingsvisie en het Ontwerp wordt digitaal. Daarmee valt dit probleem weg. Met de aangehaalde zinsnede wordt bedoeld dat waar de objecten in visie en verordening hetzelfde zijn, de verbeelding vastgelegd wordt in de verordening. *Voorgestelde wijziging: toevoegen leeswijzer voor kaarten.*
47	Op een aantal kaarten en in de tekst constateren ze tekortkomingen ten aanzien van hun gemeente.	De themakaarten voor de gemeente Vijfheerenlanden waren, in overleg met de gemeente, nog in ontwikkeling. Bij het Ontwerp is de weergave aangevuld.

2. Visie

2.1. Reactienota voor ‘Positionering provincie Utrecht’

Van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
22, 26, 37	De verbeelding van de prositionering van de provincie Utrecht doet onvoldoende recht aan waar de provincie Utrecht als geheel voor staat (teveel nadruk op de stad Utrecht). Suggestie om de figuur draaischijf van Nederland minder prominent weer te geven.	Terecht punt. In de verbeelding is teveel uitgegaan van het REOS-gedachtegoed met een sterke focus op de stad Utrecht. We zullen meer aansluiten bij de in ontwikkeling zijnde NOVI en de focus die daarin wordt gelegd. *Voorgestelde wijziging:* *Verbeelding aanpassen:* - *Figuur draaischijf van Nederland binnen hele provinciegrenzen plaatsen.* - *Langs Eem en Spoor en De Hoef West Amersfoort opnemen als toplocaies. Evenals A12 Zone Utrecht.* - *Grebbelinie aangeven.* - *Spoorwegennet aangeven.* *In de tekst beter aangeven hoe de provincie zich bovenregionaal en -provinciaal wil positioneren en verhouden.*

2.2. Reactienota voor ‘Utrecht 2050’

De inhoudelijke reactie op de voor de visie ingebracht punten zijn themagericht en zijn om die reden verwerkt in hoofdstuk 4 van de reactienota. Daar waar dit leidt tot aanpassing van de visie is dit verwerkt.

Van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
	Diverse reacties gaan in op de leesbaarheid van de kaart, de opgenomen legenda-eenheden en de gebieden waarvoor deze legenda-eenheden gelden. Dit speelt bij alle thema’s die opgenomen zijn op de visiekaart.	Het kleurgebruik van de visiekaart kan inderdaad verduidelijkt worden. Daarnaast kunnen we diverse reacties op de visiekaart verwerken, zodat de ambities voor bijv. landbouw en recreatie duidelijker worden. *Voorgestelde wijziging:* *Kleurgebruik wordt meer onderscheidend, zodat de kaart minder groen oogt.* *Diverse wijzigingen in gebieden en legenda-eenheden zijn verwerkt,*

3. Basis

3.1. Reactienota voor ‘Sturingsfilosofie’

Van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
7	Zit als provincie bij gemeente aan tafel met een ‘ja mits houding’. Geef de gemeente vrijheid om o.b.v. lokale participatie zelf beleidsafwegingen te maken vanuit alle meespelende belangen.	Wij nemen deze opmerking ter harte. Inderdaad hangt veel af van de wijze waarop overheden met elkaar samen gaan werken.
8, 14, 26 17, 23, 48	De sturingsfilosofie past bij Omgevingswet en suggereert meer ruimte, maar de gemeenten worden sterker dan ooit tevoren beperkt in het maken van lokale en regionale afwegingen. In uw sturingsfilosofie onderschrijft u de uitgangspunten van de Ow en geeft u ook aan er op te vertrouwen dat wij, net als u, ons verantwoordelijk voelen voor de fysieke leefomgeving. In de verordening is dit niet terug te zien. Zoals de wet verwacht van gemeenten dat ze vertrouwen geven aan gebruikers, verwacht de gemeente dat de provincie hen vertrouwen geeft. Visie en verordening wijken op verschillende onderdelen af van eigen motto “lokaal waar het kan, provinciaal waar het moet”. Er zijn meer regels, ook zonder provinciaal belang, zoals voor binnenstedelijke woningbouw. Er worden voorzichtige stappen gezet naar cultuuromslag, zoals regionaal programmeren, maar andere ambities en regels zijn strijdig hiermee, zoals sturen op binnenstedelijke ontwikkelingen. Geef gemeenten vertrouwen en ruimte. Provincie volgt niet de vier verbeteringen van het nieuwe omgevingswetstelsel wat ze aanhaalt, maar er is juist een toename van regels en inperking van bevoegdheden gemeenten. Dat is het sterkst bij regionaal maatwerk voor woningbouw en uitbreiding van bedrijventerreinen buiten stedelijk gebied. Geef hiervoor ruimte.	Veel regels die zijn opgenomen vloeien voort uit wettelijke verplichtingen. Wij hebben deze zoveel mogelijk overgenomen als instructieregels. De regels zijn generiek gesteld en geven zo mogelijk ruimte voor maatwerk. Er zijn mogelijkheden gezocht om afwegingsruimte te geven, waarbij soms behoud of verbetering van kwaliteit wordt gevraagd als tegenprestatie. Zoals hiervoor aangegeven verduidelijken we dat verder. Naast flexibiliteit in de regels, is er ook de mogelijkheid ontheffing van instructieregels te verlenen, de hardheidsclausule toe te passen en via het experimenten-/innovatie-artikel. Mochten we bij het werken met de regels tegen onnodige grenzen oplopen, dan kunnen we de verordening wijzigen. Deze mogelijkheid doet zich jaarlijks voor. Overigens golden de meeste regels al, maar die waren soms niet bekend. We hebben de hoeveelheid regels ook sterk terug gebracht met het samenvoegen van de diverse verordeningen. Het beeld dat er meer regels zijn herkennen wij dan ook niet. Specifiek voor binnenstedelijke woningbouw geldt dat dit effecten heeft op het ruimtegebruik in het landelijk gebied. Bovendien vragen gezondheid, milieu e.d. ook om binnenstedelijke maatregelen. Ten opzichte van de huidige regels zijn er, op grond van andere provinciale belangen inderdaad hier en daar regels voor binnenstedelijk bouwen aangepast, met name m.b.t. veiligheid en gezondheid. Deze zijn het gevolg van een wettelijke taak of een beleidskeuze in de visie.
13	Provincie vervult een mix van 4 rollen. Wat is de rolopvatting binnen de verschillende thema’s?	Dit staat nu in hoofdstuk 6. Wij verduidelijken dit en het op bij hoofdstuk 4. *Voorgestelde wijziging: Per thema de rolopvatting van de provincie nader toelichten in hoofdstuk 4.*
18	Ambitie voor maatwerk aan kleine kernen, sturingsfilosofie en regionaal programmeren kan leiden tot meer flexibiliteit in regelgeving: allemaal goede aanzet richting stelselwijziging en cultuurverandering.	Dank voor deze ondersteuning.
25, 49	Leveren graag bijdrage aan de discussie over keuzes maken en prioriteiten stellen om ambities te realiseren die de beschikbare ruimte kan overtreffen. Voorgestelde werkwijze van gebiedsgerichte samenwerking en oplossingsgerichte houding sluit goed aan, evenals de balans.	Dank voor de ondersteuning, we gaan graag samen aan de slag.
23,	De Omgevingswet gaat uit van ja, mits, maar in de huidige tijd liggen	Een belangenafweging is maatwerk per gebied/locatie.

30	belangen (ogenschijnlijk) ver uit elkaar. Heb oog voor verschillende perspectieven en belangen, zoals stedelingen en plattelanders.	

3.2. Reactienota: voor 'Uitgangspunten voor ons omgevingsbeleid'

Van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
22	T.o.v. de PRS ontbreekt er een apart hoofdstuk met toelichting en uitwerking van het begrip ruimtelijke kwaliteit. Dat is een groot gemis omdat de visie veel vrijheid in de locatiekeuze en invulling woningbouw, bedrijventerreinen en energielandschappen (m.n. wind en zon) biedt en de bijbehorende regels op een te abstracte wijze verwijzen naar een kwalitatieve voorwaarde voor ontwikkeling zonder inhoud, afwegingskader en proces om te weten wat deze kwaliteit is. Er is een meer algemeen afwegingskader nodig om maatwerk te beoordelen. Individuele en teamkwaliteiten, kennisniveaus en intermenselijke vaardigheden zullen belangrijker worden door de flexibele opzet van deze Omgevingsvisie. Sturingsfilosofie is goed, maar dan moeten de daarbij gegeven kaders, wat verstaan wordt onder Utrechtse kwaliteiten en welke rol die kunnen spelen bij ontwikkelingen wel heel duidelijk zijn. Hiervoor is een beoordelingskader / afwegingskader nodig en een veel sterkere regie dan in concept Ontwerp opgenomen is.	In de Omgevingsvisie en -verordening hebben we t.o.v. van de Structuurvisie de slag gemaakt naar Omgevingskwaliteit. Dit vormt een basis voor al ons beleid en is als voorwaarde opgenomen in diverse regels. We hebben hierin tussen concept Ontwerp en Ontwerp ook stappen gezet, zoals elders in de reactienota is aangegeven. Ruimtelijke kwaliteit in de visie (en in de Omgevingswet) is daarmee onlosmakelijk onderdeel van omgevingskwaliteit. Dat hebben we ook zo opgenomen met de te realiseren balans tussen maatschappelijke opgaven en Utrechtse kwaliteiten (blz. 14), de thematische uitwerking van de 7 thema's (blz. 24-29) en de uitgangspunten (blz. 37). Via samenwerking en maatwerk geven we hier invulling aan en we hebben instrumenten hiervoor, zoals de Kwaliteitsgids Utrechtse Landschappen. Met deze manier van werken hebben we gekozen voor een balans tussen helderheid geven via regels en kaders en flexibiliteit bieden. Zie ook de reacties over de wijze van bieden van flexibiliteit (instructieregels, ontheffing, plussen en minnen en experimenteergebieden). *Voorgestelde wijziging: Verduidelijken wat we onder omgevingskwaliteit en ruimtelijke kwaliteit verstaan.*
22	Zet in navolging van de grote uitdagingen en te verwachten transities een programma op voor ontwerpend onderzoek vanuit een breed team van ontwerpers uit meerdere disciplines; en verbindt dit aan wetenschappelijke samenwerking en een makerindustrie met een regionaal bereik. Op die manier zullen 'de Utrechtse Kwaliteiten' (p. 14) zich kunnen ontwikkelen en blijven ze niet hangen in korte termijn ambities. Meer aandacht nodig voort ontwerpend onderzoek en bijbehorende procesbegeleiding. In gebieden waar na zorgvuldige afweging bepaalde opgaven landen vanuit de integrale ontwerpopgaven is het van belang om vanuit de lagenbenadering te werken om vanaf het begin rekening te houden met de waarden die aan de orde zijn. Dit zorgt voor echt 'inclusief ontwerpen'.	Wij zetten niet zo zeer in op een apart programma ontwerpend onderzoek, maar op het betrekken van ruimtelijk ontwerp bij diverse programma's en daarbij in te zetten op samenwerking met ontwerpers uit andere overheden, kennisinstituten, de markt en gebruik te maken van de advieskracht van PARK, PCL en anderen, naar gelang de opgave. Hiervoor wordt ook binnen de provinciale organisatie de capaciteit aan ruimtelijk ontwerp vergroot.
7, 20, 22, 26	Geef meer ruimte voor dubbelgebruik, zoals de NOVI ook vraagt. Hier liggen kansen voor leefbaar en vitaal platteland. Hanteer daarbij landschap als drager van alle ontwikkelingen. Uitgangspunt concentreren en combineren van functies wordt onderschreven. Principes concentreren en combineren moeten op schaalniveau van de regio gelden.	Het 'combineren' van functies maakt onderdeel uit van de centrale uitgangspunten van onze visie. Wij beschouwen het landschap als één van de Utrechtse kwaliteiten die we willen behouden en versterken. De principes gelden wat ons betreft op elk schaalniveau: zowel provinciaal, regionaal als ook op lokale schaal. De diverse partijen die actief zijn in de fysieke leefomgeving dragen hier dus een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor. Dubbelgebruik wordt niet voorgeschreven, maar vormt een wenselijke

	Uitgangspunten concentreren en combineren en uitgaan van ontwerpend onderzoek is mooi, maar ontwikkelaars zullen vaak de grenzen opzoeken, dus regie is nodig.	optie volgens de visie en wordt in de verordening op diverse punten ondersteund. Daar waar dit niet voldoende is, is het experimenteerartikel beschikbaar om verdere invulling aan de principes te geven.
10	De uitgangspunten voor het provinciale omgevingsbeleid sluiten goed aan op hoe Zeist kijkt naar (toekomstige) benutting en bescherming van de leefomgeving.	Dank voor deze ondersteuning.
14	Ruimte voor initiatief is één van de uitgangspunten van de Omgevingswet. Hoe wordt omgegaan met initiatieven, komt niet of nauwelijks terug in visie en verordening. Het samenspel tussen overheden, initiatiefnemer en omgeving is voor de ontwikkeling van de leefomgeving heel belangrijk. Vaak gaat dit om kleine ontwikkelingen: functiewijziging, kleinschalige toevoeging van wonen of werken of veranderingen aan bebouwing.	Met onze visie en verordening willen wij ruimte bieden voor initiatieven; door daarvoor kaders aan te geven. Dikwijls zijn gemeenten de eerst aangewezen overheidslaag voor initiatiefnemers, waar aan de orde doen wij mee aan dit samenspel. Overigens hebben we, zoals elders al toegelicht, in de Omgevingsverordening naast instructieregels voor extra flexibiliteit ook ontheffing en experimenteerruimte opgenomen.
19	Bij handhaven van rode contouren en inbreiding gaat voor uitbreiding, moet als randvoorwaarde gelden dat de leefkwaliteit (groene hoofdstructuur) van het bestaand stedelijk gebied voldoende gewaarborgd moet blijven.	Wij zijn met u eens dat de binnenstedelijke kwaliteit, waaronder de leefkwaliteit en groene structuur belangrijk is voor het stedelijk gebied. We hebben het vertrouwen dat gemeenten dit goed op kunnen pakken en zo nodig met ons het gesprek aangaan.
23	Streef naar vernieuwing, durf los te laten om innovatie een kans te geven.	Dit zijn we met u eens. Met de experimenteerbepalingen in de verordening is deze mogelijkheid uitdrukkelijk aanwezig. We hebben de toelichting hierop in visie en verordening versterkt om dit duidelijk te maken.
22	De bevordering van de duurzame ontwikkeling wordt in planologisch-juridische zin onvoldoende geborgd, waaronder het echt actief gebruiken van vele leidraden en handreikingen. Gevraagd wordt om een duidelijke procesaanpak te stellen, en met name ook heldere (milieu)doelen t.a.v. de (per gebied) te bereiken (minimale) omgevingswaarden/-kwaliteiten.	De diverse leidraden en handreikingen dienen ter toelichting en ter inspiratie bij het vormgeven aan ons beleid in de fysieke leefomgeving. Wij raden gebruik vanzelfsprekend aan, maar dit is niet verplicht. Dit handhaven wij. De milieudoelen per gebied zijn te vinden in de milieukwaliteitsprofielen, eveneens een handreiking. Deze werkwijze zetten wij voort. *Voorgestelde wijziging: Bij de toelichting op ruimtelijke kwaliteit zal in algemene zin ook aandacht gegeven worden aan de handreikingen en leidraden.*
30	Ook de landbouw heeft ruimte nodig voor de toekomst. Ruimte om te ondernemen, als voedselproducent en als beheerder van het landschap. Transitie naar kringlooplandbouw onderschrijven ze maar levert wel onzekerheden op voor de agrariërs.	Dit herkennen wij. Om die reden geven we hier voor de komende jaren gezamenlijk vorm aan via de samenwerkingsagenda landbouw.
30	Tevreden met voornemen provincie om gezamenlijk met de omgeving aan maatschappelijke opgaven en ruimtelijke kwaliteit van de provincie te werken en gezamenlijk een oplossing te zoeken voor de ruimtelijke inpassing van de duurzame ontwikkeling van functies als wonen, werken, mobiliteit, energie, recreatie, natuur en landbouw.	Dit nemen we voor kennisgeving aan.
34	Het eerste uitgangspunt voor omgevingsbeleid ontkent de tegenstrijdigheden in en tussen kwaliteiten. Keuzes op gebiedsniveau ontbreken hiervoor. Geef aan wanneer je ergens wel of niet aan meewerkt. Bijvoorbeeld alleen ontwikkelingen toestaan die de energieopgave verkleinen. Voorkom willekeur. Kies voor een beperkt aantal kwaliteiten die een bijdrage leveren aan de gewenste ontwikkeling. Bijvoorbeeld landschap en goede bereikbaarheid.	Wij zijn het in zoverre met u eens dat gebiedsgerichte, integrale toekomstgerichte oplossingen, waarbij een balans moet worden gevonden tussen opgaven en de afzonderlijke kwaliteiten complex kan zijn. Om die reden hebben we er voor gekozen om niet op voorhand te veel keuzes vast te leggen die mogelijke oplossingen te veel beperken, maar willen we vooral ruimte geven voor initiatief en maatwerk. We verduidelijken dit in visie en verordening.

3.3. Reactienota voor ‘Provinciale belangen’

Van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
8, 26	De provinciale belangen leiden tot gebiedsgerichte keuzes en voorwaarden die ongewenste effecten kunnen hebben. Bepaalde afwegingen kan de gemeente heel goed zelf maken.	Wij hebben gemotiveerd waarom wij iets van provinciaal belang achten. Veelal is dit ingegeven vanuit bovenlokale structuren of effecten. Ook wettelijke taken hebben we in het overzicht meegenomen. Of iets al of niet een provinciaal belang is, zegt op zichzelf nog niets over afwegingsruimte van de gemeente. Dat volgt uit de opgenomen regels.
20	Participatietraject gaf ruimte voor overleg en maatwerk. Maar gesprek over wat provinciaal belang is, is niet gevoerd. Dat zien ze terug in de regels in de verordening. Motivatie hiervoor is ook onvoldoende duidelijk.	De formulering van de provinciale belangen is gebaseerd op het Koersdocument, de gevoerde gesprekken en de wettelijke vereisten. Met de mogelijkheid tot reactie op het Ontwerp kunt u uw mening daarover geven.
13	Provinciaal belang voor ‘klimaatbestendig en waterrobuust’ blijft beperkt tot regionaal schaalniveau terwijl maatregelen op lokaal, stedelijk niveau nodig zijn. Hier heeft provincie belang van creëren gelijk speelveld. Bij provinciaal belang voor ‘klimaatbestendig en waterrobuust’ ontbreekt drinkwater.	De wijze waarop wij een provinciaal belang verder borgen komt aan de orde in hoofdstuk 4 en 6 en in de verdere uitwerking in bijvoorbeeld Omgevingsverordening en programma’s. *Voorgestelde wijziging: We vullen het provinciaal belang voor ‘klimaatbestendig en waterrobuust’ aan, zodat duidelijk is dat dit gaat om grond- en oppervlaktewater.*
14, 26	In de visie beschrijft u op pagina 42 en verder de provinciale belangen. Het gaat voor een belangrijk deel om belangen die daarnaast op gemeentelijk niveau worden behartigd. Het is gelet op het subsidiariteitsbeginsel van groot belang aan te geven waar uw belang ophoudt en het gemeentelijk belang begint. Gemeentelijke belangen provinciaal noemen is in tegenspraak met lokaal wat kan, provinciaal wat moet.	Provinciale en gemeentelijke belangen sluiten elkaar niet uit maar kunnen elkaar overlappen. Het subsidiariteitsbeginsel gaat over de wijze van rolopvatting en verdere uitwerking (kan een gemeente het doelmatiger en doeltreffender). Dit hebben wij gebruikt voor de beoordeling of een regel wel of niet gehandhaafd moet worden. Vanzelfsprekend hebben we die afweging niet kunnen maken voor regels die we verplicht zijn te hebben. Wij hebben die regels wel zoveel mogelijk als instructieregels geformuleerd.
34	Welke keuze maakt de provincie tussen de provinciale belangen? Stel eisen voor koppeling van functies en maak duidelijk wanneer iets wordt bevorderd of dat voldoende ruimte wordt geboden.	Wij maken van te voren geen keuze tussen provinciale belangen, dit vergt maatwerk. Wij staan een gebiedsgerichte, integrale aanpak voor.
22	Zoals uit de toelichting op de provinciale belangen blijkt, legt de provincie onder bepaalde algemene voorwaarden de regie in belangrijke mate bij de regio, zoals voor energietransitie en ruimte voor wonen en werken. Juist omdat die opgaven een grote impact kunnen hebben op de binnen de provincie aanwezige kwaliteiten is het juist van belang dat de provincie net als in het verleden hier duidelijke regie voert, juist om die kwaliteiten adequaat te kunnen beschermen en waar mogelijk verder te ontwikkelen.	De komst van de Omgevingswet is voor ons aanleiding om onze werkwijze van ruimte bieden voor de grotere opgaven tegen het licht te houden. In lijn met de filosofie van de Omgevingswet kiezen wij er voor om vanaf nu de invulling meer op regionaal niveau op te pakken, waarbij de provincie nadrukkelijk nog wel een regierol heeft, maar wel met een andere invulling dan voorheen.

4. Gezonde en veilige leefomgeving: het beleid

Gezonde en veilige leefomgeving

Van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
24	Regulering van de digitale leefomgeving, die nu volledig in markteigendom is, mist. Het 'internet van dingen' met een 5G netwerk; zelfrijdende voertuigen, democratiseringsinformatie, drones en zogenaamd slimme toepassingen in de openbare ruimte. Alle provincies in gezamenlijkheid, nemen de meest ideale schaal in voor een dergelijk regulering. Grote maatschappelijke opgaven worden mede beïnvloed door de snelle digitalisering van de samenleving, bijvoorbeeld elektrisch rijden en digitale diensten. Geef fysieke ruimte om deze kansen te benutten.	De digitale samenleving is inderdaad een trend in opkomst die kan leiden tot een ander gebruik van de fysieke leefomgeving. We zullen hieraan aandacht besteden in de Omgevingsvisie, maar we zien hiervoor geen regierol voor onszelf weggelegd. *Voorgestelde wijziging: Digitale samenleving opnemen in de Omgevingsvisie.*
3. 5, 10, 24, 47	De stad en omliggende gemeenten worden steeds meer het domein van de hogere inkomens, en voor een beperkt deel van lagere inkomens met een sociale huurwoning. De 'inclusieve samenleving' waarvan u zich een voorstander toont, komt daarmee steeds meer buiten bereik. Bevorderen van een gezonde leefomgeving: Gezonde leefomgeving is veel breder dan milieunormen alleen en een inclusieve samenleving gaat verder dan alleen de fysieke leefomgeving. Sommige thema's in het sociale domein zoals eenzaamheid en jongerenbegeleiding krijgen te weinig aandacht. De sociale kwaliteiten kunnen verder uitgewerkt worden naar voorzieningen, sociale samenhang, cultureel aanbod en inclusiviteit. Waardering voor aandacht voor gezondheid en inclusiviteit. Dit speelt in steden en dorpen. Heb ook aandacht voor gevolgen vergrijzing. Vanuit de WMO is de fysieke toegankelijkheid van de openbare ruimte een issue. Dit ontbreekt.	De sociale leefomgeving is in de Omgevingsvisie opgenomen in algemene zin en komt terug bij o.a. de paragraaf over wonen en werken. Ook hebben wij het opgenomen in de definitie van programma woningbouw, waarin we afspraken willen maken over o.a. het aandeel woningen in het sociale en middeldure segment. Wij herkennen de issues die spelen voor het sociale domein en de inclusieve samenleving, maar kunnen die niet alleen oplossen. We hebben voor beschrijving op een hoger abstractieniveau gekozen om niet op het domein van de gemeenten terecht te komen. Veel van de aandachtspunten die genoemd worden zijn naar onze mening juist van gemeentelijk belang.
27, 31, 37, 51	Instemming met centrale plek voor gezonde en veilige leefomgeving. Duurzaamheid, gezondheid en groen zijn terecht belangrijke uitgangspunten. Past ook bij uitkomsten enquêtes onder inwoners. Net als in Koersdocument is gezonde en veilige leefomgeving een belangrijk uitgangspunt voor de visie. Instemming met algemene uitgangspunt: beleidskader voor streven naar groene, gezonde en slimme leefomgeving.	Dank voor deze ondersteuning.
14	Opgaven als asbestsanering, lood in bodem en effecten Schiphol moeten een plek krijgen in de visie. Bijvoorbeeld door een koppeling bij gezondheidsbevordering of de zoektocht naar integrale oplossingen.	We hebben een Omgevingsvisie geschreven op een hoger abstractieniveau dan voorheen de Structuurvisie. Deze thema's kunnen aandacht krijgen in een programma. Op de effecten van Schiphol voor externe veiligheid wordt in de Reactienota in 4.1.1 ingegaan. De geluidseffecten komen in dezelfde paragraaf onder het kopje 'Verminderen geluidsbelasting' bij het vliegverkeer aan de orde.
22	Het is de vraag of met het overkoepelende thema in voldoende mate aan de orde wordt gesteld waar we met de provincie Utrecht naar toe zouden moeten willen gaan. Een duurzame ontwikkeling van de provincie als	Wij hebben ervoor gekozen om in lijn met de Omgevingswet de gezonde en veilige leefomgeving centraal te stellen. Het belang van de duurzame ontwikkeling is terug te vinden bij de uitwerking in de diverse thema's. Voor de

	geheel zou meer centraal moeten staan. Daarbinnen staan drie grote thema's centraal, namelijk het klimaat met energietransitie, de biodiversiteit en de nutriëntenproblematiek. Er moet daarbij een algehele transitie naar een circulair model plaatsvinden. Rekening houdend met de in 2018 gehouden publieksenquête zou het overkoepelend thema moeten worden (het ontwikkelen van een) duurzame, natuurrijke en gezonde leefomgeving.	transitie naar circulair hebben we een basis gelegd in hoofdstuk 4.

Integraliteit

Van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
10, 13, 22, 29	Samenhang en integraliteit tussen thema's kan versterkt worden door kansrijke combinaties als richtinggevende voorbeelden te concretiseren. Aandacht voor 'blauw' lijkt te ontbreken in de andere opgaven. Oplossingen zullen vaak in een integrale aanpak liggen en moeten waar mogelijk ook tot meervoudig ruimtegebruik leiden. Benader de verschillende sectorale thema's meer integraal en adaptief. Benoem de dilemma's, koppelkansen, afwegingen en keuzes explicieter.	Om de Omgevingsvisie goed toegankelijk te maken hebben we gekozen voor een thematische aanpak. We hebben er daarbij voor gekozen om herhaling te voorkomen. Dit betekent wel dat niet alle verbanden tussen de thema's aangegeven zijn. Uit de principes uit hoofdstuk 3 volgt dat wij per definitie zoeken naar combinatie en concentratie van opgaven. *Voorgestelde wijziging: We verwerken een aantal van de aangedragen voorbeelden in de visietekst om de relaties tussen de thema's te verbeteren.*
22	Het centraal plaatsen van duurzame ontwikkeling leidt tot een andere opbouw van hoofdstuk 4, meer in aansluiting op de lagenbenadering en op de concept ontwerp verordening. Volgorde wordt dan bodem- en watersysteem, waarden van natuur, landschap en cultuurhistorie, (milieu)kwaliteitseisen, klimaatopgave en energietransitie en afsluitend de gezonde ontwikkeling stedelijk en landelijk gebied (inclusief landbouw).	Dank voor deze suggestie. Wij hebben echter gekozen voor een andere ratio achter de opbouw van de visie. Eerst de thema's die overal een rol spelen en daarna de meer stedelijke en dan de meer landelijke thema's.
23	Probeer de grote opgaven wonen, werken, groen en landschap, energietransitie en bereikbaarheid nog meer in samenhang te bezien.	Hoofdstuk 4 is bewust thematisch opgesteld, zodat er voldoende aandacht geschonken kan worden aan elk thema. In hoofdstuk 5 komt dit gebiedsgericht bij elkaar. Door in de realisatie, bijvoorbeeld bij regionaal programmeren, de principes uit hoofdstuk 3 te gebruiken krijgen de opgaven samenhang.
31	De term circulaire economie zou, zoals bij landbouw, in alle thema's verankerd moeten worden, zowel in visie als verordening. Gaat om waardebehoud, waardecreatie en het sluiten van kringlopen en ketens.	De term circulair hebben we opgenomen aan het begin van hoofdstuk 4, omdat deze een centrale plek heeft binnen de gezonde en veilige samenleving. De term komt op diverse plekken terug bij de thematische beschrijvingen. *Voorgestelde wijziging: Versterken van de opgenomen tekst voor circulariteit.*
31	Zorg dat duurzaamheid en gezondheid bij iedere ontwikkeling vereisten zijn, in lijn met de Omgevingswet. Integreer uitgangspunten als klimaatbestendig, energieneutraal, natuurinclusief en circulair in alle ontwikkelingen en veranker dit sterker in de verordening.	De genoemde uitgangspunten zijn belangrijk in onze Omgevingsvisie. Hoe deze thema's met de opgaven bij elkaar kunnen komen is echter situationeel maatwerk en ze kunnen soms ook onderling op gespannen voet staan. Om die reden nemen we het niet als verplichting op.

Experimenteerruimte

Van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
6	Experimenteerruimte in visie en verordening aanvullen met een verwijzing naar het uitgangspunt van omgevingsbeleid, een gezonde en veilige leefomgeving, zie ook 4.3. Tekstvoorstel: "Vrije regulering betekent dat we (een deel van) de instructieregels buiten werking stellen, mits de veiligheid voor de omgeving kan worden aangetoond en kan worden aangetoond dat er geen nadelig effect is op bodem, water en	We zijn het met u eens dat gezondheid en veiligheid belangrijke aandachtspunten zijn bij experimenteerruimte. We willen echter vooraf zo weinig mogelijk voorwaarden stellen aan het gebruik van experimenteerruimte, om het gebiedsproces ruimte te geven om eigen kaders te ontwikkelen. *Voorgestelde wijziging: Wij nemen de voorgestelde wijziging iets minder dwingend geformuleerd over.*

	milieu.”	
7, 13, 17, 21, 39	Diverse vragen over (extra) experimenteergebieden: - Maken graag gebruik van experimenteerruimte om het systeem voor ruimtelijke ontwikkelingen sneller, beter en transparanter te maken. - Is het mogelijk om ook een experimenteergebied aan te wijzen in het in de regio’s Amersfoort en Food Valley? Wij denken dan bijvoorbeeld aan het stationsgebied Amersfoort en Vathorst-west. - Is USP aangewezen als experimenteerruimte? Hebben ze er nog meer, zoals Rijnenburg? - Experimenteerruimte is instrument wat ze goed kunnen gebruiken om samen met provincie tot een toekomstbestendige, duurzame agrarische sector te komen. - 2 gebieden met ruimte voor experimenten impliceert dat elders deze ruimte niet aanwezig is. Dat is in strijd met de geest van de Omgevingswet en met de ruimte vanuit de Crisis- en Herstelwet. Je moet overal anders kunnen / willen bestemmen om anderen te stimuleren en faciliteren.	De experimenteergebieden zijn beleidsarm overgenomen uit de structuurvisie. Met experimenteergebieden zetten we een deel van de instructieregels buiten werking omdat we die vervangen door een gezamenlijk kwaliteitskader. Dit kan in overleg in meer gebieden ingezet worden. De experimenteergebieden zien niet toe op de mogelijkheid om al dan niet anders te bestemmen binnen stedelijk gebied. We gaan aan de hand van de vastgestelde Omgevingsvisie en -verordening graag het gesprek aan over nieuwe experimenteergebieden, waarbij we vooral zullen kijken naar gebieden waarin diverse opgaven bij elkaar komen, er urgentie is, en de overige flexibiliteit in de verordening onvoldoende handvatten biedt voor het proces.
20	Drinkwaterwinning i.r.t. winning bodemenergie in Veenendaal is niet als experimenteerruimte benoemd in de visie.	De experimenteergebieden zijn beleidsarm overgenomen uit de structuurvisie. We zullen samen met u en het waterschap bekijken wat hiervoor mogelijk is.
25	Zijn verheugd om als USP in visie als experimenteergebied te worden benoemd. Graag onderzoeken ze de mogelijkheden om de regio in projecten op het gebied van life sciences en duurzaamheid te betrekken.	Dit is beleidsarm overgenomen uit de Structuurvisie. De regel is nog niet van toepassing op het USP, omdat er nog geen initiatief is genomen om tot een gezamenlijk kwaliteitskader te komen. *Voorgestelde wijziging Visie: We verplaatsen de experimenteergebieden, als in te zetten instrument, naar hoofdstuk 6. De themakaart in de visie met daarop de experimenteergebieden komt daarmee te vervallen.*
26	Er is al jaren sprake van experimenteren met uitnodigingsplanologie. Zijn we stadium van experimenteren niet al voorbij?	We noemen het nog steeds ‘experimenteergebied’, omdat die term bekend is. We zetten dit in gebieden in waar diverse opgaven bij elkaar komen, er urgentie is, en de overige flexibiliteit in de verordening onvoldoende handvatten biedt voor het proces. We zullen dit verduidelijken in de visie.

Experimenteergebied Eiland van Schalkwijk

Van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
13. 43	De experimenteerruimte ligt onder andere over de boringsvrije zone van Tull en ’t Waal en de gewenste toekomstige winning Schalkwijk. Het is onwenselijk als hier de regels uit de verordening dusdanig worden versoepeld dat er bijvoorbeeld WKO systemen worden toegestaan binnen de boringsvrije zone. Wij verzoeken meer helderheid wat wel en niet wordt toegestaan binnen de experimenteerruimte. In Eiland van Schalkwijk kan flexibeler worden omgegaan met een deel van de regels uit de verordening. Hoe moet dit gezien worden in samenhang met de ambities van Vitens om een drinkwaterwinning te realiseren in Schalkwijk?	Wat wel en niet is toegestaan binnen de experimenteerruimte volgt uit het Koersdocument voor het Eiland van Schalkwijk. Deze geeft de kaders voor de ruimtelijke ontwikkelingen.
34	Experimenteerstatus EvS is overgenomen, maar vanwege de NHW is onduidelijk of de AsV doelen nog haalbaar zijn.	Dit is een aandachtspunt voor het gebiedsproces van het Eiland van Schalkwijk en zal daar opgepakt worden.

4.1. Reactienota voor ‘Stad en land gezond’

4.1.1. Reactienota voor ‘Milieu en gezondheid’

Van	Korte samenvatting reactie	Antwoord
10, 51	**Zes hoofdprincipes gezonde en veilige leefomgeving** 1. Pagina 51: waarom alleen aandacht voor agrarische bedrijvigheid en niet alle overige bedrijvigheid? 2. Principe 6 aanpassen: "De ruimtelijke inrichting draagt bij aan gezonde mensen, een inclusieve samenleving en versterkt de sociale cohesie."	ad 1.De andere bronnen staan onder punt 2 (vervoer) en punt 3 (industrie). We nemen ze op in één regel. ad 2.Alle zes de hoofdprincipes zijn gericht op het inrichten van de leefomgeving zodanig dat die bijdraagt aan gezonde mensen. Dit geldt dus niet expliciet voor deze doelstelling. *Voorgestelde wijziging Visie: Punt 4 wordt: Er zijn zo min mogelijk schadelijke emissies vanuit industrie, opwekking van energie en de landbouw. De landbouw draagt positief bij aan de gezondheid van mens en natuur.*
51.	**Uitvoeringsparagraaf** §6.5 uitvoering thema 'stad en land gezond': bij informeren en communiceren ook inzetten op samenwerking met externe partijen die milieu- en gezondheidsdata aanbieden (bv data- en kenniscentrum RIVM/UMCU i.o.). Nu duidt dit alleen op beschikbaar stellen van provinciale data.	We zetten ook in op het samenwerken met andere partijen die kennis en informatie bieden die belangrijk is voor het realiseren van een gezonde en veilige leefomgeving. *Voorgestelde wijziging Visie: in de tekst aangeven: “Beschikbaar stellen (GIS) data en informatie over de situatie en de mogelijke maatregelen voor een gezonde en veilige leefomgeving.”*
06, 10, 13, 22	**Gewenste toevoegingen/wijzigingen** 1. Graag term bosbranden vervangen door natuurbranden. 2. Opnemen Milieukwaliteitsprofielen 3. In de Omgevingsverordening regels op te nemen voor varend ontgassen. 4. Par. 4.1. pag. 52: water toevoegen aan de milieuaspecten. 5. Pagina 50 stad en land gezond: geen aandacht voor bodem en water?	ad 1.Dank voor de goede suggestie. ad 2.We stellen het instrument Milieukwaliteitsprofielen ter beschikking om te stimuleren dat er gebruik van wordt gemaakt bij gebiedsontwikkelingen. Vanwege het abstractieniveau van de Visie wordt het instrument niet genoemd. ad 3.De regels voor het varend ontgassen worden alsnog opgenomen in afwachting van landelijke regelgeving. ad 4.De structuur is gewijzigd. Water komt in 4.2 aan de orde. We nemen verwijzingen op. ad 5.Een gezonde leefomgeving heeft zeker ook te maken met een goede kwaliteit van bodem en water. Deze aspecten komen in 4.2 aan de orde. *Voorgestelde wijziging Visie: Term bosbranden wordt vervangen door natuurbranden. Opname verwijzingen naar 4.2 en andere paragrafen, waar dit aan de orde komt.* *Voorgestelde wijziging Verordening: Opname van de regels voor het varend ontgassen.*
31.	**Luchtkwaliteit** Houtstook is hard op weg om de grootste veroorzaker van de slechte luchtkwaliteit in de provincie te worden. Ook is dit een bron waarbij juist lokale en regionale maatregelen effect hebben. Graag hiervoor maatregelen opnemen in de verordening.	Houtstook heeft onze aandacht, en is daarom in de Visie genoemd. In het kader van de Samenwerkingsagenda gezonde lucht en de bijbehorende uitvoeringsagenda is het een belangrijk onderwerp. Voor nu richten wij ons op het stimuleren van het beperken van houtstook, met name door kennis en informatie te verspreiden. In het kader van die agenda is het mogelijk om samen te bekijken of en wat er op gebied van regulering mogelijk is en dat ook op elkaar af te stemmen.
10, 15, 20,	**WHO-advieswaarden lucht en geluid** 1. De verantwoordelijkheid voor de na te streven normen ligt bij de gemeenten. Verzoek om samen	ad 1.De provincie wil een gezonde en veilige leefomgeving realiseren. Het streven naar WHO-advieswaarden voor lucht en geluid past daarin. We willen deze doelen behalen in goede samenwerking met onze partners. Er is al een regionale samenwerkingsagenda wat betreft

26, 29, 34, 39, 43, 52	met gemeenten te werken aan de opgave om gezond stedelijk leven met een minimale geluidsoverlast zo veel als mogelijk te realiseren bij de ontwikkeling van binnenstedelijke locaties, denk aan kansen voor geluid reducerende maatregelen, hoe regelen we maatwerk en toch een maximale druk op ontwikkelaars om de beoogde ambitie te realiseren, eventueel afspraken in een volgende verordening. En zijn er consequenties van deze keuze in beeld gebracht? 2. WHO-advieswaarden hebben geen wettelijke status, in de verordening is alleen geregeld een zone rond de provinciale wegen (vanaf 60 dB extra voorwaarden). Is de WHO-advieswaarde, met name voor geluid, realistisch en passend voor het stedelijk gebied? 3. Om welke waarde gaat het precies, cumulatief of per bron, op/aan de gevel of binnenwaarden?	lucht. We willen samen met onze partners ook een agenda geluid opstellen, waarin de doelen en mogelijke maatregelen worden opgenomen. Bij het ontwerpen van nieuwe locaties voor geluidgevoelige bebouwing is het van belang dat al in een vroeg stadium naar de geluidbronnen in relatie tot de geluidseffecten op de nieuw te realiseren geluidgevoelige bebouwing wordt gekeken. Daarbij kunnen dan de locatie van geluidgevoelige bebouwing versus geluidafschermende bebouwing, de situering van de vereiste infra, in te passen voorzieningen etc., afgewogen worden (maatwerk). De gemeenten maken de afweging of nieuwbouw van geluidgevoelige bebouwing met hoge geluidsbelastingen acceptabel is. Bij het opstellen van de agenda zullen de in de reacties genoemde mogelijkheden en de beperkingen die aan het streven naar het halen van de WHO-advieswaarden voor geluid vastzitten uitgebreid aan de orde komen. ad 2.De WHO-advieswaarden voor lucht en geluid zijn niet wettelijk. De WHO-advieswaarden voor lucht worden volgens voorspellingen van het RIVM, gebaseerd op berekeningen, gehaald in 2030 in vrijwel het hele land. Ook het Rijk streeft naar het voldoen aan de WHO-advieswaarden in 2030. De Europese commissie heeft in de Green Deal een 'zero pollution doelstelling' opgenomen voor lucht en verwijst daarbij ook naar (eventueel aangescherpte) WHO-advieswaarden. De WHO-advieswaarden voor geluid zijn gebaseerd op een percentage gehinderden door geluid, o.a. ernstige slaapverstoring bij 3% van de bevolking en 10 % ernstige hinder. De WHO-advieswaarden voor geluid zijn niet strenger dan de huidige voorkeurswaarden Wet geluidhinder en de standaardwaarden straks onder de Omgevingswet. Ook bij de WHO-advieswaarden vindt een afweging plaats tussen wat haalbaar is en gezondheidskundig acceptabel. Een afwijking van de wettelijke waarden moet volgens wetgeving ook nu al gemotiveerd worden en straks in het kader van de Omgevingswet, met als doel het bereiken van een gezonde leefomgeving. Het streven naar WHO-advieswaarden is inderdaad niet vertaald naar regels in de verordening. ad 3.Bij het bepalen van de geluidsbelasting gaat het in eerste instantie om het bepalen van de geluidsbelasting op de gevel. De systematiek van de beoordeling van de Omgevingswet maakt dat dit in eerste instantie per bron beoordeeld wordt. Als niet wordt voldaan aan de standaardwaarden komt de cumulatie van verschillende bronnen, met daaraan te koppelen mogelijke maatregelen, in beeld. Ook de WHO-normen zijn per bron vastgesteld. *Voorgestelde wijziging Visie: tekstwijzigingen in relatie tot de WHO-advieswaarden voor geluid, de agenda geluid en de provinciale rol als wegbeheerder.*
10, 29, 47	**Normering geluid** 1. Gaat het bij de streefwaarden voor geluid om cumulatieve waarden? 2. Is maximaal 60 dB de buitengevel-waarde? 3. Waarom worden Geluidproductieplafonds vastgesteld, waar worden die op gebaseerd en wat zijn consequenties van de vaststelling daarvan?	ad 1.De WHO-waarde voor geluid is bepaald per bronsoort. ad 2.Maximaal 60 dB is de buitengevel-waarde op het hoogst belaste punt. ad 3.De Omgevingswet verplicht provincies om rond provinciale wegen binnen 2 jaar na de inwerkingtreding van de Omgevingswet geluidproductieplafonds vast te stellen. Deze worden in principe gebaseerd op de huidige geluidbelasting waarbij 1,5 dB werkruimte mag worden opgeteld. De geluidproductieplafonds zijn vastgelegd/berekend op vaste punten langs de weg, niet gerelateerd aan woningen. De consequentie is dat de provincie bij overschrijding van het geluidproductieplafond maatregelen moet nemen aan de weg of in de overdracht. Bij nieuwbouw van woningen moet de gemeente de vastgestelde geluidproductieplafonds in acht nemen.
19, 27,	**Ambities voor geluid en haalbaarheid ervan** 1. De visie is ambitieus voor geluid, maar onduidelijk is	ad 1.Wij streven naar een intensievere samenwerking met alle betrokken partijen en willen komen tot een gezamenlijke agenda geluid. Daarin komen ook de ambitie en de mogelijke

43, 52	nog hoe de provincie denkt deze ambitie te kunnen halen. 2. Zorgen over de keuze voor 60 dB maximaal voor bestaande bouw op termijn in samenhang met de woningbouwopgave en de mogelijkheden om met maatregelen een goed woon- en leefklimaat te realiseren. 3. Specifiek de transformatie van (kantoor)gebouwen naar woningen wordt niet genoemd. Deze gebouwen liggen vaak als afscherming voor de woonomgeving op hoogbelaste locaties. Dit is conflicterend. 4. Transformatieproject en instructieregel die bepaalt dat er alleen onder voorwaarden geluidgevoelige gebouwen gerealiseerd mogen worden in de zone waarin de geluidbelasting 61 dB of hoger is als gevolg van het geluid van de provinciale weg. 5. GGD-regio Utrecht geeft aan dat voor een goede akoestische kwaliteit van de leefomgeving een waarde van 50 dB Lden en 40 dB Lnight of lager op de gevel gewenst is.	maatregelen/oplossingen aan de orde. ad 2.Een lagere geluidbelasting is de beste optie om een goed woon- en leefklimaat te realiseren met slechts beperkte gezondheidseffecten. Daarom is het uitgangspunt geen verdere toename van de geluidbelasting van bestaande geluidgevoelige gebouwen en een maximale belasting van 60 dB. Uit onderzoek naar de gezondheidseffecten blijkt dat bij geluidbelastingen van 61 dB en hoger sprake is van een toename van de ernstiger gezondheidseffecten. Met bv geluidluwe gevels in combinatie met hogere geluidsbelastingen wordt alleen de binnenruimte bij gesloten ramen beschermd, waarbij slechts een deel van de hinder en de daarmee gepaard gaande gezondheidseffecten wordt voorkomen. Wij vinden het belangrijk dat dit bij de afweging wordt betrokken. ad 3.Wij realiseren ons dat bij transformatie het vaak gaat om gebouwen met een hoge geluidbelasting die daar juist zijn neergezet om de gevoelige woningen daarachter te beschermen. Wij vinden het belangrijk om ook bij transformatie te zoeken naar mogelijkheden om de geluidbelasting te verlagen en de gezondheidseffecten te beperken. Overigens wordt voor bestaande gebouwen die getransformeerd worden tot geluidgevoelige gebouwen alleen een binnenwaarde van maximaal 33 dB geëist. ad 4.De instructieregel voor geluid betreft uitsluitend nieuwbouw rond provinciale wegen. Het is niet onmogelijk om geluidgevoelige gebouwen te realiseren in die contour, maar er zijn wel voorwaarden aan verbonden in relatie tot onze verantwoordelijkheid voor het beperken van de geluidbelasting, en de gezondheidseffecten die daarmee samenhangen, van provinciale wegen. ad 5.We nemen kennis van het advies over een goede akoestische kwaliteit en zullen deze meenemen in het overleg rond het opstellen van een gezamenlijke agenda geluid. *Voorgestelde wijziging Visie: De tekst over geluidbelasting langs provinciale wegen aanpassen en verduidelijken.*
10, 31	**Luchtvaart** 1. Pg 53 milieu m.b.t. geluid: recreatieve luchtvaart: dat mag mits …… Duidelijke randvoorwaarden aangeven. 2. Analoog aan het TUG-beleid, en vanwege de bescherming van weidevogels en ganzen, zien wij graag dat in de bijlage Luchtvaartterreinen wordt toegevoegd dat nieuwe initiatieven ten aanzien van structureel helikopterverkeer en gemotoriseerde kleine en recreatieve luchtvaart ook niet zijn toegestaan in weidevogelkerngebieden gedurende het broedseizoen en in ganzenrustgebieden in de winterrustperiode.	ad 1.Deze randvoorwaarden zijn uitgewerkt in de Verordening, paragraaf Luchthavens en de bijlage Luchtvaartterrein. ad 2.Dank voor deze suggestie. *Voorgestelde wijziging Verordening: toegevoegd wordt dat nieuwe initiatieven ten aanzien van structureel helikopterverkeer en gemotoriseerde kleine en recreatieve luchtvaart ook niet zijn toegestaan in weidevogelkerngebieden gedurende het broedseizoen en in ganzenrustgebieden in de winterrustperiode.*
11, 12, 39, 47, 52	**Stiltegebieden** Gevraagd wordt om in de regelingen voor stiltegebieden meer ruimte te bieden voor ontwikkeling als daar vanuit andere belangen een noodzaak toe bestaat, bv. vanwege de instandhouding van cultureel erfgoed,	Ontwikkeling van de eerste genoemde functies in het stiltegebied zijn, mits passend bij de aard van het stiltegebied, mogelijk. Voor buitenplaatsen betekent dit bijvoorbeeld dat een concert binnen wel mogelijk is, maar niet buiten op het gazon. Voor windturbines komen wij tegemoet aan de vraag naar meer ruimte in en nabij stiltegebieden. Ter bescherming van de stiltegebieden nemen we regels in onze Omgevingsverordening op. Hiermee beperken we

	functieverandering van niet-vitale recreatieterreinen en realisatie van windmolens. Ook wordt gevraagd om aanpassing van de begrenzing. Interne strijdigheid van regels, het ontbreken van hardheidsclausules of afwijkingsmogelijkheden en rigide toepassing van regels leiden in de huidige praktijk voor onze gemeente tot belemmeringen die niet nodig hoeven te zijn en die vanuit de kernopdracht van de nieuwe Omgevingswet, namelijk een evenwichtige toedeling van functies, zelfs ook ongewenst zijn.	geluid producerende activiteiten. Hieronder vallen ook windturbines. De energietransitie is een grote opgave waar we voldoende zoekruimte voor op willen nemen. Die zoekruimte wordt vooral beperkt door de vele kwaliteiten van onze provincie. In een aantal gebieden is het stiltebeleid de belangrijkste beperkende factor voor plaatsing van windturbines. Dit zijn echter vaak ook open gebieden waarvoor concrete en qua draagvlak kansrijke initiatieven voorgesteld kunnen worden. Daarom nemen wij op dat gemeenten dit toe kunnen staan mits de situering zodanig is dat de effecten op het stiltegebied zo beperkt mogelijk zijn en voor de effecten zoveel als mogelijk is aangesloten op geluidsniveau van de stiltegebieden. We vinden het daarbij belangrijk dat er regionale afstemming over heeft plaatsgevonden, bijvoorbeeld in het kader van de RES'en. We verwachten dat slechts in en nabij een zeer beperkt aantal stiltegebieden daadwerkelijk windturbines zullen en kunnen worden geplaatst. *Voorgestelde wijziging Visie en Verordening: tekst aanpassen en toevoegen over de energietransitie en meer specifiek windmolens, in relatie tot stiltegebieden.*
47, 52	**Vrijwaringszone stiltegebied** Rond de stiltegebieden heeft u een 1500 meterzone aangegeven. Dit is nieuw en vraagt onnodig veel inspanningsverplichtingen van een initiatiefnemer. Het gaat om een enorm gebied, dat bovendien wordt doorsneden door provinciale wegen. Wij zien geen achtergrondstuk met berekening op basis waarvan dit gebied is gekozen. Kunnen ze verwijderd worden? Welke status heeft deze vrijwaringszone? Wat zijn hiervan de gevolgen voor bestaande situaties, bestaande bedrijven, windmolens en nieuwbouwontwikkelingen? Moeten evenementen in de vrijwaringszone ook gemeld worden en krijgen deze vrijstelling? En wat wordt bedoeld met de zinsnede op 50 m afstand vanaf de grens van het Stiltegebied binnen het stiltegebied. Is dit in de bufferzone of in het kerngebied?	In de vigerende Provinciale Milieuverordening 2013 is ook al opgenomen dat bij besluiten over functies, ontwikkelingen en activiteiten rekening gehouden moet worden met de richtwaarde van 35 dB(A). Deze zone was niet begrensd tot een bepaalde afstand en had niet de aanduiding vrijwaringszone. De systematiek is beleidsneutraal overgenomen in de concept ontwerp Omgevingsverordening. Wel is de afstand waarbinnen dit van toepassing is, ingekaderd tot 1500 m van de grens van het stiltegebied. Dit is aangeduid als vrijwaringszone. Geconstateerd wordt dat deze laatste term verwarrend werkt. We zullen dit wijzigen in 'aandachtsgebied van het stiltegebied'. Dit betekent dat de geluidseffecten van bijvoorbeeld de aanleg of wijziging van een weg tot 1500 m van het stiltegebied, getoetst moet worden aan de richtwaarde van 35 dB(A) in het stiltegebied. Ook bij besluiten over andere functies en activiteiten buiten het stiltegebied, binnen het 'aandachtsgebied', moet rekening worden gehouden met de richtwaarde. In de praktijk betekent dit dat bijvoorbeeld een wijkontsluitingsweg, afhankelijk van de hoeveelheid verkeer, op enkele honderden meters afstand van het stiltegebied geen problemen oplevert. Dit geldt ook voor het gros van activiteiten op basis van Besluit Activiteiten Leefomgeving. Activiteiten die niet aan de richtwaarde voldoen, vinden wij in beginsel niet passend in of nabij een stiltegebied. De formulering 'rekening houden met' betekent dat andere belangen, na een zorgvuldige afweging en motivering, ertoe kunnen leiden dat toch een functie, ontwikkeling of activiteit wordt toegestaan, ondanks overschrijding van de richtwaarde. Er is afwegingsruimte. Bij de bepaling van de grenzen van het stiltegebied is rekening gehouden met de in en rond het stiltegebied aanwezige geluidsbronnen, waaronder de vastgestelde geluidruimte die bedrijven hebben op basis van hun vergunning. Uitbreiding van geluidruimte zal getoetst moeten worden aan de richtwaarde. Evenementen die niet in het stiltegebied zijn gelegen, hebben geen vergunning nodig. Wel moeten de geluidseffecten conform artikel 3.5 getoetst worden aan de richtwaarde van 35 dB in het stiltegebied. De bufferzone behoort net als de stille kern tot het stiltegebied. De 50 meter afstand ligt dus in de bufferzone. Verder is het gestelde onder 'Stiltegebied' van toepassing vanwege windturbines. *Voorgestelde wijziging Verordening: aanpassing artikel 3.5: "vrijwaringszone" wordt gewijzigd in "aandachtsgebied voor stiltegebieden". De aanpassingen bovenstaand over 'stiltegebieden' zijn ook van toepassing.*
22.	**Straling** Graag effecten van '5 G' meenemen. Als de ontwikkeling	De provincie heeft geen formele taak in dit verband. Formeel liggen de bevoegdheden bij het Rijk en de gemeenten. In voorkomende gevallen zullen we deze behoefte wel onder de

	aanvaardbaar wordt geacht, dan graag ervoor zorgen dat er (ook) binnen de provincie Utrecht '5 G vrije zones' komen voor mensen die daar overgevoelig voor zijn.	aandacht van gemeenten brengen.
31.	**Donkerte** Rust en ruimte worden in de Omgevingsvisie benoemd als gezondheidsaspecten. Hier zou donkerte aan toegevoegd moeten worden!	Donkerte komt inderdaad aan de orde in het beleidsdeel en we zullen het toevoegen aan deze aspecten. *Voorgestelde wijziging Visie: toevoeging donkerte bij de kwaliteiten.*
10, 14	**Externe veiligheid** 1. Blz. 50: 2040; risico's van opslag en transport beperken: Ambitieniveau nader duiden? 2. Blz. 54: bij veiligheid Schiphol noemen?	ad 1.Het ambitieniveau nader duiden is lastig. We zetten vooral in op het beperken van de toename van de risico's. De bestaande situatie voor wat betreft risicobronnen en kwetsbare bestemmingen is immers uitgangspunt. Daaraan wordt nieuwe bebouwing toegevoegd. Door bij voorkeur geen kwetsbare functies in het brand- en explosieaandachtsgebied te bouwen kan de toename van het risico beperkt worden. Het voorschrijven van bouwkundige maatregelen in concrete situaties zal leiden tot minder toename van het risico. Hoeveel het risico precies beperkt wordt hangt af van de concrete situatie. ad 2.Het groepsrisico als gevolg van Schiphol is verwaarloosbaar in de provincie Utrecht. In verband met het plaatsgebonden risico treft men in de provincie alleen de 10-8 contour aan (dit is een zone waarin de kans op een dodelijk slachtoffer door het gebruik van de luchthaven één op 100 mln. is). *Voorgestelde wijziging Visie: de ambitie voor 2040 wordt: Wij streven er naar de toename van risico's van opslag en transport van gevaarlijke stoffen en van straling door hoogspanningslijnen te beperken, evenals geur- en geluidhinder door industriële bedrijven en lichthinder.*

4.1.2. Reactienota voor 'Recreatie en toerisme'

Van	Reactie	Antwoord
10.	Pagina 24 waarom alleen groene rustige gebieden in nabijheid stad en niet in de stad? Betreft de zin: "Ook maken we ons sterk voor genoeg groene, rustige gebieden in de nabijheid van stad en dorp om te ontspannen."	Het provinciale recreatiebeleid is voornamelijk gericht op het buitengebied en de verbindingen in het stadsrandgebied. Maar ons streven is erop gericht om de verbindingen buiten de bebouwde kommen te laten doorlopen binnen de bebouwde kommen, door middel van groene inrichting waar beleving en ontspanning door middel van wandelen, fietsen en eventuele andere sportieve activiteiten mogelijk is. Ook in de steden zijn relatief rustige groene gebieden gelegen. *Voorgestelde wijziging Visie: De betreffende zin wordt als volgt aangepast: … gebieden in en in de nabijheid van stad en dorp.*
34, 37, 39, 52	**Ambities en kwaliteiten** 1. Voor de lange termijn (2050) is de ambitie geformuleerd dat (recreatief) groen in gelijke tred ontwikkeld is met de verstedelijkingsopgave. Waarom is deze ambitie zo ver weg in de tijd is geplaatst? 2. De schaalsprong in de ruimtelijke ontwikkeling van de U10 vraagt, vergelijkbaar met de andere opgaven, om een schaalsprong voor groen en landschap in onze regio en daarvoor hebben de 16 gemeenten nadrukkelijk de kennis	ad 1.Voor zowel de kortere als vooral ook de lange termijn is de ambitie dat recreatief groen in gelijke tred ontwikkeld wordt met de stedelijke groei. De ambitie start gelijk, maar de volledige realisatie is pas op lange termijn. ad 2.Wij willen graag met de U10 aan de slag om groen te laten meegroeien. Dat vraagt om een goede strategie op inhoud (waarbij wij het Ringpark als concept graag inzetten) en om een slimme governance (om daadkrachtig te zijn). We nemen in de visie op 'dat we samen met onze partners willen onderzoeken hoe we groen kwalitatief en kwantitatief mee kunnen laten groeien, zowel via groenblauwe dooradering in de kernen als via gebieden en routes buiten de kernen. Er lopen

	en kunde van de provincie nodig. 3. Het is goed om in de verordening regels terug te zien die de ontwikkeling van dit groen koppelen aan de stedelijke ontwikkeling. 4. Onder Kwaliteiten: wij missen bij de genoemde voorzieningen de horeca. 5. Ambities, tweede bullet: wij vragen ons af wat u verstaat onder 'duurzame vrijetijdseconomie'. 6. Wij vragen aandacht voor het beheersvraagstuk van het bovenlokaal recreatief groen. We vragen u hierin een regisserende rol te pakken	diverse initiatieven en programma's met een 'groene' ambitie in de provincie Utrecht. Dit versnipperde landschap vormt een risico voor de ambitie om 'groen' in voldoende mate mee te laten groeien. Er is een samenhangende aanpak nodig. De manier waarop we dit kunnen bereiken en hoe dit bekostigd kan worden maakt deel uit van dit onderzoek'. ad 3.In de verordening staan instructieregels waarin de koppeling tussen uitbreiding woningbouw en groenontwikkeling geregeld wordt. De groenopgave is een onderwerp bij de regionale programmering voor wonen en werken, in agenderende zin, maar de programmering van groen maakt daar geen onderdeel van uit. Om de uitvoering hiervan te ondersteunen/vorm te geven, stellen we voor om via een programma te werken aan een groenblauwe structuur voor regio's/de provincie. Bij voorkeur doen we dit samen met onze partners, zodat we op die manier zorgdragen voor het realiseren van groen in een goede verhouding tot alle rode ontwikkelingen. ad 4.We zullen horeca hier opnemen. ad 5.We nemen duurzame vrijetijdseconomie op in de verklarende woordenlijst. ad 6.Voor het beheervraagstuk past het bij de taken van de provincie om een regisserende rol op te pakken. De regisserende rol betekent niet dat de provincie middelen zal verstrekken. Alle partijen zullen financieel moeten bijdragen. *Voorgestelde wijziging Visie: zie onder 2 en onder kwaliteiten wordt horeca toegevoegd.* *In de verklarende woordenlijst wordt de definitie voor vrijetijdseconomie toegevoegd.*
5, 10, 12, 22, 31, 37, 47	**Recreatiezone en –terreinen** 1. Wat is de betekenis van recreatiezone en een bovenlokaal recreatieterrein en hoe is de ligging hiervan bepaald? Waarom is het dierenpark Ouwehand geen bovenlokaal dagrecreatieterrein? 2. Met de recreatiezonering graag ook andere kwaliteiten in het groen borgen en de balans daarmee. 3. Kan de recreatiezonering worden uitgebreid (genoemd worden Kromme Rijngebied, versterking Lekdijk, terreinen op fietsafstand van Amersfoort: de Laak, de Nijkerkerstraat, de Heuvelrugzone en Hoogland-West, gebieden langs de Lek bij Lexmond, Ameide/Tienhoven (ook daar campings en haven), langs de Linge, wandelgebied Zouweboezem)? 4. Graag de Vliegbasis Soesterberg als: 'Bovenlokaal recreatieterrein' van de kaart halen omdat een van de meest waardevolle natuurgebieden binnen de provincie Utrecht is met vele voor een bepaalde recreatiedruk (zeer) gevoelige soorten en de samenkomst van robuuste ecologische corridors. 5. Bij de ambitie om robuuste groenblauwe en recreatieve structuren langs waterlopen te realiseren wordt jammer genoeg niet gesproken over de Grebbelinie. 6. Graag extra ambities voor robuuste, groene recreatiezones	ad 1.Er is voor de recreatiezone en bovenlokale dagrecreatieterreinen sprake van een beleidsneutrale omzetting van PRS naar Omgevingsvisie. Ten tijde van de totstandkoming van de PRS heeft o.a. onderzoek naar de recreatiebehoeften uitgewezen dat rond Amersfoort en Utrecht veel gebrek is aan recreatieruimte. Hiervoor is de recreatiezone aangewezen. Destijds is deze zone in samenspraak met o.a. de betrokken gemeenten opgesteld. Het idee achter de bovenlokale terreinen is dat deze gebieden een regionale recreatieve functie hebben of potentie hebben tot een regionale functie. Multifunctionele natuurgebieden en particuliere attractie/recreatieparken zijn hier niet in meegenomen, omdat ons recreatie- en toerismebeleid zich daar niet direct op richt. Ons beleid is gericht op intensivering en versterken van de recreatie(voorzieningen) in gebieden. Natuurgebieden hebben daardoor niet de aanduiding bovenlokaal dagrecreatieterrein. We richten ons hier op recreatief medegebruik. Ouwehand heeft een bovenlokale aantrekkingskracht, maar heeft een commerciële insteek en is een op zichzelf staande attractie. ad 2.De verordening geeft al aan dat de realisatie van rode recreatieve ontwikkelingen op zodanige wijze plaats vindt, dat het landschap zoveel mogelijk wordt versterkt en rood en recreatievoorzieningen in samenhang worden ontwikkeld. ad 3.In het nog op te stellen programma recreatie en toerisme wordt het toekomstig beleid voor de recreatiezone en recreatieterreinen uitgewerkt, aangescherpt en opnieuw gedefinieerd. Hierin zal o.a. worden meegenomen: mogelijke uitbreiding of andere indeling van de zone, de invulling van de zone op het gebied van bijvoorbeeld rust/natuur versus drukte en de relatie van de recreatiezone met de zonering op de Heuvelrug. Mogelijk leidt dat t.z.t. tot aanpassing van de recreatiezonering op de kaart van de verordening. Voor de uitwerking zal gesproken

	rondom grote steden opnemen die niet storingsgevoelig zijn.	worden met onder andere gemeenten, NPUH en andere betrokkenen over hun visie en invulling op de recreatiezone. In het beleid van de provincie Zuid-Holland kwamen we geen recreatiezones tegen in Vijfheerenlanden. In het kader van het op te stellen programma Recreatie en Toerisme zal, in overleg met de gemeente, gegaan worden over mogelijke aanpassingen van de recreatiezone. ad 4.Vliegbasis Soesterberg voldoet aan de voorwaarden van een bovenlokaal recreatiegebied. Hier wordt echter wel terdege rekening gehouden met de belangrijke natuur-, erfgoed- en culturele waarden van het gebied. ad 5.De Grebbelinie is inderdaad een belangrijke structuurdrager voor de stad- en land verbindingen. ad 6.Dit betreft gebiedsgericht maatwerk. In gevoelige natuurgebieden is (gedeeltelijk) recreatief medegebruik toegestaan. Rustzoekers kunnen hier terecht. In op te stellen programma recreatie en toerisme zal nadere aandacht besteed worden aan de recreatiezones. Op dit moment worden geen extra ambities op dit vlak in de visie opgenomen. *Voorgestelde wijzigingen Visie: Titel 'Recreatiezones en -terreinen' veranderen in 'Recreatiegroen' en eerste zin komt te vervallen. "We willen … een plek kunnen krijgen." Aanpassingen om tekst meer lopend te maken: Daarbij kijken we allereerst naar het areaal aan (bovenlokale) dagrecreatieterreinen en recreatiezones die we willen behouden, en stimuleren een optimale benutting en waar mogelijk vergroting van het areaal.* *In de Verklarende woordenlijst wordt de definitie voor bovenlokaal dagrecreatieterrein aangepast.* *Toevoegen Grebbelinie in de zin: "Dit biedt kansen om de groene kwaliteiten en de beleving van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, de Stelling van Amsterdam en de Grebbelinie te versterken."*
01, 08, 14, 17, 22, 23, 47	**Recreatief hoofd(route)netwerk** 1. Voorstel voor recreatieve routes in de linten, maar ook in de tussengelegen poldergebieden in de Lopikerwaard. 2. Graag Merwedekanaal, de Linge en de Zederik opnemen als onderdeel van het recreatietoervaartnet. 3. De bevaarbaarheid van het Eemmeer voor de recreatievaarten onze `Bruine Vloot' vormt een belangrijk aandachtspunt waarbij afstemming met aangrenzende provincies een voorwaarde is. 4. Graag inzet in en bij steden / regio's op voldoende ruimte en voorzieningen, specifiek gericht op recreatief kanovaren en desgewenst op kleine elektrosloepen. 5. Ambitie 2050 is recreatieve gebieden goed bereikbaar. Toevoegen: Ook met OV. Hier al verbeteringsambities voor 2030 opnemen. De ontwikkeling van TOP's mist in deze paragraaf. 6. Gevraagd wordt om bij de aanleg van recreatieve routes de	ad 1.In het nog op te stellen programma Recreatie en Toerisme zal verder uitgediept worden hoe het recreatief hoofd(route)netwerk behouden en verbeterd kan worden. ad 2.In het kaartkatern verordening provincie Utrecht is zowel het Merwedekanaal als de Linge opgenomen. De Zederik zal niet op de kaart worden toegevoegd, omdat deze vaarweg niet is opgenomen in de BRTN (Basis Recreatietoervaartnet). ad 3.Wij zijn in overleg met de organisatie Gastvrije Randmeren en de andere provincies langs het Eemmeer om de bevaarbaarheid hiervan te behouden en verbeteren. ad 4.Wij delen uw uitgangspunten. Wij onderzoeken of dit onderwerp in het nieuwe programma Recreatie en Toerisme opgenomen moet worden. ad 5.Wij verstaan onder bereikbaarheid alle vormen van vervoer, ook het OV. De ambities van 2050 vinden hun aanvang al tegelijk met die van 2030. De ontwikkeling van de TOP's valt onder het Recreatief (hoofd)netwerk. ad 6.Op basis van ons beleid en regelgeving wordt bij ontwikkelingen voortgebouwd op de kernkwaliteiten van het landschap. Deze vraag sluit hierbij aan. ad 7.In de verordening staan instructieregels waarin de koppeling tussen uitbreiding woningbouw en groenontwikkeling geregeld wordt. De groenopgave is een onderwerp bij de regionale programmering voor wonen en werken, in agenderende zin, maar de programmering van groen maakt daar geen onderdeel van uit. We

	lijnen in het landschap te volgen. 7. Ingezet wordt op de realisatie van voldoende: 'Groenblauwe structuren', hetgeen niet alleen aan de vraag naar voldoende recreatief groen tegemoetkomt, maar ook aan andere opgaven. Hoe gaan we dat realiseren, ook gezien de ervaringen uit het verleden met o.a. de: 'Randstadgroenstructuur' en ook: 'Groen in en om de Stad' en waarvoor uiteindelijk ondanks alle stedelijke ontwikkelingen kennelijk (steeds) onvoldoende financiën aanwezig waren.?	willen samen met andere overheden kijken naar het ruimtelijk en financieel faciliteren hiervan. *Voorgestelde wijziging Visie: definitie voor Recreatietoervaartnet wijzigen.*
06, 10, 12, 14, 20, 22, 31, 47, 52	**Vakantieparken/recreatiewoningen** 1. Kan de provincie meer daadkracht tonen i.v.m. de revitalisering van de vakantieparken? De problematiek vakantieparken/recreatiewoningen is meer dan alleen handhaving. Het kent ook sociale aspecten, zoals veiligheid en huisvesting, het tekort aan betaalbare woningen (permanente bewoning). 2. De mogelijkheid wordt geopperd voor experimenten en pilots waar functiewijzigingen een onderdeel van kunnen zijn. De begrenzing en regels van het NNN en de stiltegebieden werken in de praktijk soms belemmerend bij het zoeken naar oplossingen voor niet-vitale recreatieparken. Graag in de Verordening een flexibiliseringsbepaling opnemen, waarmee uitvoering kan worden gegeven aan de pilots. 3. De kwaliteitsimpuls mag niet ten koste gaan van natuurwaarden in de directe omgeving (met name op Utrechtse Heuvelrug). Kunnen vakantiewoningen overal gerealiseerd worden? Zonering in de omgeving van parken kan belemmerend werken voor nieuwe oplossingen. 4. Veel vakantieparken/recreatiewoningen liggen midden in natuurgebieden en zijn daardoor kwetsbaar voor brandoverslag. Om het risico van natuurbrand voor vakantieparken te beheersen graag in de visie opnemen dat gekozen wordt voor een gezamenlijke integrale aanpak met gemeente, veiligheidsregio en andere partners. 5. Zijn volgens de visiekaart Recreatie en toerisme overal recreatiewoningen in de provincie toegestaan (waaronder in het NNN en de Natura 2000 gebieden)?	ad 1. Aan de hand van de uitkomsten van het onderzoek naar de vakantieparken, campings en jachthavens zal in overleg met gemeenten en andere betrokken instanties gekomen moeten worden tot een integrale aanpak voor verblijfsrecreatie. Belangrijke insteek is het realiseren van vitale en toekomstbestendige verblijfsrecreatie. De relatie met woningbouw zal in de aanpak worden meegenomen. ad 2. Onderdeel van de aanpak zijn experimenten in de vorm van pilots. Daarbij worden alle opties opengehouden, ook transformaties. De verordening biedt voldoende mogelijkheden voor het experimenteren. ad 3. Bij de integrale aanpak worden de (natuur)waarden in de gebieden met verblijfsrecreatie en de conflicterende belangen meegenomen. ad 4. We zien het belang van brandveiligheid. Uw advies past het beste in de uitvoering van de integrale aanpak en minder in de visie. We nemen het daarom mee in de integrale aanpak. ad 5. De overige artikelen uit de Omgevingsverordening zijn voor recreatiewoningen in de hele provincie ook van toepassing (waaronder bv. de regelgeving voor het NNN). Recreatiewoningen zijn daarom niet overal toegestaan.
10, 13, 34	**Vrijetijdseconomie/toerisme** 1. Graag een visie op toerisme opnemen. 2. Met name een visie op een revolverend fonds in relatie tot toeristenbelasting is opportuun.	ad 1. In het nog op te stellen programma Recreatie en Toerisme wordt het onderwerp bestemmingsmanagement en toerisme verder uitgediept. ad 2. Wat betreft de toeristenbelasting: dit is een gemeentelijk instrument. Niet elke gemeente past dit toe. Als we hierop in zouden willen zetten dan kan dat alleen in

	3. Themakaart pagina 6 ‘recreatie en toerisme’: waarom is recreatief medegebruik agrarisch gebied niet aan de orde naast alle recreatieve mogelijkheden op de kaart? 4. Wij vinden het opvallend dat het waterschap op het onderwerp Recreatie en toerisme niet tot nauwelijks genoemd wordt. 5. Wat belangrijk is, is een initiërende rol om zorg te dragen voor het passende aanbod dat nodig is om de juiste doelgroepen op de juiste plekken te krijgen.	samenspraak met de gemeenten. ad 3.Recreatief medegebruik agrarisch gebied hoort bij landbouw en komt daar aan bod. ad 4.We zien het Waterschap als een partner, eveneens als andere overheden, terreinbeherende organisaties etc. In diverse paragrafen hebben we ervoor gekozen om de afzonderlijke partners niet apart te noemen. ad 5.In het creëren van passend aanbod zijn wij als provincie slechts een speler in het veld. Als het gaat om aanbod zijn marktpartijen, gemeenten etc. belangrijke spelers. Als provincie zijn wij afhankelijk van dat speelveld. Onderzoek doen naar op welke manier het beste sturing op spreiding kan plaatsvinden en welk aanbod nodig is, zien wij als onze rol. Als het bijvoorbeeld gaat om voorzieningen die ook in het Utrecht Buitenrapport naar voren komen dan zien wij een rol om het proces op gang te brengen en kijken hoe we gezamenlijk met U10 projecten kunnen realiseren. In het nieuwe programma Recreatie en Toerisme zullen we onze rol verder uitwerken.
10, 17, 23	**Balans:** Streef naar een goede balans tussen landschap, recreatie, bewoners van het landelijk gebied en toerist. Maak van het landelijk gebied geen stadspark. Zijn er grenzen aan recreatiebehoeften?	Als provincie streven we zeker naar een goede balans. Zonder balans ontstaat er geen levensvatbare invulling van gebieden. Echter, sommige ontwikkelingen laten zich niet leiden en sturen. Per gebied moet gekeken worden naar de beste invulling. Het ene gebied leent zich beter voor stilte en rust dan het andere. Zonering kan hierbij helpen.

Ringpark

Van	Reactie	Antwoord
10, 22, 05, 14, 37, 47	1. Wordt hiermee bedoeld dat Ringpark een verbinding is tussen de diverse ruimtelijke kwaliteiten binnen de Provincie Utrecht? Wat wil de Provincie hiermee wil bereiken en hoe? 2. Stad-landrelaties beperken zich dus niet alleen meer tot de rand maar volgen de openbare ruimte in de radialen of scheggen. 3. Deze ruimtelijke opgave vraagt om nieuwe samenwerkingsverbanden en meer gedetailleerde ruimtelijke kwaliteitskaders: stedenbouwkundige inrichtingsprincipes. 4. Het Ringparkconcept’ kan ook voor bijvoorbeeld de stad Amersfoort van toepassing kan zijn. 5. De visie wekt de indruk dat het concept van Ringparken verknoopt is met de regio rondom de stad Utrecht. We zouden graag zien dat dit concept provincie breed wordt opgepakt én ingezet om de opgaven in de verschillende regio’s het hoofd te bieden. Het concept van Ringparken is bij uitstek geschikt om groei hand in hand te laten gaan met groen. Waarom is bv. De Ronde Venen niet op de kaart opgenomen? 6. Alle landschappen zijn gedegradeerd tot een ringpark rondom Utrecht. Alles is dus een uitlooppark voor de grote stad? Alle gebieden hebben een waarde op zichzelf en voor zichzelf.	ad 1.Het Ringpark biedt een groen, gezond en slim antwoord in een periode van groei (verstedelijking, mobiliteit) en transities (energie, klimaat, landbouw, circulair). De urgentie om ruimtelijke kwaliteit en groen centraal op de agenda te zetten is groot. Utrecht wil immers geen provincie zijn waar de verstedelijking en de groeiende mobiliteit ten koste gaat van het landschap en een gezonde leefomgeving. In het Ringpark komen al deze opgaven samen, met als sleutelbegrip ruimtelijke kwaliteit. ad 2.Ons streven is om de verbindingen buiten de bebouwde komen te laten doorlopen binnen de bebouwde kommen, door middel van groenblauwe inrichtingen waar beleving en ontspanning mogelijk is (wandelen, fietsen en eventuele andere sportieve activiteiten). ad 3.We voegen aan de visie toe dat we samen met onze partners willen onderzoeken hoe we groen kwalitatief en kwantitatief mee kunnen laten groeien, zowel via groenblauwe dooradering in de kernen als via gebieden en routes buiten de kernen. De concrete invulling daarvan krijgt o.a. vorm in het programma Ringpark. ad 4.Graag gaan we met Amersfoort aan de slag om het concept Ringpark, het programma Utrecht Buiten te verbinden aan de opgaven in de regio Amersfoort. ad 5.Het Ringpark is een concept dat nog verder uitgewerkt gaat worden. De tekening/kaart laat een schetsbeeld zien. De verdere uitwerking volgt nog. Daarin wordt De Ronde Venen meegenomen. ad 6.Ringpark is een concept om de verbindingen tussen de waardevolle gebieden en de stedelijke gebieden tot stand te brengen. *Voorgestelde wijziging Visie: Toevoeging zoals in 3 genoemd en tekst Ringpark integraal wijzigen en verduidelijken.*

Nationaal park

Van	Reactie	Antwoord
16, 12, 26, 22, 31, 34, 49	1. Kan de zonering zoals aangegeven door het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug in de visie worden opgenomen? 2. Nationaal Park verkent welke instrumenten kunnen worden ingezet om groen mee te laten groeien met de groei van de bevolking en de welvaart (invulling van de ringpark filosofie). Het gaat om meer ruimte, meer geld en meer draagvlak voor natuur en landschap. Geheel in lijn hiermee geven visie en verordening aan dat het belangrijk is dat vanuit nieuwe 'rode' ontwikkelingen ook recreatie en groen wordt 'mee-ontwikkeld'. Toets of de uitwerking in de verordening ook het door u gewenste effect gaat hebben. 3. De visie van de provincie is ambitieus, hoe dit in de uitvoering ook vast. Om binnen dit speelveld óók een innovatief concept als 'groen laten meegroeien' succesvol te laten landen is een stevige regie nodig. Provincie kan dit doen vanuit een ontwikkelende rol. Inzet van voldoende capaciteit van de juiste mensen kan daarin het verschil maken. Diverse gebieden op de flanken (combinatie van stikstof, natuurontwikkeling, water, landbouw, woningbouw en energie) lenen zich hiervoor. 4. Vanuit de Samenwerkingsagenda wil men tot een programma onder de omgevingsvisie komen voor het Nationaal Park. Ze willen een aantal onderwerpen graag integraal, gezamenlijk en gebiedsgericht op gaan pakken. Ze hebben voorwerk gedaan voor wat betreft de uitwerkingsrichting daarvoor.	ad 1. Deze zonering nemen we niet in het Omgevingsvisie en – verordening op omdat deze een te laag abstractieniveau heeft voor provinciaal beleid en regelgeving. We zien dit als een uitwerking van de visie, en willen hier samen met het Nationaal Park aan werken. ad 2. In de verordening staan instructieregels waarin de koppeling tussen uitbreiding woningbouw en groenontwikkeling geregeld wordt. De groenopgave is een onderwerp bij de regionale programmering voor wonen en werken, in agenderende zin, maar de programmering van groen maakt daar geen onderdeel van uit. We willen samen met andere overheden kijken naar het ruimtelijk en financieel faciliteren hiervan. De verordening kent voldoende mogelijkheden om de ambities vorm te kunnen geven. Aan de hand van het op te stellen programma Recreatie en Toerisme zal de verordening mogelijkerwijs nog aangepast kunnen worden. ad 3. Op het vlak van recreatie en toerisme op de Heuvelrug werken we de rol van de provincie uit in het nieuwe programma Recreatie en Toerisme. Daar waar er behoefte blijkt aan een integrale, gebiedsgerichte aanpak, vanwege het bij elkaar komen van diverse opgaven, hetzij op de flanken van de Heuvelrug, hetzij in andere gebieden in de provincie, zullen we samen met de betrokken partijen kijken welke aanpak, welke instrumenten en welke rollen van de diverse partijen hierbij nodig zijn. ad 4. In het nog op te stellen programma recreatie en toerisme zullen we o.a. nader ingaan op het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug en onze rol daarbij. Een optie die we gezamenlijk nader kunnen verkennen is om ter uitvoering hiervan een samenwerkingsprogramma voor het Nationaal Park hieraan te verbinden.

4.2. Reactienota voor 'Klimaatbestendig en waterrobuust'

4.2.1. Reactienota voor 'Duurzaam en robuust bodem- en watersysteem'

van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
8, 10, 13, 19, 20, 22,	1. Veel reacties gaan over het meervoudig gebruik van het bodem en grondwatersysteem door verschillende opgaven. Concreet wordt gevraagd om de relatie tussen grondwaterbescherming/ drinkwateropgave en mogelijkheden voor energie uit bodem en water beter toe te lichten in de visie.	Ad 1. In onze visie geven we aan dat door toenemend gebruik en nieuwe opgaven het bodem en watersysteem onder druk komt te staan. Dat vraagt om keuzes komende jaren: waar is het bodem en watersysteem te benutten voor maatschappelijke opgaven (voor drinkwater, voor duurzame energie uit bodem en water, voor landbouw, voor wonen) en waar vraagt het systeem om bescherming, zodat ook voor de langere termijn een evenwichtig systeem is gewaarborgd.

28, 34, 43	2. Een aantal organisaties wil meer mogelijkheden om de ondergrond te benutten voor de energietransitie. 3. Een aantal organisaties vragen om de ondergrond/grondwater beter te beschermen vanuit de zorg dat door de enorme toename aan activiteiten de grondwaterkwaliteit zou kunnen verslechteren en daarmee de drinkwateropgave onder druk kan komen te staan. 4. Verschillende organisaties vragen om het belang van de ondergrond in relatie tot de grote opgaven beter in de visie toe te lichten. 5. Een aantal organisaties vraagt om het grondwater voor de toekomstige drinkwatervoorziening en het uitbreiden van mogelijkheden voor drinkwater beter toe te lichten in de visie.	Ad 2. Verkeerd gebruik moet daarbij worden tegengegaan. Het vraagt dus ook om een veilig en verantwoord gebruik van de bodem en watersysteem. Ad 3. De regels die we al hadden voor het beschermen van de openbare drinkwatervoorziening nemen we 1 op 1 over in onze omgevingsverordening. Voortschrijdend inzicht en nieuwe technieken kunnen aanleiding zijn om dit in de toekomst deze regels te heroverwegen en eventueel nieuwe regels op te nemen in de verordening. Ook hier zal sprake zijn van een gebiedsgerichte benadering en is afstemming c.q. samenwerking met o.a. gemeenten en waterschappen met hun beleid en regels heel belangrijk. Ad 4. Hoe we deze ambities gaan bereiken werken we verder uit in een regionaal water- en bodemprogramma. Hierbij zullen we o.a. de gemeenten, de waterschappen en de drinkwaterbedrijven betrekken om de beleidsuitwerking vorm te geven. Wij denken daarbij dat de ontwikkeling van een 3-dimensionale gebiedsgerichte aanpak ons gaat helpen om keuzes te maken in het gebruik van de ondergrond voor energie- of drinkwateropgave of allebei (meervoudig gebruik). Dit willen we samen met stakeholders in de komende jaren gaan ontwikkelen. Wij zullen de ontwikkeling van deze 3-dimensionale gebiedsgerichte aanpak in onze visie opnemen. In een aantal gebieden zijn we nu al met betrokken partijen in gesprek over oplossingen voor gebruik van de ondergrond voor zowel de energieopgave als de drinkwateropgave. Ad 5. In onze visie hebben we ambities opgenomen over duurzaam gebruik van de ondergrond, veilig en verantwoord benutten van energie uit bodem en water, zorgen voor voldoende en schoon drinkwater nu en in de toekomst. Onze drinkwaterstrategie met zoekgebieden voor nieuwe drinkwaterwinningen uit grondwater en onze ambities om in 2040 energieneutraal te zijn, zijn hierin meegenomen. *Voorgestelde wijziging Visie: verder uitwerken op de onderdelen belang van de ondergrond bij bovengrondse opgaven, duurzaam en veilig gebruik van de ondergrond en de samenhang/ afstemming tussen opgave energietransitie en opgave drinkwater. Hierbij zullen noemen we de ontwikkeling van een 3d-gebiedsgerichte aanpak in de visie en dat dit deel wordt van een regionaal water- en bodemprogramma.*
13, 14, 28, 34, 43, 52	Veel reacties gaan over aanpak bodem en grondwaterverontreiniging onder de Omgevingswet, de nieuwe taken en rollen van de gemeenten, waterschappen en provincie, de onderlinge samenwerking en het gezamenlijk bodeminformatiesysteem dat ondersteuning gaat bieden aan de uitvoering van taken en de samenwerking.	In de visie gaan we niet in op de rollen, taken en verwachtingen tussen provincie, waterschappen en gemeenten met betrekking tot bodem en grondwater na inwerkingtreding van de Omgevingswet. Wat de rollen, taken en verwachtingen precies zijn maakt onderdeel uit van het project 'warme overdracht'. De uitkomsten van dit proces schrijven we op in een water- en bodemprogramma. Dit programma beschrijft onder andere ook: – De wijze waarop wij de bodemsaneringsoperatie afronden en welke locaties onder bevoegd gezag van de provincie blijven (de locaties die onder het overgangsrecht vallen van de Aanvullingswet Bodem). – Hoe we gezamenlijk met gemeenten en omgevingsdiensten toewerken naar één digitaal bodeminformatiesysteem. Een systeem, waarin we bodem en grondwaterdata ontsluiten en die aansluit bij de landelijke ontwikkelingen van het digitaal stelsel Omgevingswet. *Voorgestelde wijziging Visie: toevoegen dat we een nieuw programma opstellen waarin we onder andere beschrijven hoe we omgaan met de afronding van het bodemsaneringsprogramma, hoe we bodeminformatie digitaal overdragen aan gemeenten en wie waarvoor verantwoordelijk is.*

10, 13, 22	Een aantal partijen heeft opmerkingen over oppervlaktewater en KRW. Er wordt in algemene zin aandacht gevraagd voor het belang van water en waterkwaliteit. Respondenten geven het belang van het halen van de KRW-doelen en de doelen voor het overige water weer.	We kunnen instemmend en bevestigend reageren op de gevraagde aandacht.
13	Reactie gaat over de bescherming en begrenzing van de strategische grondwatervoorraad en de nationale grondwaterreserve.	We hebben binnen de provincie Utrecht een ruime strategische grondwatervoorraad, met een beperkte ruimtelijke bescherming. Deze regels zijn beleidsneutraal overgegaan. Op het moment dat andere opgaven, zoals woningbouw en energietransitie, ten koste gaan van de strategische grondwatervoorraad, heroverwegen we de begrenzing van de strategische grondwatervoorraad en het beschermingsregime. De nationale grondwaterreserves (begrenzing en bescherming) zijn door het Rijk nog niet met de provincies en overige stakeholders uitgewerkt. De huidige afspraak is dat de nationale grondwaterreserve niet wordt uitgeput. Ook op grond van de Kaderrichtlijn Water en de Waterwet hanteren wij het niet uitputten van grondwatervoorraden als een uitgangspunt. *Voorgestelde wijziging visie: Aanscherping van tekst in omgevingsvisie.*

4.2.2. Reactienota voor 'Klimaatbestendige en waterveilige leefomgeving'

van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
6, 7, 10, 13, 14, 22, 34, 51	Regionale samenwerking in de werkregio's klimaatadaptatie wordt gewaardeerd en als zeer waardevol voor het vervolg gezien. En daarnaast ook de samenwerking met andere stakeholders, zoals de kennisinstellingen en marktpartijen. Klimaatadaptatie wordt al bij bijna alle onderdelen van de omgevingsvisie als opgave benoemd. Een aantal reacties geven aan dat dit nog concreter uitgewerkt zou kunnen worden. Voorbeelden voor relaties die genoemd zijn, zijn het stedelijk gebied, natuurbranden, landbouw, dijkversterkingen.	Wij herkennen de waarde van deze werkregio's klimaatadaptatie als goede samenwerkingsverbanden tussen provincie, waterschappen, gemeenten en VRU. Hiermee geven we gezamenlijk en ook met andere stakeholders verder invulling aan een klimaatbestendige provincie. In de gezamenlijk op te stellen regionale adaptatie strategieën, die ook weer invulling kunnen geven aan omgevingsplannen en provinciaal programma, worden de relaties tussen klimaatadaptatie en de verschillende andere thema's, zoals stedelijk gebied, natuur, landbouw etc. concreter ingevuld. *Voorgestelde wijziging visie: een aantal aanvullingen opnemen in relatie tot het hiervoor opgenomen commentaar.*
1, 7, 13	Er zijn verschillende reacties binnengekomen over waterberging. In een reactie wordt de overlap tussen waterbergingsgebieden met de uitbreiding woningbouw aangegeven. Ook een uitnodiging om verdere mogelijkheden voor nieuwe waterbergingsgebieden gezamenlijk te verkennen. Als laatste wordt ook aandacht gevraagd voor de mogelijkheid van (beperkte) recreatie in waterbergingsgebieden.	De regel in waterbergingsgebieden in de verordening is bedoeld om te zorgen dat de waterbergende functie van het gebied behouden blijft, dit kan samengaan met andere functies, als er maar voldoende maatregelen worden genomen om het waterbergend vermogen te handhaven. In de werkregio's klimaatadaptatie is het goed om nieuwe mogelijkheden van waterberging te onderzoeken. *Voorgestelde wijziging verordening: toelichting met deze strekking opnemen.*
13, 14, 19, 43	Rond overstroombare gebieden wordt hoofdzakelijk informatie gemist. Enerzijds in de duiding op de kaart en anderzijds in de manier waarop de regel voor overstromingsrobuust bouwen uitgevoerd moet worden.	Informatie rond overstromingen kan gevonden worden op zowel het klimaatadaptatieportaal als op risicokaart.nl. Voor het uitvoeren van de regel in de verordening hebben wij de handreiking 'overstromingsrobuust bouwen'. Dit is verduidelijkt in de toelichting van de verordening. *Voorgestelde wijziging verordening: toelichting met deze strekking opnemen.*

13	Voor de regionale waterkeringen wordt aandacht gevraagd voor de regels in de verordening en hier worden voorstellen ter verbetering gegeven. Daarnaast zijn er reacties over de duiding op de kaart	We snappen deze reacties. De regels voor de regionale waterkeringen worden nog aangevuld en verbeterd. *Voorgestelde wijziging verordening: betreffende regels aanvullen en verbeteren.*
13	De regels van de verdringingsreeks vragen nog om verbetering. Daarnaast wordt gevraagd om gezamenlijk uitwerking te geven aan de verdringingsreeks en de afspraken helder vast te leggen. Dit is nu niet overzichtelijk.	Voor een nadere uitwerking van de afspraken is inderdaad erg nuttig om dit gezamenlijk op te pakken en helder vast te leggen. *Voorgestelde wijziging verordening: De regels van de verdringingsreeks zijn aangevuld en verbeterd en een toelichting is toegevoegd.*

4.2.3. Reactienota voor 'Omgaan met bodemdaling'

van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
18, 23 en 30	Verschillende partijen vragen om een gebiedsgerichte aanpak samen met andere partijen en planologische ruimte voor transitie in het Groene Hart.	Het aanwijzen van de drie typen gebieden vindt plaats in het nog op te stellen Programma Bodemdaling. Wij hanteren voor het programma een gebiedsgerichte aanpak. Dit proces doorlopen we samen met gemeenten, waterschap, de agrarische sector, bewoners, terreinbeheerders en andere maatschappelijke actoren. Hierbij is het behoud van een (alternatief) verdienmodel voor de agrariërs een leidend principe.
2	1. Het vastleggen van CO2 in veenweidegebieden is een veel krachtiger argument om bodemdaling tegen te gaan. 2. Bodemdaling is volgens deze visie een belangrijk nieuw thema voor de landbouw, maar juist in de bebouwde kom zijn de kosten voor gemeenten kolossaal. 3. Landelijk beleid op bodemdaling zal hoogstwaarschijnlijk niet vanuit de agrarische sector (ministerie LNV) maar vanuit een wateropgave (ministerie I&W) aangestuurd gaan worden.	Ad 1. Het verminderen van de CO2-uitstoot is genoemd als achterliggend doel van het remmen van bodemdaling. Ad 2. Per abuis is het beperken bodemdaling in stedelijk gebied niet toegevoegd. Ad 3. Waterschappen en provincies staan aan de lat voor inhoudelijk beleid voor water en bodemdaling. *Voorgestelde wijziging: Ook beperken bodemdaling in stedelijk gebied op de visiekaart toevoegen.*
8, 22, 26 en 32	1. In de veenweidegebieden wordt een mix aan maatregelen genomen om de bodemdaling in 2030 met 50% te remmen. Ons is niet duidelijk om welke maatregelen dit precies gaat. 2. Er wordt gevraagd om vernieuwende concepten en een combinatie met natuurontwikkeling. 3. Ook geeft een partij aan dat door middel van natuurontwikkeling er bijdragen kunnen worden geleverd aan het stoppen van bodemdaling en het behalen van klimaat- en biodiversiteitsdoelen. 4. Een van de partijen vraagt zich af of de provincie hier ook financiële middelen tegenoverstelt?	Ad 1. In de visie is inderdaad niet duidelijk wat mogelijke maatregelen zijn. In de Omgevingsvisie kunnen wij slechts globaal verwijzen naar de maatregelen die de komende jaren zullen plaats vinden. In de programma's werken wij dit verder uit. Ad 2. Natuurontwikkeling in Utrecht volgt primair uit de realisatie van de NNN. Wij zetten niet in op extra natuurontwikkeling ten behoeve van het remmen van bodemdaling. Ad 3. Daar waar bodemdaling en NNN samenvallen zal natuurontwikkeling uiteraard ook ingezet kunnen worden. Ad 4. Tot op heden hebben we voor maatregelen steeds geld gevonden. Het is duidelijk dat er op dit moment niet genoeg geld is voor alle maatregelen in het veengebied, op alle overheidsniveaus. Daar moet de komende jaren aan gewerkt worden en dit wordt in het uitvoeringsprogramma bodemdaling nader uitgewerkt. *Voorgestelde wijziging visie: voorbeelden van maatregelen in de tekst toevoegen.*
8, 26 en 52	1. Meerdere partijen merken op dat bijna de hele provincie is aangeduid met 'transitie landbouw in bodemdalingsgebied'. 2. Een van de partijen ziet graag een aanpassing wat betreft het plangebied van De Kronkels-Zuid, aangezien deze locatie in de	Ad 1. De aanduiding 'transitie landbouw' is per abuis opgenomen. Ad 2 De beperkingen ten aanzien van bodembewerking gelden uiteraard niet voor het gebied De Kronkels-Zuid. Wel gaan wij er van uit dat bij de realisatie er "bodemdalingsbestendig" wordt gebouwd.

	PRS door middel van een bol op de kaart reeds ruimtelijk is afgewogen. 3. Verder pleiten verschillende partijen voor een minder beperkende instructieregel wat betreft het beperken van bodemdaling. 4. Een gemeente is ook benieuwd welke aanvullende voorwaarden de provincie gaat opnemen in artikel 2.1.4.2. van de Omgevingsverordening.	Ad 3. De regels ten aanzien van het aan de oppervlakte brengen van veen zijn in heel de provincie hetzelfde en waren ook al in de PRS opgenomen. Wij zien geen reden om in bepaalde gebieden andere regels te hanteren. Er worden/zijn geen aanvullende regels in sub paragraaf 2.1.4.2 opgenomen. *Voorgestelde wijzigingen: De aanduiding 'Transitie landbouw in bodemdalingsgebied' is op visiekaart geschrapt. De aanduidingen tussen visiekaart en themakaart worden geüniformeerd. In de verordening wordt sub paragraaf 2.1.4.2. geschrapt.*
13	1. Op pagina 69 van de omgevingsvisie staat maar een deel van de provincie Utrecht weergegeven. 2. Wij missen hier ook het verwachte/gewenste initiatief van grondeigenaren in het landelijk gebied. 3. Ook wordt aandacht gevraagd voor bodemdalingsbestendig bouwen.	Ad 1. Wij hebben inmiddels een andere kaart beschikbaar met de historische bodemdaling van heel de provincie. Ad 2. De provincie gaat samen met andere overheden agrariërs stimuleren om maatregelen te nemen om bodemdaling te remmen. Ad 3. De provincie vindt het ook van belang dat nieuwbouw niet leidt tot extra bodemdaling. *Voorgestelde wijziging visie: kaart en tekst aanpassen om voorgaande duidelijk te maken. Voorgestelde wijziging verordening: voorwaarde toevoegen in de regel uitbreiding woningbouw.*

4.3. Reactienota voor 'Duurzame energie'

Van	Reactie	Antwoord
21, 48	**Sturingsfilosofie** 1. Graag afstemming over verantwoordelijkheden per overheidslaag. Voorkomen moet worden dat deze motiveringseisen in de omgevingsplannen van de gemeente moeten landen en dat er pas op dat moment wordt getoetst aan de energieambities. 2. Welke rol ziet de provincie voor zich in het verlenen van vergunningen, aangezien zij conform de Energiewet bevoegd gezag is voor verschillende windenergieprojecten. 3. De provincie ziet voor zichzelf een regierol weggelegd bij het thema energie, maar die rol wordt in visie en verordening niet verder uitgewerkt. Hoe gaat de provincie die regierol vervullen? Graag selectief zijn in bijdrage energietransitie om dubbelwerk te voorkomen.	ad 1.De regels die we in onze verordening stellen, zijn er om ruimte te geven voor windmolens en zonnevelden, en daarbij rekening te houden met de provinciale belangen. Met onze Omgevingsverordening kunnen wij nu eenmaal alleen sturen op de inhoud van Omgevingsplannen e.d. Vandaar dat we sturen op ruimte geven. In het concept ontwerp waren hiervoor inderdaad iets te specifieke regels opgesteld. ad 2.Wij zullen per situatie kijken of wij onze bevoegdheid gebruiken of in overleg met de gemeente de bevoegdheid lokaal beleggen. Dit leggen we niet vast in de visie en verordening. ad 3.Wij willen bijdragen aan de energietransitie door planologische ruimte te bieden, te stimuleren, via fondsen te ondersteunen en, pas als dat nodig blijkt, ons ruimtelijk instrumentarium in te zetten. Onze rol is nader uitgewerkt in het programmaplan energietransitie. Wij zullen met gemeenten e.d. overleggen over welke toegevoegde waarde maatregelen vanuit de provincie hebben, om dubbelwerk te voorkomen. *Voorgestelde wijziging: De voorwaarden in de Omgevingsverordening worden iets minder specifiek.*
03, 10	**Energie besparen** 1. Er wordt in de visie aangegeven dat nieuwbouw bij voorkeur energieneutraal is, maar in de verordening komt dat niet terug. Wij stellen voor om in de verordening op te nemen dat	ad 1.Nieuwbouw dient vanuit landelijke wetgeving te voldoen aan BENG-normen. Daarmee wordt de woning vanuit gebouwgebonden verbruik (verwarming, ventilatie, etc.) energieneutraal. Vanuit het gebruiksgebonden gebruik (koelkast, computer) is het geheel dan nog niet energieneutraal. De optelsom is

	nieuwbouw minimaal energieneutraal is en het liefst energieleverend. 2. Aandacht wordt gevraagd voor de betaalbaarheid van de energietransitie (o.a. voor eigenaren en huurders).	het Bijna-Energie-Neutraal. Wij kunnen geen ruimtelijke eisen stellen aan het gebruiksgebonden deel. Wel zullen wij in de definitie van regionaal programmeren voor wonen en werken opnemen dat we afspraken maken over energie besparen. ad 2. Via het Programmaplan Energietransitie stimuleren we aanpassingen aan bestaande bouw. In het programmaplan Energietransitie geven wij aan instrumenten te willen ontwikkelen om de energietransitie haalbaar en betaalbaar te maken. *Voorgestelde wijziging verordening: energieneutraliteit toevoegen aan definitie van regionaal programmeren.*
05, 15, 47, 48	**Ambitie energieneutraal in 2040** 1. De RES'en (2050) en veel gemeenten hebben afwijkende jaartallen om energieneutraal te zijn. De provincie zet in op 2040. Wat betekent dat voor de ruimte en gemeenten? 2. Hoe groot is de opgave om een energieneutrale provincie in 2040 te worden? Hoeveel kan er bespaard worden, en wat betekent dit voor de inzet van grootschalige opwek in relatie tot de warmtetransitie? 3. Waarom kan er geen duurzame energie van elders komen? Aantasting van natuur en landschap heeft impact op de vestigingsplaatsfactor voor bedrijven.	ad 1. Wij hebben de ambitie om in 2040 een energieneutrale provincie te zijn. Dit staat in onze Omgevingsvisie en is daarmee vooral zelfbindend. We zullen gezamenlijk met gemeenten kijken hoe we dat doel kunnen halen. ad 2. De RES'en voldoen aan de afspraak in het Klimaatakkoord om gezamenlijk te komen tot 35TWh energieopwek via zonne- en windenergie in 2030. Deze afspraak is voor iedere bestuurslaag hetzelfde. Aanvullend kan eenieder in eigen tempo verder groeien tot energieneutraliteit. In het programma Energietransitie wordt ingegaan op de opgave om in 2040 energieneutraal te zijn. Er wordt momenteel nader onderzocht wat daarvoor nodig is. ad 3. In het Klimaatakkoord is afgesproken dat iedere RES-regio een bod doet over de hoeveelheid op te wekken duurzame energie in haar regio met behulp van zonne- en windenergie. De Omgevingsvisie biedt hiertoe de ruimtelijke mogelijkheden. Aanvullend willen wij, om onze verantwoordelijkheid te nemen, in onze overige energievraag voorzien door deze in eigen provincie op te wekken.
03, 24, 20, 48	**Innovaties** De bereidheid van de provincie om beleid en regels aan te passen om bewezen nieuwe technologie mogelijk te maken en het stimuleren van innovatietrajecten wordt gewaardeerd. Daarentegen zijn er ook reacties waarin aandacht wordt gevraagd voor ruimte voor innovaties (mede via alternatieve scenario's) vanwege duurzame energiebronnen, en ruimte en tijd om hiermee te experimenteren, en de transitiefase waarbij de huidige schone vormen van energie (wind, zon) mogelijk in de toekomst niet meer nodig zijn.	In de visie bieden wij de mogelijkheid om nieuwe technieken die een bijdrage leveren aan de energiedoelstellingen mogelijk te maken en hiermee te experimenteren, als die minder impact op de omgeving hebben dan de huidige technieken. Ook zijn we bereid de verordening aan te passen als deze technieken kunnen worden toegepast. *Voorgestelde wijziging Visie: We positioneren alle tekstdelen over innovatie aan het begin van de paragraaf.*
05, 07, 14, 34, 47 , 52	**Voorkeuren energie opwekken** 1. Wij zoeken bij voorkeur naar locaties waar we voor meerdere opgaven een oplossing kunnen bieden en waar de impact op onze aantrekkelijke en cultuurhistorische waardevolle landschappen en de natuur relatief klein is". Zijn enkelvoudige ontwikkelingen niet toegestaan? Er wordt niet gesproken over ontwikkelingen waarin een laag is toegevoegd. 2. Is ergens aangegeven dat bij voorkeur wind- en zonne-energie worden gecombineerd zowel vanwege het landschap als het elektriciteitsnetwerk?	ad 1. Deze voorkeur komt voort uit de wens dat niet op voorhand een duurzame productie wordt uitgesloten waar al andere waarden zijn gevestigd en er vaak meerdere opgaven in een gebied spelen. In de visie wordt de voorkeur uitgesproken dat zoveel mogelijk de verschillende beleidsdoelen samen optrekken, compenseren of toevoegende waarde geven. Maar dat zal niet overal kunnen. Wij eisen een dergelijke meekoppelende waarde niet. We zullen hier een toevoeging over opnemen. ad 2. Wij nemen de volgende zin op: *Wij willen daarnaast de duurzame energiebronnen concentreren, om spreiding in het landschap te voorkomen en om de energie-infrastructuur optimaal te benutten.*

	3. 'Bij de inpassing van grootschalige hernieuwbare energieopwekking sluiten wij aan bij de belangrijke structuren in het landschap, en ook bij snel- en waterwegen.': Is dit een denkrichting? Kunnen hier ook 'grote open agrarische gebieden' onder vallen en provinciale wegen? 4. De gemeentegrenzen zijn in veel gevallen dun bevolkt en daarom vaak geschikter voor duurzame energie dan de andere plaatsen. Een alternatieve formulering kan zijn dat de visie gemeenten oproept om samen te werken voor goede inpassing en afstemming in grensgebieden.	ad 3.Ja, het betreft onze voorkeur. Dat zullen wij toevoegen in de tekst. Belangrijke landschappelijke structuren kunnen inderdaad heel divers zijn. ad 4.Dit is het gesprek dat in de RES gevoerd moet worden. We zullen deze passage nuanceren. *Voorgestelde wijziging Visie: toevoeging opnemen in overeenstemming met de passages onder ad 1, 2, 3 en 4 hiervoor.*
20, 39, 48	**Proces RES'en** 1. De visie beschrijft dat, mocht binnen het tijdspad voor de RES'en in een gemeente de afgesproken doelen niet gehaald worden, en logische locaties niet benut worden, de provincie bereid is om het volledige instrumentarium uit de Omgevingswet in te zetten. Welke stappen wil het college zetten als onvoldoende duurzame energie opwek wordt gerealiseerd? 2. Het kan zijn dat we als gemeenten tot goede keuzes komen voor potentiële locaties in de RES, maar deze nog niet meteen willen vastleggen in ruimtelijke plannen. Dit vanwege belangrijke processen die nog niet zijn afgerond in de gemeenten. We gaan ervan uit dat u als provincie hiervoor begrip heeft. 3. Het bedrijfsleven wordt nauwelijks genoemd en wil graag betrokken worden.	ad 1.Wij willen ons instrumentarium inzetten als blijkt dat de afgesproken locaties in de RES niet worden benut voor duurzame energieproductie. Als een gemeente, waar een goede ruimtelijke locatie gedacht is, daar alsnog niet aan mee wil werken, is het moment om aan Provinciale Staten de toepassing van een projectbesluit (inpassingsplan) voor te leggen. ad 2.Als provincie staan wij voor een goede en integrale afweging van verschillende belangen. We hebben er begrip voor dat deze afweging gemaakt moet worden, maar willen ook het doel niet uit het oog verliezen. In het Klimaatakkoord is als doel opgenomen is dat uiterlijk in 2025 alle benodigde vergunningen voor de ruimtelijke inpassing zijn afgegeven met oog op de tijdige realisatie van de opgave. Om dat te behalen moeten procedures al op vrij korte termijn (kort na vaststelling RES 1.0 in maart 2021) starten. ad 3.Wij zullen het bedrijfsleven nadrukkelijk betrekken bij het programma Energietransitie.
05, 15, 20, 21, 28, 37	**Mogelijkheden voor wind én zon** De ruimte die de visie geeft voor het opwekken van duurzame energie wordt breed gewaardeerd door gemeenten, evenals de keuze om aan te sluiten bij de RES'en. De regels in de verordening worden echter als belemmerend gezien. Bovendien is het wenselijk om eenvoudige, duidelijke en concrete regels te hebben. Ruimte voor (gemotiveerd) afwijken via maatwerk is belangrijk. Belangenorganisaties ondersteunen de energietransitie maar maken zich zorgen om de impact op de natuur, erfgoed, landschap e.d., zeker omdat vrijwel geheel Utrecht zoekgebied is. Hiertoe wordt gevraagd om een integrale afweging en duidelijke kaders.	De energieopgave is groot. De provincie kiest ervoor om veel ruimte aan de RES'en te geven om tot invulling te komen. Via algemene en gebiedsspecifieke voorwaarden en overige beleid en wet- en regelgeving wordt aanvullend eveneens op de kwaliteiten ingegaan. De voorwaarden van de Verordening (art. 3.43 en 3.44) worden deels aangepast, o.a. door meer doelvoorschriften i.p.v. middelvoorschriften op te nemen. In de toelichting van de verordening wordt opgenomen hoe de regels geïnterpreteerd kunnen worden. Windturbines in en nabij stiltegebieden maken we onder voorwaarden mogelijk (zie ook antwoord onder 4.1, kopje Stiltegebieden). *Voorgestelde wijziging: Aanpassing regels en toelichting in de verordening.*
05, 10, 13, 14, 16, 17, 18, 19,	**Windturbines: vermogen, ashoogte en opstelling in lijn/cluster** 1. Gevraagd wordt om verruiming van de ashoogte boven de 20 meter omdat dit de toepassingsmogelijkheden vergroot. En waarom alleen op of nabij bestaande bouwpercelen? Is dit in lijn met wat met de toekomstscenario's van de RES beoogd wordt? 2. Gevraagd wordt waarom een minimaal vermogen van 3 MW nodig is, maar ook waarom turbines van minder dan 3MW zijn toegestaan (ze dragen relatief weinig bij aan de opgave, met	ad 1.Het gaat hier om kleine molens die een agrarisch bouwperceel zelfvoorzienend kunnen maken. Deze molens hebben amper impact op niveau van de RES. De keuzes voor hoogte en plaatsing zijn gemaakt om de (beperkte) impact op de omgeving te beperken. ad 2.We kiezen ervoor om windmolens toe te staan met meer dan 3 MW, zodat de windmolens die worden neergezet een wezenlijke bijdrage leveren aan de energietransitie. Echter zijn deze molens niet in elk gebied mogelijk, o.a. door radar, dus willen we de mogelijkheid openhouden om in uitzonderlijke gevallen

20, 23, 24, 26, 28, 34, 39, 47,	relatief veel overlast). En kan hiervan afgeweken worden? 3. Uitzonderingen zijn slechts mogelijk op basis van technisch juridische gronden (bijvoorbeeld radar, Schipholcontouren). Gepleit wordt voor lokaal draagvlak als uitzonderingsgrond toe te voegen in de verordening, vb. voor buurtmolens. In energie-initiatieven van onderaf wordt veelal een solitaire buurtmolen voorgesteld. Dergelijke windturbines kunnen belangrijk zijn bij het verkrijgen van draagvlak, met name in niet-stedelijk gebied, en mogelijk kan hiervoor aanspraak op een extra subsidiecategorie worden gemaakt. 4. Voorstel om de voorwaarde over opstelling in lijn of clustering anders te formuleren.	andere molens neer te zetten. In de verordening is aangegeven dat gemotiveerd afgeweken kan worden van de 3 MW de voorkeur. Het kunnen toepassen van deze afwijking zullen we nadrukkelijker opnemen. De toelichting van de verordening scherpen we aan met voorbeelden (geluid, radar). ad 3.We vinden het belangrijk om energie-initiatieven van onderaf te stimuleren als daar breed draagvlak voor is. Wij willen daarom een uitzondering voor een solitaire windturbine maken als onderbouwd kan worden dat meerdere windturbines niet mogelijk zijn en dat de energieopbrengst opweegt tegen de impact die een solitaire turbine heeft op de omgeving. ad 4.Wij wijzigen de bepaling in de Verordening over de opstelling in lijn of clustering. In de visie spreken wij daarbij onze voorkeur uit voor meerdere turbines in samenhang boven solitaire plaatsing. *Voorgestelde wijziging visie: tekst wijzigen conform punten 3 en 4. In verordening wijziging in lijn hiermee opnemen. Daarnaast aanpassen van de toelichting.*
05, 44	**Goede landschappelijke inpassing windturbines** Waar moet je dan aan denken naast de opstelling in lijn of clustering? Hoe gaan we een 'goede landschappelijke inpassing van masten met >200m hoogte organiseren?	Landschappelijke inpassing en opstellingsvorm betreft locatiekeuze, die de structuren volgt van het landschap. Lokaal gaat het naast de windturbine om inpassing van de toegangsweg en transformatorhuisjes e.d. in de structuren van het landschap. *Voorgestelde wijziging Verordening: De voorwaarde over landschappelijke inpassing komt te vervallen. We nemen als voorwaarde op dat windturbines in een in de omgeving passende combinatie van meerdere windturbines worden opgesteld. In de toelichting op goede landschappelijke inpassing van windturbines wordt opgenomen: Bij het plaatsen van de windturbines moet rekening worden gehouden met de kernkwaliteiten van de Utrechtse Landschappen (zie artikel Instructieregel Landschap).*
05, 19, 22, 34	**Voorkeursvolgorde zon** 1. Verschillende reacties over de voorkeursvolgorde zon: Waarom is een zonneladder opgenomen? Waarom wordt er geen gebruik gemaakt van de landelijke zonneladder, of als alternatief de zonneladder van de NMU? Gevraagd wordt om duidelijker 'regie' te gaan voeren en dus ook veel duidelijker dan thans het geval is aan te geven welke voorkeursvolgorde daarbij wordt aangehouden, zoals dus bijvoorbeeld een 'Zonneladder'. 2. Wij vragen u te stimuleren dat het opwekken van elektriciteit aansluit op het gebruik van de Zonneladder en te doen wat nodig is zodat elektriciteitsmaatschappijen zich hierbij aansluiten. 3. In de toelichting op artikel 3.44 geeft u aan dat u een voorkeur heeft voor realisatie van zonnevelden langs stads- en dorpsranden, boven realisatie in agrarisch gebied. Wij delen deze voorkeur niet en achten het mogelijk in strijd met uw pleidooi voor kwaliteit van de kernrandzone. 4. Hoe verhoudt de voorkeur voor zonnevelden tegen huidige kernen aan zich tot de woningbouwopgave? Gemeenten die voor	ad 1.In de Omgevingsvisie willen we benadrukken dat we op meer locaties focussen dan alleen zonnevelden. Vandaar dat we de voorkeursvolgorde benoemen, maar geen volgtijdelijkheid, in overeenstemming met de NOVI. Wij realiseren ons dat er zonnevelden nodig zijn om de ambities te halen. Daarom hanteren wij geen volgtijdelijke zonneladder. In het programma energietransitie werken we uit hoe we ook op andere locaties meer zonne-energie kunnen opwekken. ad 2.We vinden het belangrijk dat aangesloten wordt bij de voorkeursvolgorde zon, ook vanwege de aanpassing van de energie-infrastructuur. In het programma energietransitie gaan we hier nader op in. In het programma is o.a. opgenomen 'We zetten erop in dat samen met de netbeheerder het aansluiten van zon op dak goedkoper en sneller mogelijk wordt gemaakt'. Terecht punt, we laten de voorkeur voor realisatie langs stads- en dorpsranden weg. ad 3.Met betrekking tot verstedelijking zullen wij dit jaar in gesprek gaan over programmering. Dit kan al richting geven aan de woningbouwopgaven. Er zijn locaties denkbaar welke inderdaad voor beide ruimtevragers in beeld zijn en waar nog een finale afweging gemaakt moet worden. Het zou mooi zijn als gemeenten de grote ruimtevragers in onderlinge samenhang bezien. Zie verder ook het bovenstaande onder 3.

	2030 een bijdrage aan RES willen leveren, kunnen met zonnevelden niet wachten op besluitvorming over woningbouwlocaties nabij de kernen en zullen sneller uitwijken naar (landbouw)gebieden?	*Voorgestelde wijziging Visie: Verwijdering: langs stads- en dorpsranden.* *Toevoeging: Deze voorkeursvolgorde houdt geen volgtijdelijkheid in.*
05, 19, 22, 34, 39, 52 .	**Instructieregels zonnevelden** 1. Graag in art. 3.44: 'Instructieregels zonnevelden' een voorwaarde opnemen om te borgen dat gronden minimaal weer kunnen worden gebruikt in hun oorspronkelijke functie, evenals dat deze uiteindelijk niet leiden tot een verdere verstening van het landelijke gebied, maar juist beogen daar uiteindelijk juist een (extra) kwaliteitsimpuls aan te geven. 2. 3.44 lid 1 onder b: structuren in landschap bij zonnevelden: zit er een limiet aan de grootte van de zonnevelden en hoe kan de gemeente invulling kan geven aan 'maat en schaal van het landschap'. 3. Art 3.44 lid 1 onder c: De zonnepanelen bij voorkeur in een zuid-opstelling worden geplaatst vanwege de bodemkwaliteit" vervangen door een zin in de trant van: "de zonnepanelen in een opstelling worden geplaatst die ruimte biedt voor een bodembedekkende vegetatie en een bij het gebied passende bodemkwaliteit. 4. 3.44 lid 1 onder d: Geen onevenredige aantasting of beperking omringende functies: Waarom is deze voorwaarde opgenomen? Binnen maatwerk kan dat een afweging zijn. Eventuele planschade is dan een issue.	ad 1.Welke bestemming gronden krijgen na beëindiging van de activiteit kan worden opgenomen in het desbetreffend ruimtelijk besluit over die activiteit of de nieuwe activiteit. Het kan zijn dat landbouwgrond omgevormd wordt naar natuur (bijvoorbeeld in Groene contour). Daarom willen we niet in onze verordening voor alle projecten vastleggen dat de oorspronkelijke functie mogelijk moet zijn. ad 2.Er zit geen harde limiet aan de omvang van zonnevelden. De velden moeten landschappelijk worden ingepast, hierbij kan een afweging voor de grootte gemaakt worden. Daarbij laten wij deze keuze graag lokaal maken. ad 3.We passen de voorwaarde aan. ad 4.Artikel 3.44 lid 1 onder d wordt anders omschreven, en "geen aantasting aan bestaande omringende functies" is daarin geen voorwaarde meer. *Voorgestelde wijziging verordening: aanpassen instructieregel zonnevelden.*
05, 24, 28, 30, 39,	**Zonneweides in landbouwgebied** 1. T.a.v. zonneweides in landbouwgebied wordt gevraagd om geen wezenlijke beperkingen op voorhand op te leggen. 2. Het is van belang dat agrarische grond behouden wordt met het oog op een transitie naar een kringlooplandbouw. Grootschalige zonneparken kunnen ten koste gaan van de agrarische gronden voor de kringlooplandbouw. 3. Zonnevelden kunnen als nieuw verdienmodel bijdragen aan rendabele agrarische bedrijven. Een deel van de opbrengsten kan gebruikt worden voor de landschappelijke inpassing. 4. Door de tijdelijkheid van de zonneparken wordt het gebied voor de langere termijn beschermd tegen onomkeerbare initiatieven. 5. De verordening noemt zonnevelden 'verstedelijking' en dus kan het op veel plaatsen niet.	ad 1.Wij hebben geen wezenlijke beperkingen opgelegd in onze verordening. Het is de bedoeling dat zonnevelden ook in agrarisch gebied gerealiseerd kunnen worden. ad 2.Onze inzet is om waar mogelijk te kiezen voor andere locaties voor zonnepanelen dan op de meest vruchtbare landbouwgronden. ad 3.Duurzame energieproductie kan inderdaad een nieuw verdienmodel voor agrariërs betekenen. Landschappelijke inpassing is een voorwaarde in de verordening. ad 4.Andere ontwikkelingen zullen dan inderdaad niet plaatsvinden. ad 5.Zonnevelden vallen volgens de Omgevingswet inderdaad onder de noemer verstedelijking, maar kunnen wel geplaatst worden in het landelijk gebied. De verordening wordt aangepast om hier meer duidelijkheid over te geven. *Voorgestelde wijziging: in verordening een nieuw artikel opnemen over afwijking van verstedelijkingsverbod Landelijk gebied.*
22.	**Planologische ontwikkelingen na zonnevelden** In planologische zin zou moeten worden voorkomen dat zonnevelden op termijn dan geschikt worden geacht voor stedelijke functies en ongewenste ontwikkelingen.	Dit zullen we meenemen in de uitwerking met gemeenten.

22, 24, 31, 33, 39, 44, 46, 47	**Gebiedsspecifieke voorwaarden** 1. Aangegeven wordt dat de aanvullende eisen, voor bv. in weidevogelkerngebieden etc., als te beperkend worden gezien. Hiermee worden kansen gemist voor extra investeringen in natuur en cultuurhistorie. Wij zien deze beperkingen in perspectief tot de grote opgaven. 2. Aangegeven wordt dat, gezien de binnen de provincie Utrecht aanwezige kwaliteiten van natuur, landschap en cultuurhistorie, er daarbij thans door de provincie veel te weinig 'regie' wordt gevoerd en dan met name waar dan een bepaalde opwekking in ruimtelijk opzicht al dan niet aanvaardbaar moet worden geacht in NNN, buitenplaatsen en landgoederenzones etc. 3. Er zijn kansen om een koppeling te maken tussen natuur en energie, maar dat vereist wel een grote mate van robuustheid van het natuurnetwerk. Die robuustheid is er op dit moment absoluut nog niet. Het is daarom extra van belang dat er wordt geïnvesteerd in de Utrechtse natuur. Er is tot die tijd geen ruimte voor opwekking van duurzame energie in het Natuurnetwerk. 4. Veelal zetten gemeenten in op het voorzien in eigen energiebehoefte. Door gebiedsspecifieke eisen is grootschalige energievoorziening op eigen grondgebied niet altijd mogelijk. De gebieden met extra voorwaarden lijken bovendien niet evenredig verdeeld over de provincie. Daardoor lijkt het dat in sommige gebieden meer kan. Wij vragen de provincie nog eens goed naar de verdeling van de belemmeringen voor wind- en zonne-energie te kijken. 5. Het is wenselijk zoveel mogelijk een eenduidig beleid vanuit de provincies Utrecht en Zuid-Holland te hanteren voor alle Groene Hart gemeenten. 6. Hoe matcht dit met een aanduiding "militair oefenterrein met natuurwaarden" op de kaart voor landelijk gebied?	ad 1.Als provincie geven we de kaders mee waar de RES'en mee aan de slag kunnen. Deze kaders zijn zo opgesteld dat energieproductie mogelijk is, in samenhang met de kwaliteiten van het betreffende gebied die op provinciaal niveau van belang zijn. Het betreft instructieregels die voldoende ruimte bieden, mits in een plan maatregelen worden opgenomen om andere belangen te beschermen of compenseren. In specifieke situaties kan eventueel via de plussen- en minnenmethode gebruik worden gemaakt van een ontheffing. ad 2.Bij toepassing van de "energie artikelen" dienen ook de andere bepalingen in de Verordening gevolgd te worden, zoals ten aanzien van natuurbescherming, cultuurhistorie, etc. Ook geldt wet- en regelgeving van het Rijk. Zonnevelden en windturbines kunnen in de gebieden met kwaliteiten gerealiseerd worden, rekening houdend met wet- en regelgeving met betrekking tot die kwaliteiten. Het betreft maatwerk. ad 3.De energieopgave is groot. We zetten ook in op robuuste natuur met hoge biodiversiteit. Als een energieproject niet bijdraagt aan de versterking van de natuur, kan een project in het NNN lastig gerealiseerd worden (o.a. Wnb-toets). En wij willen via een verdienmodel de energietransitie gebruiken om het natuurnetwerk op termijn te versterken in de Groene contourgebieden. ad 4.De beperkingen voor wind en zon komen voort uit beleidsdoelen over kwaliteiten zoals deze elders in de Verordening en Visie zijn opgenomen. In sommige gemeenten komen inderdaad meerdere of juist zeer beperkt van deze doelen samen. Wij hopen dat de RES hier gezamenlijk, en niet iedere gemeente voor zich, uit komt. We nemen toelichtende kansenkaarten op die inzicht geven in het samenkomen van ruimte voor grootschalige energieopwek in relatie tot beleidsdoelen over kwaliteiten. Voor windturbines in en nabij stiltegebieden geven wij onder voorwaarden ruimte (zie ook antwoord onder 4.1, kopje Stiltegebieden). ad 5.Wij hebben contact met onze buurprovincies over het ruimtelijke beleid en proberen zo veel mogelijk af te stemmen. Echter kan het wel zo zijn dat er op het grondgebied van de provincie Utrecht andere regels komen dan op het grondgebied van de provincie Zuid-Holland. Dit heeft te maken met het verschil in moment van ontwikkelen van beleid en deels ook met politieke kleur en ruimte elders in de provincie. ad 6.Bij militair oefenterrein met natuurwaarden moet bij de realisatie van duurzame energiebronnen rekening worden houden met de aanwezige natuurwaarden (Wnb-toets). *Voorgestelde wijziging Visie: Opname figuur met kansenkaarten wind en zon.*
14, 28, 31, 47, 52	**Weidevogelkerngebieden** 1. Art 3.44 lid 1 onder f: aantoonbare verbetering van het leefgebied voor de weidevogels. Waaraan kan gedacht worden? 2. Het gaat (inter)nationaal erg slecht met de weidevogels. In Utrecht zijn grote stukken weidevogelkerngebied, waaronder brongebieden. Hierin is het aantal weidevogelkuikens dat groot wordt hoger dan nodig is voor de compensatie van sterfte in de	ad 1.Met een aantoonbare verbetering is voor weidevogels wordt bedoeld dat de ontwikkeling van een zonneveld in een weidevogelkerngebied kan worden gecompenseerd door investeringen in een ander deel, bijvoorbeeld via aangepast peilbeheer. De toelichting op het artikel wordt aangevuld. ad 2.Via de voorwaarde over aantoonbare verbetering van het leefgebied wordt hieraan tegemoetgekomen. Dit kan bv. voor brongebieden inhouden dat duurzame energiebronnen daar niet mogelijk zijn.

	lokale populatie in dat gebied. Graag deze brongebieden vrijwaren van zonneweides en windenergie. In de overige weidevogelkerngebieden zou het “Nee, tenzij”-principe gehanteerd moeten worden als uit de monitoring blijkt dat de weidevogelpopulatie zich daar toch niet positief ontwikkelt. 3. De plannen moeten worden getoetst door een onafhankelijke weidevogeldeskundige en de ontwikkeling van de weidevogelpopulatie moet goed worden gemonitord. 4. Gevraagd wordt om voldoende financieel perspectief te bieden aan agrariërs.	ad 3.Onderzoek moet inderdaad aangeven waarom een bepaald gebied verbetert (bijvoorbeeld dat en waarom onvoldoende broedparen aanwezig zijn) en hoe (beheer waterpeil, (on)toegankelijkheid van het gebied, extensivering landbouw, etc.) Dit betreft maatwerk. ad 4.Aan het financieel perspectief van de agrariërs wordt via het subsidiekader van het Natuurbeheerplan tegemoetgekomen. *Voorgestelde wijziging Verordening: Bij toelichting artikel over weidevogelkerngebieden aangeven wat we onder aantoonbare verbetering leefgebied verstaan. Het belang van weidevogelkerngebieden wordt in de toelichting duidelijker opgenomen*
33. 46	**Erfgoed**. Gevraagd wordt: - een meer kaderstellend beleid vanwege een betere inpassing van het erfgoed. - in art. 3.43 en 3.44 een extra voorwaarde op te nemen voor het werelderfgoedgebied van de Hollandse Waterlinies waarbij een kwaliteitstoets zoals een Heritage Impact Assessment wordt vereist of anderszins kwalitatieve voorwaarden kunnen worden gesteld waarbij het uitgangspunt is het voorkomen van aantasting van de kernkwaliteiten. - Rekening te houden met het draagvlak voor het erfgoed: De artikelen in de Omgevingsverordening en de bijbehorende kaartbeelden scheppen mogelijk verwachting die in de praktijk stuiten op belemmeringen, juist ook binnen het beleid en regels.	Als de Omgevingsvisie en verordening gedigitaliseerd worden, wordt het duidelijker dat bijvoorbeeld artikel 2.201 ten aanzien van het werelderfgoed ook invloed heeft op windmolens en zonnevelden. Daarom worden in het artikel van windenergie en zonnevelden niet altijd deze andere aspecten benoemd. *Voorgestelde aanpassing visie: Aanpassing legenda themakaart: Ruimte bieden voor windenergie en zonne-energie onder algemene en gebiedsspecifieke voorwaarden.*
28.	**Windturbines in stiltegebieden** Wij vragen u om de mogelijkheden van windturbines in stiltegebieden open te houden en hier gezamenlijk in de RES een afweging over te maken.	Wij willen niet dat de stiltegebieden gaandeweg zullen verdwijnen, maar willen wel extra ruimte bieden voor windturbines. *Voorgestelde wijziging: Wij passen de tekst van de visie en verordening aan en geven onder voorwaarden ruimte voor windturbines in en nabij stiltegebieden (zie antwoord onder 4.1, kopje Stiltegebieden).*
05, 07, 12, 14, 17, 18, 20, 23, 26, 28, 30, 39, 40, 52	**Verdienmodellen Groene contour en NNN/Compensatievoorwaarden** 1. In veel reacties wordt aangegeven dat de compensatie-eisen te beperkend zijn. 2. Er wordt in zowel de visie als de verordening voor realisatie van zowel wind- als zonneparken binnen de NNN of de Groene contour uitgegaan van tijdelijkheid. De vraag is of de gestelde termijn van 25 jaar voldoende is om de financiële uitvoerbaarheid van de energietransitie te borgen omdat gronden binnen of buiten de NNN aangekocht moeten worden om daar natuur op te ontwikkelen, en vanwege de levensduur vanuit circulariteit. Nieuwe infrastructuur realiseren op plekken waar deze voor een kortere periode dan 40 jaar wordt gebruikt is niet rendabel. Daarnaast is het vanuit infrastructuur voor elektriciteit en het proces met bewoners vaak eenvoudiger en gunstiger om tot repowering over te gaan dan een nieuwe locatie te zoeken.	ad 1.Wij zien dat er onduidelijkheid is over de breedte van de inzetbaarheid van dit verdienmodel. De passage in de visie en regels over agrarisch gebied binnen het NNN laten we vervallen omdat hier al de (strenge) regelgeving van de natuurwetgeving voor van toepassing is. Het gaat dan alleen om Groene contour. Het primaat in deze Groene contourgebieden ligt bij het op termijn kunnen realiseren van nieuwe natuur. ad 2.De duur van 25 jaar geldt alleen voor de realisatie van zonnevelden in de Groene contour, omdat daar energie een bijdrage kan leveren aan de realisatie van natuurontwikkeling in de Groene contour en niet andersom. We nuanceren de regels hiervoor. Voor windturbines kan de realisatie van natuur direct plaatsvinden en moet dit binnen 3 jaar gerealiseerd zijn (net als bij woningbouw t.b.v. de realisatie natuur in de Groene contour). ad 3.Duurzame energie kan daarbij een financiële drager zijn. Het kan zijn dat omwille van de financiële uitvoerbaarheid van het energieproject zelf of van de aanleg van de noodzakelijke energie-infrastructuur dat in een Groene contourgebied voor een ontwikkelaar of netbeheerder niet uitvoerbaar is. Het

	3. De aanvullende voorwaarden zijn zo geformuleerd dat hierdoor in praktijk initiatieven niet haalbaar zullen blijken, o.a. vanwege de kosten. Daarmee wordt de kans gemist voor extra investeringen in deze waardevolle gebieden. De energietransitie kan bijdragen aan transitie van de landbouw. Ook landschap en natuur kunnen hiervan profiteren. 4. De tijdelijkheid van de initiatieven wordt niet benut. Met de opbrengst van een zonneveld kunnen investeringen worden gedaan binnen de natuur en cultureel erfgoed. We zien deze gedachte terug in de visie. In de uitwerking in de verordening is het echter verworden tot compensatiemaatregelen die direct moeten renderen. 5. Wat betekent dit voor het agrarisch perspectief voor bedrijven gevestigd in deze gebieden? Hoe verhoudt zich dit tot de gemaakte afspraken in het Akkoord van Utrecht? Agrarische gebieden dienen te worden behouden voor agrarisch gebruik. Met name met het oog op een transitie naar een kringlooplandbouw. 6. Betekent dit artikel dat bij gebruik van natuurpercelen in het NNN géén compensatie nodig is?	oprekken van de exploitatietermijnen doet echter af aan het primaat voor dit gebied: het (zo snel als mogelijk) realiseren van nieuwe natuur. Het op voorhand niet toestaan van duurzame energie doet af aan mogelijk wel uitvoerbare initiatieven. Het is per gebied maatwerk hoe de nieuwe natuur wordt ingericht. Zie verder het bovenstaande onder 2. ad 4. De tijdelijkheid is gericht op Groene contour, te weten nieuwe natuur. De gedachte erachter is dat deze tijdelijk renderende functie benut kan worden om de natuur te realiseren. Dit mag een initiatiefnemer ook vanuit andere financiering bereiken. Het is een overweging waarom tijdelijke functies ingezet kunnen worden. De verordening is gericht op doelbereik, realisatie natuur. ad 5. Voor de Groene contourgebieden zetten we in op realisatie in 2040. Vanuit het actieplan Duurzame Landbouw met Natuur onderzoeken de partners of de Groene contour in het agrarisch gebied op alternatieve manieren gerealiseerd kan worden met behoud van beoogde natuurdoelen. Aangezien realisatie van de Groene contour op vrijwillige basis gebeurt, is realisatie van duurzame energie ter plaatse ook op vrijwillige basis. We hebben hiermee een extra mogelijkheid toegevoegd om realisatie van de Groene contour te financieren. ad 6. Voor het NNN geldt altijd de compensatieplicht, zoals is opgenomen in het betreffende artikel. *De tekst van de visie en de verordening worden gewijzigd. De voorwaarde voor agrarisch gebied binnen het NNN wordt geschrapt. De voorwaarde voor wind in de Groene contour wordt aangepast.*
13, 17, 31, 47	**Participatie/draagvlak** 1. Graag in de visie en verordening richtlijnen opnemen om lokaal draagvlak te organiseren, waaronder de 50% lokaal eigendom uit het klimaatakkoord. 2. Gevraagd wordt om de vrijstelling van de plicht voor financiële participatie door derden in zon- en wind initiatieven van waterschappen specifiek in de omgevingsvisie op te nemen, en de gemeenten daar nadrukkelijk op te wijzen. 3. De energietransitie is een forse opgave die alleen maar kan slagen met maatschappelijk draagvlak. Daarbij kan helpen dat duurzame opwek als eigen voelt. Dat kan met financiële deelname, maar ook een duidelijke relatie tussen de opwek en de afname draagt hieraan bij. 4. Biedt een goede landschappelijke inpassing ook ruimte voor een eventuele andere inrichting, als er aangetoond is dat uit een participatieproces samen met landschapsdeskundigen en omwonenden blijkt dat dit nodig is.	ad 1. Juridisch is deze vorm van participatie niet afdwingbaar. Daarnaast hebben gemeenten en regio's aangegeven dit ook zelf te kunnen regelen, zodat met maatwerk gekeken kan worden naar de beste invulling. ad 2. In de Verordening is geen voorwaarde over financiële participatie opgenomen. Toevoeging aan de Visietekst. ad 3. Naast participatie in de verordening hebben we de eisen voor de inrichting versoepeld om meer lokaal maatwerk toe te passen. Zo staan we solitaire windturbines hiertoe onder voorwaarden toe. En we nemen in de visie een zin op over het financieel meeprofiteren. ad 4. Ja, als met een andere inrichting een goede landschappelijke inpassing wordt bereikt. *Voorgestelde wijziging visie: aanvullen van de tekst ten aanzien van meeprofiteren van de omgeving bij een initiatief voor duurzame energie, en nuancering vanwege punt 2.*
34.	De Omgevingsvisie spreekt over een 'tijdelijkheid van voorzieningen'. Hoe wil je de tijdelijkheid van initiatieven borgen, als de energie-infrastructuur er voor een langere periode wordt aangelegd en er dus relatief goedkoop een nieuw initiatief kan worden gerealiseerd?	Planologisch moet er geborgd worden dat er tijdelijk een windmolen of zonnepark aanwezig kan zijn. Over de kabel moeten we in overleg met Stedin hoe dat het beste georganiseerd kan worden. Overigens geldt de tijdelijkheid alleen voor zonnevelden in de Groene contourgebieden. Het kan zijn dat, veelal vanwege meerdere nabijgelegen doelen, een nieuwe energie-infrastructuur moet worden

		aangelegd. Als een volledig nieuwe infrastructuur voor een tijdelijke vestiging moet worden aangelegd, zal de locatie waarschijnlijk geen initiatiefnemer krijgen. We willen de mogelijkheid van tijdelijke vestigingen echter niet op voorhand uitsluiten.
10, 20, 31, 34, 47	**Energie uit biomassa** 1. Energie uit biomassa: Art. 3.45 lid 1: stelt voorwaarden aan de vestiging in aansluiting op bestaande functies. Waarom niet alleen bij agrarische bouwpercelen? Dat bevordert het gebruik van alleen lokale biomassa, en beperkt verschillende vormen van overlast (geur, geluid). 2. Waarom wordt biomassateelt gezien als een duurzame energiebron, gezien de concurrentie met voedselgewassen (of natuur), hout uit buitenland, CO2 uitstoot en luchtkwaliteit? Gevraagd wordt om voorwaarden in de verordening op te nemen t.a.v. gebruik van laagwaardige reststromen, maximale afstand herkomst materiaal en transport, keurmerk, rapportageplicht en monitoring, vanwege fijnstof. 3. Met het oog op gezondheidsaspecten staat het gebruik van biomassa als energiebron onder druk en ligt de voorkeur bij bodemenergie. Hoe speelt de provincie in op lokale situaties in geval bodemenergie geen optie (b)lijkt te zijn?	ad 1.Houtachtige biomassa kan doeltreffend worden ingezet in verschillende deelsectoren; onder meer in de gebouwde omgeving, landbouw en industrie. We nemen het artikel beleidsarm over uit de ruimtelijke verordening. Wij zijn nu aan het bezien wat het provinciale standpunt t.o.v. biomassa wordt. Hiervoor loopt op dit moment een onderzoek naar de effecten van biomassa. Dat kan leiden tot aanpassingen in de verordening. ad 2.Zie het bovenstaande onder 1 m.b.t. ons provinciale standpunt. Sommige door u gedane voorstellen, die overigens wel in de visie aan de orde komen, kunnen niet in de verordening landen, o.a. vanwege vrij verkeer van goederen. ad 3.Als bodemenergie geen potentie heeft, zullen we naar alternatieve opties moeten zoeken.
13, 18, 20, 23, 28, 31	**Energie uit bodem en water** 1. De energietransitie is een urgente en maatschappelijke opgave. Zorgen worden geuit om de consequenties van de energietransitie voor het veilig en verantwoord gebruik van de ondergrond ('lek prikken scheidende lagen', verspreiding verontreinigingen, o.a. naar het oppervlaktewater). In hoeverre is het mogelijk de ambities voor de bovengrond (o.a. WKO-systemen) te faciliteren in de ondergrond met behoud van de grondwaterkwantiteit- en kwaliteit? Voorkeur wordt gegeven aan de aanleg van collectieve WKO-systemen (i.p.v. individuele systemen) vanwege bescherming ondergrond. Gevraagd wordt om meer regie te voeren en aandacht te hebben voor de consequenties van de invoering van de gebiedsgerichte aanpak. 2. Graag het belang van de ondergrond sterker terug te laten komen binnen de thema's klimaatbestendig en waterrobuust, duurzame energie en vitale steden en dorpen. En 3D/4D functietoekenning in de ondergrond toe passen. 3. Wat is rol van provincie m.b.t. warmtenetten? 4. Naast zorgen om de grondwaterkwaliteit vanwege energie uit bodem wordt ook in gebieden waar focus op drinkwater ligt meer ruimte voor bodemenergie en geothermie gevraagd in strategische grondwatervoorraad. 5. Bodemenergie in Veenendaal wordt nader onderzocht. Graag experimenteerruimte hiervoor.	ad 1.Wij hebben in de visie opgenomen dat het benutten van het bodem en watersysteem voor de duurzame energievoorziening op een veilige en verantwoorde manier moet gebeuren. Verder beleidsuitwerking volgt in programma's. De provincie gaat komende tijd met verschillende partijen in gesprek om te komen tot een analyse, aanpak en rolverdeling m.b.t. risico's voor het grondwater. We gaan nog geen verplichting tot collectieve systemen opleggen, hooguit stimuleren. ad 2.Het belang van de ondergrond zullen we in paragraaf 4.3 van de visie sterker terug laten komen. Wij denken daarbij dat de ontwikkeling van een 3-dimensionale gebiedsgerichte aanpak ons gaat helpen om keuzes te maken in het gebruik van de ondergrond voor energie- of drinkwateropgave of allebei (meervoudig gebruik). De ontwikkeling van een 3d-afwegingskader van functies en gebruik van de ondergrond is een nadere beleidsuitwerking dat wordt opgenomen in het regionaal water- en bodemprogramma. ad 3.In de omgevingsvisie geven we aan dat een belangrijke voorwaarde voor energie uit bodem en water is dat dit aansluit bij bovengrondse lokale warmtevraag. Hiermee bedoelen we bijvoorbeeld de aanwezigheid van een gebundelde warmtevraag zoals een warmtenet bij aardwarmte. We zullen de tekst hierop verduidelijken. Het hoe nemen we niet op in de visie. Dit zal terugkomen in de regionale samenwerkingsverbanden. ad 4.In de strategische grondwatervoorraad mag naar aardwarmte geboord worden. Wel vragen wij initiatiefnemers van aardwarmteprojecten en het Ministerie van EZK als bevoegd gezag adequate maatregelen te nemen om de kwaliteit van deze toekomstige drinkwatervoorraden te beschermen.

	6. De uitspraken tegen nieuwe olie- en gaswinningpraktijken in de provincie Utrecht in de visie worden ondersteund. 7. Het onderdeel grootschalige energieopwekking wordt daarvan uitgebreid uitgewerkt in de verordening. Echter voor het overige komen de duurzame energieambities heel weinig terug in de verordening. Dit terwijl de provincie ook een uitgebreid energieplan heeft, waarin deze ambities en de uitvoering daarvan nader omschreven staan. Hoe vindt de vertaling naar en de verankering in de verordening plaats?	ad 5. Door de aanwezigheid van een operationele waterwinning voor de openbare drinkwatervoorziening kunnen we niet flexibeler omgaan met regels uit de omgevingsverordening en daardoor is het gebied niet benoemd als experimenteerruimte. Wel zijn we met betrokken partijen samen aan de slag met de mogelijkheden voor het gebruik van de Veenendaalse ondergrond voor drinkwaterwinning en voor duurzame energie uit bodem en water. ad 6. Fijn dat uitspraken over nieuwe gas- en oliewinning worden ondersteund. ad 7. De onderdelen uit het energieplan die ruimtelijk verankerd dienen te worden, zijn opgenomen in de verordening. Overige instrumenten worden in het energieplan uitgewerkt. *Voorgestelde wijziging Visie: toevoegingen doen in overeenstemming met het hiervoor opgenomen commentaar.*
34, 40	**Opslag en transport van energie** 1. Goed dat er met de netbeheerder wordt samengewerkt voor de benodigde aanpassing aan de energie-infrastructuur. Ontbrekende notie: een zorgvuldige afweging tussen facilitering van toekomstbestendig elektriciteitsnet met de laagste kosten of met de minste ruimtelijk impact. 2. Een kansenkaart van Stedin geeft inzicht in kansen en mogelijkheden voor duurzame energie. Rekening dient gehouden te worden met lange doorlooptijden voor het realiseren van nieuwe infrastructuur. Op dit moment heeft Stedin binnen haar gereguleerde kader beperkte mogelijkheden voor voorinvesteren.	ad 1. Wij zullen zorgvuldig met de netbeheerder zoeken naar mogelijkheden voor een zo duurzaam en efficiënt mogelijk elektriciteitsnet. Bij de voorkeursvolgorde zon voegen wij toe dat zon op dak veelal duurder is dan zonnevelden. ad 2. In de visie staat dat we er, samen met onze partners, proactief en tijdig op inzetten, dat de netwerkcapaciteit wordt uitgebreid. De kansenkaart kan hierbij uiteraard benut worden. *Voorgestelde wijziging Visie: toevoeging doen in overeenstemming met het hiervoor opgenomen commentaar.*
10, 13, 14, 22, 47, 52.	**Kaarten 'duurzame energie': themakaart en kaart 19 Verordening** 1. Geadviseerd wordt de themakaart aan te vullen met o.a. warmtevraag, potentiekaart aquathermie, potentiekaart WKO-bodemopslag, potentiekaart geothermie en belangrijke bronnen van restwarmte. 2. Themakaart energie: bijna de hele provincie Utrecht is als zoekgebied voor windenergie en zonnevelden aangegeven. Dit conflicteert met de kwetsbare functies zoals weidevogelkerngebieden, NNN-gebieden, werelderfgoed. 3. Op basis van de tekst van de Visie en van de Verordening zouden er voor weidevogelkerngebieden, NNN en Hollandse Waterliniegebied aanvullende voorwaarden zijn voor kaart 19.	ad 1. Potentiekaarten voor aquathermie, ondiepe bodemenergie/WKO en aardwarmte zijn niet opgenomen in de visie, omdat op dit moment geen duidelijk beeld te geven is over de exacte potentie van deze energiebronnen. Daarnaast moet potentie van warmtebronnen gekoppeld worden aan de specifieke lokale bovengrondse warmtevraag om uiteindelijk te bepalen of er daadwerkelijk kansen zijn om te deze energiebronnen in te zetten voor de lokale benodigde warmtevraag. Kaarten met warmtebronnen worden momenteel ontwikkeld in de RES'en. ad 2. De legenda van de themakaart wordt verduidelijkt. ad 3. Bij toepassing van de "energie artikelen" dienen ook de andere bepalingen in de Verordening gevolgd te worden, zoals ten aanzien van natuurbescherming, cultuurhistorie, etc. De verordeningskaart van Energie moet gezien worden in relatie tot alle andere kaarten uit de verordening. Als de verordening digitaal is, dan worden de andere belangen in relatie tot energie duidelijker. Vanwege de weidevogelkerngebieden wordt de kaart aangepast. De huidige formulering in het onderdeel energie wordt verplaatst naar het onderdeel natuur. Kaarten worden hierop aangepast. *Voorgestelde wijziging Visie: Aanpassing legenda themakaart: Ruimte bieden voor windenergie en zonne-energie onder algemene en gebiedsspecifieke voorwaarden. De kaarten uit de verordening worden aangepast in overeenstemming met het opgenomen commentaar.*

4.4. Reactienota voor ‘Vitale steden en dorpen’

4.4.1. Reactienota voor ‘Ruimte voor wonen en leven’

Basisprincipes verstedelijking

van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
3, 8, 20, 22, 28, 34, 37, 39, 45, 48	- Er is veel instemming met de basisprincipes voor verstedelijking – primair binnenstedelijk en bij OVknooppunten – en voor de mogelijkheid voor kleinschalige ontwikkeling ten behoeve van de vitaliteit van kernen. Wel worden veel opmerkingen gemaakt over het ‘gat’ tussen enerzijds grootschalige en anderzijds kleinschalige ontwikkelingen, waarbij ook niet altijd een OV-knooppunt/station aanwezig is waar in de omgeving ontwikkeld kan worden. - In een enkele reactie wordt opgemerkt dat de provincie geen echte keuzes wil maken, maar de behoefte aan wonen en werken en de bijbehorende infrastructuur wil faciliteren. - De kracht van de Utrechtse regio is naast ligging ook de agglomeratieschaal. Waarom wordt dit niet verder doorontwikkeld waarbij wordt aangesloten bij de bestaande knooppunten en concentraties die met elkaar worden verbonden, Te zeer wordt alleen op ontwikkeling van centrumgemeenten gekoerst. - Er is spoed gewenst met het verkennen van de zoekrichtingen.	De provincie Utrecht, en de drie regio’s daarbinnen staan voor een grote woningbouwopgave. Over de wijze waarop wij deze opgave willen accommoderen, hebben we in de Omgevingsvisie de basisprincipes voor verstedelijking opgenomen, en een aantal zoekrichtingen voor (grootschalige) integrale woningbouw op de visiekaart aangegeven. Dit betekent niet dat dit de enige plekken zijn waar woningbouw kan plaatsvinden, maar het zijn wel de plekken waarvan we de mogelijkheden met voorrang willen onderzoeken. Dit sluit andere knooppunten of geschikte plekken dus niet bij voorbaat uit. Wel vinden wij de samenhang tussen wonen, werken en bereikbaarheid belangrijk en zijn voor ons de basisprincipes leidend, zodat nieuwe (toekomstige) knelpunten in de bereikbaarheid zo veel als mogelijk worden voorkomen. Anderzijds zal de behoefte aan bouwen voor lokale vitaliteit niet altijd beperkt blijven tot binnenstedelijke plannen en eenmalige kleinschalige uitbreidingen tot 50 woningen (de grens voor kleinschalige uitbreidingen waarvoor eenvoudiger regels gelden). Lokale wensen en ambities voor grotere locaties kunnen in het proces van de regionale programmering worden ingebracht. Het is aan gemeenten om hun wensen en belangen goed te onderbouwen. In het proces van regionale programmering komen al deze visies, wensen en belangen bij elkaar met de bedoeling te komen tot een gedragen regionaal programma. *Voorgestelde wijziging Omgevingsvisie: tekst verduidelijken m.b.t. basisprincipes, kleinschalige ontwikkelingen en overige lokale ambities.*
17	Kijk ook naar de bijdrage die het beter benutten van vrijkomende agrarische bebouwing kan leveren aan de woningbouwopgave.	Wij bezien of we de mogelijkheden voor toepassing van de ruimte-voor-ruimteregel in de verordening iets kunnen verruimen (zie verder 4.7.2). In z’n algemeenheid denken wij, uit het oogpunt van behoud en versterking van de Utrechtse kwaliteiten, dit slechts beperkte mogelijkheden geeft.

De woningbouwopgave

van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
3, 14, 20, 37, 39	- Het is ‘code rood’ op de woningmarkt. De sociale nieuwbouw schiet al jaren tekort. Dat komt onder andere door het strikte rode contourenbeleid en de keuze voor binnenstedelijk bouwen. Locaties zijn er vaak wel ‘op papier’, maar er blijken telkens allerlei belemmeringen te zijn waardoor vertraging of uitstel optreedt. Ook stijgende grond- en bouwkosten spelen een rol.	Wij onderschrijven dat de woningbouwopgave groot is. Ten behoeve van ons omgevingsbeleid maken wij gebruik van de Primosprognoses, die elk jaar door ABF worden geactualiseerd. Het voordeel van deze prognose is dat er goede prognoses op regionaal en lager schaalniveau te maken zijn. In de Omgevingsvisie is gebruik gemaakt van Primos 2019.

	- De bouwopgave in de U16 is enorm. En hiermee wordt het reeds aanwezige tekort nog niet ingelopen. Bovendien is er planuitval, daarvoor zou 30 % moeten worden overgeprogrammeerd. - De woningbouwbehoefteprognoses zijn onlangs naar boven bijgesteld. Is daar al rekening mee gehouden in de Omgevingsvisie? - Opgave wordt onderkend, maar de provincie hanteert niet de juiste cijfers. Prognoses lopen stelselmatig uit de pas met de praktijk. - Welke bronnen liggen er aan de verschillende cijfers (woningbouwprognoses, plancapaciteit) ten grondslag? Kunt u hier inzicht in geven? Worden deze periodiek geactualiseerd?	Prognoses hebben per definitie onzekerheden, en die zullen naarmate er verder in de tijd wordt gekeken toenemen. Dit geldt ook voor de Primos prognose voor de woningbehoefte. De prognoses worden namelijk deels gebaseerd op trends uit het verleden. Dit kan een vertekend beeld geven naar de toekomst. Daarnaast zijn er onzekerheden bij veronderstellingen (bijvoorbeeld binnenlandse en buitenlandse migratie). Deze variabelen worden ook beïnvloed door economische ontwikkelingen. Gezien de onzekerheid is het nodig om deze woningbehoefteprognoses regelmatig te updaten en indien nodig het woningbouwprogramma bij te stellen. Daarnaast is het belangrijk om bij het woningbouwprogramma uit te gaan van flexibiliteit, zodat ingespeeld kan worden op de veranderende vraag (adaptief programmeren) en dat er voldoende plancapaciteit voorhanden is, bijvoorbeeld via overprogrammering zodat rekening kan worden gehouden met planuitval. Met het op te stellen uitvoeringsprogramma Wonen zetten we in op het versnelllen van de woningbouwproductie en kunnen we gemeenten en marktpartijen ondersteunen bij concrete woningbouwprojecten. *Voorgestelde wijziging Omgevingsvisie onder 4.4.1: aangeven wat de bron is van de gepresenteerde plancapaciteit. Voorts passage toevoegen over overprogrammering.*
32, 37, 47	- Gemeente heeft oog voor doelgroepen die het zwaarder dan gemiddeld hebben op de woningmarkt. Huisvestingsopgave voor bepaalde doelgroepen zoals ouderen, psychisch kwetsbaren en beschermd wonen wordt gemist. Dit stelt ook andere eisen aan de woonomgeving en de voorzieningen. - Door druk uit Amsterdam en het Gooi is nieuwbouw het instrument om starters en jongeren te huisvesten. Bij een toenemende vergrijzing en onvoldoende bouwmogelijkheden komen voorzieningen onder druk te staan.	Deze aspecten kunnen worden ingebracht in de regionale programmering.
14, 18, 23	Een aantal reacties gaan over de keuze tussen de groeiscenario's zoals uitgewerkt in de notitie groeiscenario's.	De notitie groeiscenario's, die bij de stukken voor de commissie Omgevingsvisie van 15 januari jl. was te vinden, is een uitwerking van de motie groeiscenario's (motie 149). Conform het door PS vastgesteld Koersdocument wordt in de Omgevingsvisie uitgegaan van het accommoderen van de woningbehoefte.

Betaalbaarheid en differentiatie

van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
3, 10, 11, 12, 14, 16, 20,	- Wat beschouwt u als ' sociaal' en 'middelduur'? Wie bepaalt welke woningbouwontwikkelingen hier onder vallen? Kan deze definitie per regio worden aangescherpt? - Het is niet gepast om het percentage van 50 % sociaal en middelduur als algemene voorwaarde te hanteren, zorg ervoor dat gemeenten maatwerk kunnen toepassen. De lokale vraag en de benodigde woonmilieus verschillen van gemeente tot	Het is een provinciaal belang dat voldoende ruimte wordt geboden voor het realiseren van een op de behoefte aansluitend aanbod van woningen. Wij constateren dat momenteel de bereikbaarheid van woningen voor een grote groep van onze inwoners een vraagstuk is, wat ook consequenties heeft voor het functioneren van de regionale economie (gebrek aan arbeidskrachten in bepaalde segmenten) en qua sociale inclusiviteit. Daarom hebben wij in ons coalitieakkoord 'Nieuwe energie voor Utrecht' aangegeven dat wij er op willen sturen dat ten minste

25, 31, 34, 39, 52	gemeente. Voor bepaalde wijken is het juist wenselijk om andere woningen toe te voegen. Dit is een te grote inmenging in lokaal beleid. - Ook wordt voorbijgegaan aan de gemeentelijke vrijheid van het grondbedrijf. Voor binnenstedelijke (probleem)projecten is dit percentage financieel vaak niet haalbaar. Het moet ook voor de markt aantrekkelijk blijven om binnenstedelijk en in kleinere kernen te bouwen. - Goede zaak dat ten minste de helft van de nieuwbouw moet plaatsvinden in he sociale of middensegment. Graag concreet aangeven in de visie hoe u hierop wilt sturen: een bepaling opnemen in de verordening of in de kaders voor regionale programmering? - Keuze over het gewenste woningbouwprogramma is een gemeentelijke aangelegenheid. - 50% in het sociale en middensegment moet een vereiste zijn en daarom worden opgenomen in de regels van de verordening. - Om het behouden en aantrekken van personeel is het van belang dat er diversiteit en betaalbaarheid aan woningen in Utrecht is. Voldoende betaalbare woningen is van groot belang in de regio. - Verduurzaming en energiebesparing zijn speerpunten, aandacht wordt echter gevraagd voor de betaalbaarheid: energietransite slaagt alleen als ook huurders, kopers en eigenaren de voordelen zien van een overgang naar meer duurzame energie en daar ook de mogelijkheden toe hebben. - Graag specifieke aandacht voor locaties waar snel en met minder procedures flexibele woonvormen kunnen worden neergezet, waarbij starters, spoedzoekers, vergunninghouders en kwetsbare doelgroepen terecht kunnen. De provincie kan daarin een stimulernede en faciliterende rol spelen.	50 % van de nieuw te bouwen woningen wordt gebouwd in het sociale en middeldure segment. Uiteraard hebben wij er oog voor dat gemeenten maatwerk moeten kunnen toepassen op wijk- of kernniveau. Daarom willen wij deze 50 % op regionaal niveau, via het kader voor regionale programmering, bezien. Op dit moment beschouwen wij huurwoningen met een huur tot € 1.000,-/m en koopwoningen tot een koopsom van € 350.000,-- als grens van sociaal en middelduur. In het proces van regionale programmering zullen wij dit, na overleg met gemeenten en regio's, zo nodig aanscherpen. Mogelijkheden tot energiebesparing in relatie tot de prijs van het wonen en ruimte voor flexibele woonvormen zijn onderwerpen waarvoor nader overleg tussen (onder andere) corporaties, provincie en gemeenten nodig is, in ieder geval in het kader van de regionale programmering. *Voorgestelde wijziging Omgevingsvisie: proces van regionale programmering wonen en werken nader toelichten.* *Omgevingsverordening: nader duiden dat de basisprincipes verstedelijking worden gehanteerd en aan welke kwaliteitseisen de regionale programmering moet voldoen.*

Binnenstedelijke kwaliteit

van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
8, 14, 15, 27, 36	- Wanneer is de grens van binnenstedelijke ontwikkeling/inbreiding bereikt? Voor leefbaarheid, gezondheid en klimaat is het immers ook belangrijk dat groen behouden blijft of wordt toegevoegd in het stedelijk gebied. - Aandacht wordt gevraagd voor zorgvuldige inpassing van nieuwe woningbouw i.v.m. mogelijke effecten op de volksgezondheid. De A12zone en knooppunten zijn gebieden die qua milieu en gezondheid een hoge milieubelasting hebben. - Aandachtspunt is het stapelen van binnenstedelijke ambities. Qua ruimtevragers moet een integrale belangenafweging kunnen plaatsvinden. Naast een ruimtelijke grens zit er ook een grens	Wij willen dat de binnenstedelijke ontwikkelingsmogelijkheden zo optimaal mogelijk worden benut, maar wel met kwaliteit. Dat betekent dat er oog moet zijn voor een prettige en gezonde leefomgeving en dat dus niet elke plek hoeft te worden volgebouwd. Maar het betekent ook dat gemeenten, gezien de grote woningbouwopgave, zouden moeten kijken of in het plan efficiënt wordt omgegaan met de ruimte en of er mogelijke meekoppelkansen zijn. Er zijn naar ons idee in de meeste kernen nog wel binnenstedelijke mogelijkheden voorhanden, en er zullen zich binnenstedelijk ook steeds weer nieuwe mogelijkheden voordoen doordat gebouwen en plekken hun oorspronkelijke functie verliezen. Volgens de Ladder voor duurzame verstedelijking dient de gemeente bij een uitbreidingsplan te motiveren dat de betreffende behoefte niet binnenstedelijk kan

	aan wat binnenstedelijk exploitatief mogelijk is. Daarom graag enige flexibiliteit in deze regels. - Op sommige locaties moet juist minder compact worden gebouwd om kwalitatieve tekorten op te heffen en doorstroming te bevorderen.	worden geaccommodeerd. Ook hier willen we in het proces van regionale programmering het gesprek over voeren.
3, 10, 17	- Juist menging van functies maakt levendig. Uit de verordening blijkt niet hoe om te gaan met de vermenging van stedelijke gebieden. - Het moet gaan om zowel sociaal als fysiek leefbare centra. - Wat wordt bedoeld met meekoppelkansen bereikbaarheid?	Wij zijn het met u eens dat functiemenging levendig maakt, en wij willen daar ook op inzetten. Dit wordt in de Omgevingsvisie ook aangegeven, maar met name in paragraaf 4.4.2. daar waar het gaat over interactiemilieus en retail. In hoofdstuk 2 en de legenda bij de Visiekaart hebben we het om die reden over 'integrale ontwikkeling wonen-werken'. In z'n algemeenheid verzetten de regels in de verordening zich niet tegen functiemenging. Met 'meekoppelkansen' op het gebied van bereikbaarheid wordt in z'n algemeenheid bedoeld dat bereikbaarheid en stedelijke ontwikkeling elkaar kunnen versterken, bijvoorbeeld doordat woningbouw op een bepaalde plek zorgt voor meer draagvlak (reizigers) voor een bepaalde OVverbinding. *Voorgestelde wijziging Omgevingsvisie: in de tekst een passage toevoegen over functiemenging.*
2, 3, 8, 12, 16, 20, 22, 26, 28, 31, 34, 36, 44, 47, 49	- De visie en verordening stellen eisen op het gebied van mobiliteit, groen en recreatie aan binnenstedelijke woningbouwlocaties. Dit is een gemeentelijke verantwoordelijkheid. - Hoe hard is de verplichting van een evenwichtige ontwikkeling van groen (zowel lokaal als regionaal) in relatie tot woningbouw? Welke rechten kunnen derden hierop afdwingen? In het verleden is dit nooit een verplichting geweest en het is dus ook niet als zodanig meegenomen in de plannen die nu ontwikkeld worden. - Houd in de binnenstedelijke plannen rekening met mogelijk in het geding zijnde groene waarden (natuurinclusief ontwikkelen). - Het aanbod in ontwikkelruimte en de sterke groei van woningbouw moet verband houden met een evenwichtige financiele impuls om te investeren in omliggend gebied: 'groei groeit mee' (Ringparken) of 'park-inclusief' ontwikkelen (Utrechtse Heuvelrug). - De wens voor een evenwichtige ontwikkeling van rood en groen is niet onbegrijpelijk, maar of dit dienstbaar is aan de bouwopgave mag worden betwijfeld. Wat zijn de implicaties hiervan? Gaat het over duurzame instandhouding van Natura 2000 gebieden? - Gevraagd wordt om verlaging van de onderzoekslasten, bijvoorbeeld door een integrale kernrandzonevisie te vragen. - Weeg de evenwichtige verhouding van rood en groen niet per locatie, maar op regionaal niveau.	Door het op 29 januari jl. door PS aangenomen amendement is de verplichting tot evenwichtige ontwikkeling van rood en groen bij binnenstedelijke woningbouw geschrapt. Voor uitbreidingsplannen geldt deze verplichting wel. In de verordening is niet bepaald hoe deze evenwichtige ontwikkeling wordt geborgd. Dit kan in eenzelfde Omgevingsplan, maar het is ook denkbaar dat er een relatie wordt gelegd met regionale afspraken. Onder 'groen' verstaan we in dit geval zowel natuur, landschap als recreatie, en het gaat zowel over aanleg als over beheer. Voor uitbreidingsplannen wordt geen integrale kernrandzone visie verplicht gesteld, maar wel een motivering dat er wordt bijgedragen aan 'de kwaliteit van de nieuwe kernrandzone'. *Voorgestelde wijziging Omgevingsverordening: verduidelijken (toelichting op) regels.*
13, 10, 19, 36,	- De provincie heeft ook op het lokale niveau een zekere verantwoordelijkheid voor klimaatadaptatie. De zorg is dat dit door o.a. extra kosten door ontwikkelaars niet wordt meegenomen in de inrichting.	Ten opzichte van de huidige regels zijn er, op grond van andere provinciale belangen inderdaad hier en daar regels aangescherpt, met name m.b.t. veiligheid en gezondheid. Bodemdalingsbestendig bouwen is in de verordening geborgd door een regel dat

47	- In de Omgevingsvisie is benoemd dat er bij stedelijke uitbreiding klimaatadaptief wordt gebouwd. De uitwerking hiervan wordt gemist in de verordening. Gemeenten vinden het lastig om concreet invulling te geven aan klimaatbestendigheid in stedelijke ontwikkeling voor alle vier de klimaatthema's. - Dat geldt ook voor bodemdalingsbestendig bouwen; onduidelijk hoe deze ambitie wordt geborgd. - De Omgevingsverordening bevat regels m.b.t. grondwatervoorraad, geluidhinder provinciale wegen, energietransitie en externe externe veiligheid i.r.t. woningbouw. Dit geeft een beeld van meer en strengere regels. - Energieneutraliteit, klimaatbestendigheid, natuurinclusief, circulaire economie en duurzame mobiliteit moeten een vereiste zijn bij stedelijke ontwikkeling en daarom ook worden opgenomen in de regels van de verordening. - Hoe moeten regels in het omgevingsplan t.a.v. overstromingsrisico's eruit zien? - Graag minder kaders, regels en overlegorganen ter voorkoming van vertraging en frustratie	een stedelijke ontwikkeling (/woningbouwontwikkeling) niet mag leiden tot extra bodemdaling. Wij stimuleren klimaatadaptief bouwen. Wij vinden echter dat gemeenten primair gaan over de inrichting van het stedelijk gebied. Zij zijn de aangewezen partij om daarover in gesprek te gaan met de waterpartners en eventuele afspraken vast te leggen in een zogenaamd bouwconvenant. Zo nodig vervullen wij daarbij een faciliterende rol. Daarom nemen we daarover geen concrete regels op in de Omgevingsverordening. Dit staat wel in de toelichting en Het is wel een onderwerp dat wij in het kader voor de regionale programmering willen opnemen. Daarbij benoemen we in ieder geval onze ambitie en stellen eventueel nadere voorwaarden of eisen. Eenzelfde lijn volgen we ook voor de onderwerpen energieneutraliteit en circulariteit. Voor natuurinclusief bouwen zijn wel regels opgenomen in de verordening, voor zover het gaat over bescherming van natuurwaarden. T.a.v. regels in een Omgevingsplan t.a.v. overstromingsrobuust bouwen wordt verwezen naar de desbetreffende handleiding: https://www.provincie-utrecht.nl/publish/library/681/handreiking_overstromingsrobuust_inrichten_januari_2010.pdf *Wijziging Omgevingsverordening: i.v.m. aangenomen amendement is verplichte koppeling rood met groen voor binnenstedelijke plannen geschrapt.*

Vitaliteit kernen

van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
9, 7, 10, 14, 17, 18, 20, 26, 31, 39, 47	- Het platteland en de daarin liggende kernen verdienen meer aandacht in de Omgevingsvisie. De kwaliteiten zijn complementair aan de meer stedelijke gebieden. - Het leefbaarheidsbelang speelt niet alleen in de steden; de leefbaarheid in dorpskernen loopt in toenemende mate gevaar. Veel instemming om via maatwerk kleinschalige uitbreiding ten behoeve van de vitaliteit van kernen mogelijk te maken. - De vitaliteit van diverse kernen staat onder druk door vergrijzing en gezinsverdunning. De binnenstedelijke mogelijkheden zijn uitgeput, daarom wordt aandacht gevraagd voor het bouwen van woningen buiten het stedelijk gebied. - Termen als 'lokaal maatwerk', 'kernen' en 'kleinschalig' meer operationaliseren. - Welke voorwaarden/grenzen worden gesteld aan kleinschalige uitbreiding? Hoe wordt hierop gestuurd? Stel behoefte en perspectief op vitaliteit centraal en ga hier niet te beperkend mee om. - Er is meer nodig dan enkel woningbouw om kernen vitaal te houden. - Het is belangrijk dat woningbouwontwikkeling bij kernen t.b.v. lokale vitaliteit eenvoudiger wordt. In de verordening worden bepalingen opgemerkt die ontwikkelingen wederom op slot kunnen zetten, zoals de balans tussen wonen, natuur en recreatie.	Wij hechten aan vitaliteit van alle dorpen, steden en kernen in onze provincie, groot en klein. Daar waar dat noodzakelijk is voor behoud van lokale vitaliteit en de binnenstedelijke mogelijkheden zijn uitgeput, geven we ruimte voor kleinschalige uitbreiding. Provinciale Staten hebben op 29 januari jl. het Afwegingkader uitbreidingslocaties voor woningbouw vastgesteld. Onderdeel daarvan is een mogelijkheid voor een eenmalige kleinschalige uitbreiding van kernen (tot 50 woningen) ten behoeve van lokale vitaliteit waarvoor eenvoudiger regels gelden. Deze kleinschalige uitbreidingen hoeven niet regionaal te worden afgestemd (maar worden wèl opgenomen in de regionale programmering), hebben niet de verplichting tot een evenredige groenontwikkeling en voor deze ontwikkelingen kan een mobiliteitstoets achterwege blijven. Voor niet alle kernen is een eenmalige uitbreiding van 50 woningen afdoende om vitaal te blijven. In dat geval is een grotere uitbreiding mogelijk, maar deze valt niet onder de eenvoudiger regels, en zal in het kader van de regionale programmering worden afgewogen. *Voorgestelde wijziging Omgevingsvisie: de mogelijkheid tot kleinschalige uitbreiding ten behoeve van vitaliteit beter beschrijven.* *Voorgestelde wijziging Omgevingsverordening: de regels voor*

	- De conclusie dat bij kleinschalige uitbreiding een onderbouwing hoe een evenwichtige groenontwikkeling gerealiseerd wordt achterwege kan blijven wordt niet door iedereen gedeeld. Met het oog op de leefbaarheid is het van belang dat iedere bebouwing hand in hand gaat met groenontwikkeling. - In een paar reacties wordt aangegeven dat men geen voorstander is van een generieke regeling voor kleinschalige uitbreiding. Geef alleen die kernen de ruimte waar instandhouding van voorzieningen echt een vraagstuk is. Dat is zeker niet zo bij elke kern in de provincie. Kleine kernen zijn vaak in een kwetsbare omgeving gelegen. Er zijn voorbeelden van kernen die ook zonder nieuwbouw vitaal blijven. - Geef los van de programmering aan gemeenten speelruimte om een x-aantal woningen te realiseren als speelruimte voor kleinschalige ontwikkelingen binnen de kern en – indien noodzakelijk – in de kernrandzone. - Het aantal van 50 woningen is nog veel te beperkend; er zit nog veel afstand tussen de 50 woningen en de grootschalige uitbreidingslocaties. - Voorstel om gezamenlijk in kaart te brengen hoe het begrip beperkte groei voor de opgaven voor wonen en werken voor iedere kern voldoende perspectief kan bieden. Daarbij ook de opgaven van de kleinere steden en middelgrote kernen meenemen.	*uitbreiding woningbouw in lijn brengen met het PS-besluit over het Afwegingskader.*

Systematiek locaties voor wonen en werken

van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
2, 3, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 22, 26, 28, 34, 37, 39, 48, 52	- In veel reacties geven partijen aan in te stemmen met de stap naar regionaal programmeren. Over de uitwerking zijn nog wel veel zorgen. Veel belang wordt gehecht aan draagvlak en een goede (bestuurlijke) dialoog. - Oproep om vooral te werken vanuit vertrouwen (uitgangspunt Omgevingswet) en dus ook niet te veel in de verordening vast te leggen. - Er is vrees voor (onnodige) vertraging in ontwikkeling van woon- en werk-locaties omdat de programma's niet op tijd kunnen/zullen worden vastgesteld. - Het is nog niet duidelijk wat de spelregels zijn voor het regionale programmeren en wie deze vaststelt. - Wat gebeurt er als er geen overeenstemming wordt bereikt over de regionale programma's? - Programma's zijn een nieuw instrument onder de Omgevingswet. Omdat de jurisprudentie de reikwijdte uiteindelijk zal bepalen, wordt verzocht om de nieuwe systematiek alleen te gebruiken voor nieuwe ontwikkelingen en de bestaande afspraken en uitgangspunten op andere wijze te borgen in de Omgevingsvisie en/of -verordening. Dit gaat bv. op voor de uitbreidingsmogelijkheden die in de huidige PRS/PRV zijn opgenomen. - Dit nieuwe instrumentarium moet niet worden toegepast op lopende planontwikkelingen zoals die zijn opgenomen in de ondertekende Woondeal of bestuurlijke afspraken die zijn gemaakt over bedrijventerreinen. Van belang dat ook die afspraken geborgd worden in visie en verordening. - Regionaal programmeren kan leiden tot een grote beperking van de vrijheid	'Voldoende ruimte bieden voor het realiseren van een op de behoefte aansluitend aanbod van woningen en voor het functioneren en versterken van een vitale en innovatieve regionale economie' achten wij provinciale belangen. Er is sprake van een regionale woningmarkt en een regionale markt voor werklocaties en die markten vergen programmering en afstemming. In plaats van het van te voren opnemen van een stedelijk programma in ons Omgevingsbeleid en -verordening, willen wij dit samen met gemeenten vormgeven, regelmatig monitoren en indien nodig bijstellen. Op die manier wordt de flexibiliteit geboden waar de huidige snel veranderende omstandigheden om vragen. Regionale programmering voor wonen en werken is een nieuw instrument dat we met deze Omgevingsvisie en -verordening willen introduceren. Gemeenten en provincie hebben ieder eigen rollen en verantwoordelijkheden, maar hebben elkaar nodig om de forse woningbouwopgave en de benodigde ruimte voor bedrijfsvestiging te realiseren, zonder dat dit ten koste gaat van de Utrechtse kwaliteiten. Wij zullen zo spoedig mogelijk een start maken met het proces dat er op gericht is om eind 2020, voor de inwerkingtreding van de Omgevingsvisie en -verordening, een eerste programma vastgesteld te hebben. Als eerste stap in het proces zullen we rkennende gesprekken voeren

	en daarmee flexibiliteit maar ook rechtszekerheid ten opzichte van het huidige beleid. Gedoeld wordt op het jaarlijks kunnen bijstellen van het programma en de verordening terwijl langjarige zekerheid gewenst is,. - Ter bescherming van de `Utrechtse kwaliteiten' moet de provincie de regie behouden en het niet zondermeer aan de gemeenten en regio's overlaten. - Zorg wordt ook geuit over de ruimte die beschikbaar komt en hoe die goed over de regio's wordt verdeeld - Gevraagd wordt om niet te veel voorwaarden te stellen ten aanzien van duurzaamheid en kwaliteit, dat kunnen gemeenten prima zelf. Bovendien kan dit leiden tot vertraging of het niet doorgaan van plannen. - Gemist wordt een ondergrens van het aantal woningen dat moet worden opgenomen in het programma. - Bezie de koppeling tussen de regionale programmering van wonen en werken niet te voorwaardelijk, dit kan leiden tot risico's in uitvoeringskracht. - Laat gemeenten zelf bepalen welke (sub)regio's worden gehanteerd bij het opstellen van de programma's, aangezien gemeenten met elkaar afspraken moeten maken. Bijvoorbeeld door te werken met 2 sporen: regionaal overleg voor meer verstedelijkte gebieden en apart voor meer landelijke gemeenten. - Sluit het regionale programma aan op al lopende regionale processen.	met gemeenten (ambtelijk) en regio's (bestuurlijk), waarin de opzet van het proces, de regio-indeling en de wensen en ambities van gemeenten en regio's aan de orde komen. De opgehaalde informatie vormt input voor het kader voor de regionale programmering, dat Provinciale Staten volgens planning voor de zomer van dit jaar vaststellen. De kwantitatieve bandbreedtes voor de regionale programmering worden hierin opgenomen. In het tweede halfjaar volgt het daadwerkelijke overleg over de regionale programmeringsafspraken. In dit programma zullen in ieder geval de locaties waarvoor reeds afspraken zijn gemaakt (de nog niet ontwikkelde locaties uit de PRV en de 7 beoogde uitbreidingen van bedrijventerrein) worden meegenomen. Wij vertrouwen er op dat deze afspraken op die manier juridisch geborgd blijven. *Voorgestelde wijziging Omgevingsvisie: het proces om te komen tot regionale programmering wonen en werken nader toelichten.*

1, 22	- Wordt er afstand genomen van de rode contour als beperking van ontwikkelruimte? - Kritisch t.a.v. het loslaten van de 'rode contour'. Juist die rode contour heeft ertoe geleid dat de provincie Utrecht zo mooi is als ze is. - Wat betekent de aanduiding 'stedelijk gebied' in planologische zin? Gelden daarvoor harde grenzen overeenkomstig de huidige PRV?	In deze Omgevingsvisie wordt niet meer gesproken over de 'rode contour'. Overigens komt deze term ook in de regels van de huidige PRV niet voor, maar uitsluitend het object 'stedelijk gebied'. De rode contour is niets anders dan de grens tussen stedelijk en landelijk gebied. Deze beide objecten zijn in de Omgevingsverordening, net zoals in de huidige PRV, exact begrensd en digitaal raadpleegbaar. Voor de locatiekeuzes voor nieuwe verstedelijking hanteren we, analoog aan de ladder voor duurzame verstedelijking, de volgende basisprincipes: - zo veel mogelijk binnenstedelijk/binnendorps (binnen het stedelijk gebied) nabij mobiliteitsknooppunten; - daarnaast in overig binnenstedelijk/binnendorps stedelijk gebied (binnen de het stedelijk gebied)); - eventuele nieuwe (grootschalige) uitleg koppelen hoogwaardig openbaar vervoer en aan (bestaande of nieuwe) knooppunten van de belangrijkste infrastructurele corridors. In aanvulling hierop bieden we onder voorwaarden ruimte aan kernen voor kleinschalige uitbreiding van het stedelijk gebied om de lokale vitaliteit of ruimtelijke kwaliteit te vergroten (lokaal maatwerk).
10, 11, 20, 22, 31, 47,	Afdeling 3.6 van de verordening en de bijbehorende kaart doet vermoeden dat de provincie grote delen van het landelijk gebied wil openzetten voor uitbreiding wonen en werken. Hoe strookt dit met behoud of versterking van de kwaliteiten?	Met de Omgevingsvisie zijn we overgestapt naar een andere systematiek voor wat betreft de keuze voor uitbreidingslocaties. Dit houdt in dat in de Omgevingsverordening de kaders worden aangegeven waarbinnen primair gemeenten locatiekeuzes kunnen maken. Conform het door Provinciale Staten vastgestelde Afwegingskader Uitbreidingslocaties voor wonen zijn gebieden met de aanduiding NNN, Groene contour en Stille kern Stiltegebied uitgesloten

52		voor uitbreidingslocaties. In de rest van het landelijk gebied is uitbreiding onder voorwaarden mogelijk, maar dat betekent dus zeker niet dat overal alles kan. Zo wordt in het artikel 'Uitbreiding onder voorwaarden mogelijk' bepaald dat uitbreiding altijd aansluitend aan he stedelijk gebied moet plaatsvinden, en dat bij de locatiekeuze rekening moet gehouden met (de regels voor) het robuust bodem en watersysteem, de klimaatadaptatie, bodemdaling, cultuurhistorie, kernkwaliteiten landschap, recreatie en drinkwaterwinning. In het digitale plan wordt dit inzichtelijker doordat kaartaanduidingen met elkaar gecombineerd kunnen worden, zodat snel is te zien waar op een bepaalde locatie rekening mee moet worden gehouden. Bovendien hanteren we voor de locatiekeuze de basisprincopes voor verstedelijking. *Voorgestelde wijziging Omgevingsverordening; aanpassen kaart wonen en werken: defensieterreinen Vlasakkers en Leusderheide en concentratiegebieden glastuinbouw uit aanduiding 'uitbreiding onder voorwaarden mogelijk' halen.*
14, 26, 37	- Zorgen over de wijze waarop de aanvullende kaders voor bedrijventerreinen tot stand komen en welke scherpte ze gaan hebben. Het kan heel goed gaan over kwantitatieve bandbreedtes, maar de kwalitatieve invulling daarvan is aan het lokaal bestuur. - Hoe ziet de systematiek m.b.t. werklocaties eruit? Wordt er rekening gehouden met wensen/vereisten van sectoren als de (maak)industrie? - Aandacht wordt gevraagd voor ruimte voor de sectoren maakindustrie, logistiek en transport. Aandacht wordt gevraagd voor de in de PRV mogelijk gemaakte uitbreidingen die als "bollen" op de kaart staan en de 7 bedrijventerreinen die niet zijn meegenomen bij de laatste partiele herziening van de PRS/PRV, maar waar wel een toezegging ligt dat deze in de Omgevingsvisie worden meegenomen. Hierbij wordt met name aandacht gevraagd voor juridische borging. - Gemeente kan zelf heel goed bepalen wat de kavelgrootte moet zijn en de wijze waarop de bedrijventerreinen worden ingevuld. Hiervoor zijn geen provinciale randvoorwaarden nodig, en dat zou haaks staan op de bedoeling van de Omgevingswet om verantwoordelijkheden zo laag mogelijk schaalniveau neer te leggen. - Wat wordt beschouwd als lokale, regionale dan wel bovenregionale behoefte?	De systematiek voor werklocaties is nagenoeg gelijk aan die van woningbouwlocaties: Provinciale Staten stelt de kaders, waaronder de kwantitatieve bandbreedtes, op basis waarvan de provincie en gemeenten in regionaal verband met elkaar in overleg gaan om te komen tot regionale afspraken. In dit proces wordt rekening gehouden met de wensen en behoefte van de verschillende economische sectoren en gemeenten en regio's. Als eerste stap hebben we verkennende gesprekken met gemeenten en regio's om informatie, wensen en ideeën op te halen. De uitkomst van deze gesprekken vormt input voor het provinciale kader. In het kader voor de regionale programmering, dat door Provinciale Staten wordt vastgesteld zal ook aandacht worden gevraagd voor kwalitatieve aspecten, zoals uitgifteprotocol en voortgang op duurzaamheid. Ook wordt daarin aangegeven dat de 7 bedrijventerreinen die niet zijn meegenomen in de laatste herziening PRS/PRV in de regionale programmering een plaats moeten krijgen. Binnen deze kaders maken wij vervolgens (langjarige) afspraken met gemeenten in regionaal verband. *Voorgestelde wijziging Omgevingsvisie: systematiek van regionale programmering wonen en werken nader toelichten.*
13, 22, 50	- Ten aanzien van regionale programmering wordt gevraagd om een transparant democratisch proces, waarbij ook aandacht is voor de belangen van natuur, landschap en erfgoed. De waterpartners geven aan betrokken te willen worden bij het proces om te komen tot locatiekeuzen. - Meerwaarde wordt gezien in een vast samenwerkingsverband tussen provincie, gemeenten en MooiSticht. Zodat we kunnen zorgen voor maatwerk en continuïteit binnen de woningbouwopgave.	Voor de regionale programmering stelt Provinciale Staten vooraf de kaders, zowel in de Omgevingsverordening als in het aanvullend PSkader. Binnen deze kaders kan Gedeputeerde Staten vervolgens afspraken maken met gemeenten en regio's. Daarmee is het democratisch proces geborgd. Bij het verder vormgeven van het proces tot regionale programmering bezien we hoe we andere partners, zoals de waterpartners en MooiSticht kunnen betrekken bij de programmering.

3, 8, 14, 17, 18, 36	- Er zijn veel opmerkingen over de rol en verantwoordelijkheden van de provincie bij de woningbouwprogrammering. Over samenwerking en het goede gesprek is veel overeenstemming, maar gemeente moet wel de vrijheid behouden om vanuit een gebiedsopgave, financiële overwegingen of een specifiek lokale vraag/behoefte maatwerk te leveren. Opgemerkt wordt dat er regels worden gesteld waar een provinciaal belang ontbreekt, bijvoorbeeld als het gaat om kleinschalige woningbouw binnen stedelijk gebied. - Redenen voor provinciale sturing zijn de grote woningbouw- en bedrijventerreinenopgave en bescherming van kwaliteiten van het landschap. Laat kleinschalige ontwikkelingen aan de gemeente over. - Als rol van de provincie worden onder andere genoemd: de kwaliteit en beschikbaarheid van geïnventariseerde locaties te monitoren, zodat ook problemen en belemmeringen sneller in beeld kunnen worden gebracht; sturen, verleiden en mee ontwikkelen; naast samenwerkingspartner ook een partij die haar doorzettingsmacht inzet om ontwikkelingen richting te geven; regisseur. - Provincie lijkt sterker te willen sturen op binnenstedelijke ontwikkelingen. Dit staat haaks op het credo: 'lokaal wat kan, regionaal wat moet' en het subsidiariteitsbeginsel uit de Ow. - Gemeenten zijn net als de provincie verantwoordelijk voor de kwaliteit van de leefomgeving en gebonden aan de ladder voor duurzame verstedelijking. Zij zijn prima in staat om op lokaal schaalniveau afwegingen te maken. - Bij samenstellen van een woningbouwprogramma is lokaal maatwerk wenselijk, deze afweging kan het beste lokaal gemaakt worden. - Het feit dat ook de woningbouwaantallen in stedelijk gebied nu wel mee gaan tellen in een programma is een aantasting van de gemeentelijke autonomie.	Hiervoor is ingegaan op het provinciale belang van een op de behoefte aansluitend aanbod van woningen. Wij zijn van mening dat gemeenten primair gaan over de binnenstedelijke kwaliteit. We hebben als provincie echter ook belangen op bijvoorbeeld het gebied van klimaatbestendigheid, een robuust bodem- en watersysteem, natuur, gezondheid, veiligheid en duurzaamheid. Omdat dit dikwijls het lokale niveau te boven gaat, achten wij enige aanvullende regels en voorwaarden noodzakelijk. Dit betreft grotendeels reeds bestaande regels, alleen op het gebied van bodemdaling is een extra regel toegevoegd.

4.4.2. Reactienota voor 'Ruimte voor werken en winkelen'

Interactiemilieus

van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
10, 24, 34, 47	- Er wordt aandacht gevraagd voor het belang van interactiemilieus of specifieke werklocaties, niet alleen in de grote steden maar ook in kleinere steden en dorpen. Ze zijn van meerwaarde voor de vitaliteit van stads- en dorpscentra en voor knooppuntontwikkeling. - Gevraagd wordt of uitbreiding van lokaal bedrijventerrein mogelijk wanneer in toenemende mate menging met wonen gaat plaatsvinden, waarvoor uitplaatsing van bedrijven nodig is?	We zijn voor gemengde stedelijke milieus, waarbij wonen en werken worden gecombineerd met andere functies en voorzieningen. Dit maakt het stedelijk gebied levendig en levert daarmee ook een bijdrage aan het gezond stedelijk leven. Zoals hierboven aangegeven willen we ruimte bieden voor uitplaatsing van bedrijven als dat nodig is voor de gewenste stedelijke ontwikkeling. Deze interactiemilieus of informele werklocaties zijn er op allerlei schaalniveaus: nabij de grote intercitystations maar ook in de kleinere stads- en dorpscentra of als specifieke 'broedplaatsen' in een stedelijk

		transformatiegebied. We sluiten geen enkele locatie bij voorbaat uit. Het is met name aan gemeenten om deze locaties verder te stimuleren.

Specifieke bedrijventerreinen

van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
5, 8, 9, 12, 14, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 26, 31, 34, 37, 39, 47, 48, 52	- Er is enig begrip dat terughoudend wordt omgegaan met uitbreidingsmogelijkheden voor bedrijventerreinen, maar er worden veel opmerkingen bij geplaatst. Over het algemeen zijn er zorgen of er in de provincie ook in de toekomst voldoende ruimte blijft voor werken. Hoe gaat de provincie om met het in haar opdracht uitgevoerde behoefteonderzoek van Stec? De regio's willen hierover graag in gesprek. - Waarom zijn er geen zoekrichtingen opgenomen voor bedrijventerreinen? Dat is zeker nodig in de nabije toekomst. - Werkgelegenheid en bedrijven zijn ook essentieel voor de lokale vitaliteit. Geef daarom meer ruimte voor het faciliteren van het lokale bedrijfsleven. Het is onmogelijk om de groei alleen op bestaande bedrijventerreinen te bewerkstelligen. - Aandacht wordt gevraagd voor de benodigde extra arbeidsplaatsen als gevolg van de groei van de bevolking, ook voor praktisch geschoolden in de sectoren als maakindustrie, logistiek en groothandel. Risico bestaat dat deze werkgelegenheid uit de steden verdwijnt en dat daar sprake zal zijn van 'elitaire' werkgelegenheid. Daarnaast bevindt veel van de lokale ruimtebehoefte zich juist in deze sectoren. Bovendien vervullen logistieke centra een belangrijke rol in het economisch verkeer. - Uitbreidingsruimte voor werken wordt vooral voorzien in de stad Utrecht. Dit gaat ten koste van wonen en werken in andere regio's - Herstructurering, intensivering en verduurzaming van bestaande bedrijventerreinen is lastig. Hoe gaat de provincie dit faciliteren? Welke rol ziet de provincie hierin voor zichzelf? Het ontbreekt aan financiële en juridische middelen. Bovendien is ook schuifruimte nodig om herstructurering mogelijk te maken. Er zijn ook al terreinen geherstructureerd, hoe wordt daarmee rekening gehouden? - En goed beheer van bestaande werklocaties is ook van belang. - Hoe gaat de provincie om met functieveranderingen en gemengde woon-werkmilieus? - Leg niet te veel voorwaarden op in de sfeer van kavelgrootte of herkomst van bedrijven. Is dat uberhaupt wel juridisch mogelijk? - Graag aandacht voor circulariteit en verduurzaming. Hiervoor is waarschijnlijk ook meer ruimte nodig op bedrijventerreinen. - Wat zijn slimme (mee)koppelkansen? - Verzoek om in de verordening een verplichting op te nemen om daken van nieuwe bedrijventerreinen te voorzien van zonnepanelen en groene daken. - Wat wordt bedoeld met 'in aansluiting op bestaand bedrijventerrein'; fysiek aangesloten?	We sluiten geen nieuwe bedrijventerreinen uit, maar zijn terughoudend gezien de schaarse ruimte en leggen een direct verband met intensivering van bestaande bedrijventerreinen binnen een regio. In de regionale programmering zullen we inzetten op het primair accommoderen van (schuifruimte voor) lokale bedrijvigheid. We realiseren ons dat het intensiveren van het gebruik van bestaande bedrijventerreinen een ingewikkeld, intensief, tijdrovend en kostbaar proces is. We verkennen op welke manier we dit soort processen kunnen vergemakkelijken of ondersteunen. Kennisoverdracht, inzet van financiële, personele en juridische middelen vormen daarbij aandachtspunten. In het proces van regionale programmering wordt rekening gehouden met de wensen en behoefte van de verschillende economische sectoren en gemeenten en regio's. De provincie zal ook aandacht vragen voor kwalitatieve aspecten, zoals uitgifteprotocol en voortgang op duurzaamheid. De meekoppelkansen hebben betrekking op het oplossen van maatschappelijke opgaven gekoppeld aan nieuwe en intensiever gebruikte bedrijventerreinen, denk bijvoorbeeld aan opwekking en opslag van duurzame energie. We bezien wonen-werken-bereikbaarheid in samenhang. *Voorgestelde wijziging Omgevingsvisie: geen Omgevingsverordening: bezien hoe de koppeling herstructurering/nieuw is verwoord in de regels: koppeling naast elkaar i.p.v. volgtijdelijk.*

Bedrijfsvestiging

van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
12, 20, 36, 37, 47	- Aandacht wordt gevraagd voor voor grootschalige bovenlokale vestigingsmogelijkheden, de (maak)industie, groothandel en transport. Voor met name de logistieke sector wordt aandacht gevraagd voor flexibele bouwhubs nabij (grote) bouwprojecten, hubs en ontkoppelplaatsen voor ecocombi's en extra lange voertuigen, beveiligde truckparkinglocaties nabij de corridors in de provincie en goederenhubs aan de rand van de steden. - In de op te stellen gezamenlijke regionale verstedelijkingsstrategie ook aandacht besteden aan zoeklocaties voor grootschalige bedrijvigheid die bijdraagt aan het versterken van het 'Utrechtse ecosysteem' te kunnen accommoderen. - Voor een evenwichtige woon-werkbalans is er blijvend behoefte aan uitbreidingsruimte voor regulier bedrijventerrein . - Hanteer een ruime definitie voor lokaal ondernemerschap, het moet ook gaan om ondernemers die zich willen vestigen en zich willen richten op de lokale markt. - Het doet geen recht aan belangen van regiogemeenten als de provincie gaat bepalen of gemeenten nog bovenregionale bedrijven mogen accomoderen. - Aandacht wordt gevraagd voor het lokale MKB. Dat is van grote waarde voor de lokale vitaliteit van onze dorpen en steden.	Al deze aspecten kunnen aan de orde komen in het proces van regionale programmering.

Kantoren

van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
12, 14, 15, 20, 21, 26, 34, 37, 39	- De meeste reacties t.a.v. kantoren geven aan dat men de regels in de verordening te beperkend vindt. - Specifiek wordt gevraagd hoe deze regelgeving zich verhoudt tot de dienstenrichtlijn - Gevraagd wordt naar de aanduiding/grootte van het "kantoren op knooppunt" Utrecht Stationsgebied. - Voorts wordt gevraagd om meer mogelijkheden voor kantoren op andere locaties, zoals specifiek Leidsche Rijn centrum en Station Amersfoort. En meer mogelijkheden om te schuiven met plancapaciteit, dus niet alleen binnen de reductielocaties maar ook daarbuiten. Bijvoorbeeld door het verplaatsen van plancapaciteit naar OVknooppunten. - Gevraagd wordt ook of kantoren vallen onder de regionale programmering.	De vrij stricte regels voor reductie van plancapaciteit en nieuwvestiging van kantoren zijn er niet voor niets, maar noodzakelijk voor een gezonde kantorenmarkt. We realiseren ons dat we momenteel te maken hebben met een grote vraag naar kantoren op een zeer beperkt aantal locaties. De enige 'kantoren op knooppunt' locatie die in de Omgevingsverordening is opgenomen, is het Stationsgebied Utrecht. Op deze locatie kan nog plancapaciteit worden toegevoegd. Deze locatie is in de verordening indicatief begrensd (1 km), met de bedoeling dat de afstand knooppunt- kantoren lopend is af te leggen. Op de knooppuntlocaties Leidsche Rijn centrum en Station Amersfoort is nog voldoende plancapaciteit aanwezig voor kantoorontwikkeling. We verkennen de mogelijkheden voor het bieden van mogelijkheden om te schuiven met onbenutte plancapaciteit buiten de reductielocaties TSK. Hiervoor is echter meer onderzoek nodig, en dat kunnen we nu nog niet verwerken in de verordening. Alle werklocaties, dus ook de kantorenlocaties, vormen in principe een onderdeel van de regionale programmering, maar omdat de vraag voor kantoren slechts betrekking heeft op een paar gemeenten beperken wij ons nu tot de programmering van specifieke bedrijventerreinen. De regels voor kantoren zijn DRL-proof.

Retail

van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
10, 14, 15, 20, 26, 37	- Concentratie op bestaand winkelgebied is leuk, maar wat is de visie hierachter? - Welk provinciaal belang is er bij gediend om detailhandel buiten bestaand winkelgebied niet toe te staan, t.a.v. lokale winkelgebieden. - Artikel 4.4. lid 2 verordening: moet hier geen ondergrens in gebracht worden? Lid 3 beperkt de flexibiliteit van gemeenten en lijkt op inmenging van de provincie. - Bestaand winkelgebied is onvoldoende duidelijk gedefinieerd. Waar bevinden die zich? - Geldt uw visie op detailhandel ook voor voluminueze detailhandel (GDV en PDV)? Welke ruimte wordt geboden voor PDV? - Zijn het beleid en regels voldoende faciliterend om regionaal af te kunnen stemmen op basis van huidig/toekomstige vraag/aanbod met de regiogemeenten in Gelderland? - de regels zijn aangescherpt met de eis dat nergens in de regio planologische ruimte in bestemmingsplannen is opgenomen. Ontwikkelingen in de retailsector gaan snel. Voorkomen moet worden dat beleid van nu de ontwikkelingen van morgen in de weg staat. Lokaal maatwerk moet mogelijk zijn, zeker voor wat betreft specifieke vormen van detailhandel (bv. circulaire). - Waarom geen aandacht voor maatschappelijke voorzieningen?	Het behoud en de versterking van de bestaande winkelstructuur is geformuleerd als provinciaal belang. (Lokale) ontwikkelingen in de ene gemeente kunnen gevolgen hebben voor de retailstructuur in een andere gemeente. In de Retailvisie, aangemerkt als bouwsteen voor de Omgevingsvisie, wordt nadrukkelijk ingezet op het beschermen van de bestaande winkelcentra. Dit gebeurt door enerzijds het tegengaan van nieuwe ontwikkelingen buiten die centra en anderzijds door het stimuleren van vernieuwing in de bestaande centra. Daarom zijn regels opgenomen in de Omgevingsverordening. Dit heeft ook betrekking op de ontwikkeling van nieuwe PDV-locaties. In de provincie is voldoende ruimte voor PDV. Het gaat hierbij ook om verborgen plancapaciteit op bestaande locaties via bijv. een wijzigingsbevoegdheid. De Omgevingsverordening biedt voldoende mogelijkheden om indien nodig in incidentele gevallen af te wijken. Wij zien geen aanleiding voor een specifiek beleid voor maatschappelijke voorzieningen.

4.5. Reactienota voor ‘Duurzaam, gezond en veilig bereikbaar’

4.5.1. Reactienota voor ‘Een goed bereikbare provincie’

Goede bereikbaarheid

van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
7, 10, 14, 18, 20, 22, 23, 29, 34,	- Enkele instemmende reacties op de vernieuwde visie op bereikbaarheid, waarbij wordt uitgegaan van de totale reistijd in plaats van de verschillende modaliteiten. - De visie op bereikbaarheid wordt als te abstract ervaren. De ‘sense of urgency’ ten aanzien van mobiliteitsontwikkeling blijkt niet uit de tekst. Hoe wordt voorzien in de capaciteitsgroei voor alle vormen van mobiliteit? De richting – hoe gaan we het aanpakken – ontbreekt. - Er zijn nu al knelpunten die moeten opgelost, daarnaast moet de	Een visie, en zeker de Omgevingsvisie, is in z’n aard altijd enigszins abstract. Wij zullen de teksten nog eens tegen het licht houden en nagaan of versimpeling of nadere duiding mogelijk is. De visie gaat met name in op onze nieuwe benaderingswijze van bereikbaarheid en onze daarmee verband houdende ambities. Deze benadering houdt concreet in dat we niet meer focussen op knelpunten maar op bereikbaarheid, en van daaruit oplossingen bedenken als de bereikbaarheid niet afdoende is. De vraag wat goede bereikbaarheid is, meten we af aan de reisduur naar woon/werkbestemmingen.

36, 48	groei in goede banen worden geleid. - Zorg voor een versterkte infrastructuur als drager van andere opgaven zoals bijvoorbeeld woningbouw. Mobiliteit en infrastructuur zijn randvoorwaardelijk voor woningbouw en andere opgaven - Voor leefbaarheid van (kleinere) kernen is goede bereikbaarheid, ook met OV, belangrijk - Schaalsprong in bereikbaarheid is randvoorwaardelijk voor een toekomstbestendige stad en regio. - Aandacht voor de multimodale bereikbaarheid van maatschappelijke locaties, zoals ziekenhuizen, scholen en voorzieningen. - Niet te veel focus op OV en fiets: ook de auto is en blijft belangrijk. Auto gaat veranderen en wordt minder vervuilend of zelfs luchtzuiverend, en er komen nieuwe vormen van gedeeld vervoer. - Besteed meer aandacht aan de woon-werkpendel, naar de gemeenten Utrecht en Amersfoort, maar ook van buiten de provincie Utrecht.	Veel reacties gaan over concrete maatregelen of situaties. De wijze van uitvoering is aangegeven in 6.3, uitvoering geven aan beleid. Helaas is daar iets mis gegaan en is een deel van de uitvoering op het gebied van 'Duurzaam, gezond en veilig bereikbaar' terecht gekomen onder 'Levend landschap, erfgoed en cultuur'. Daar wordt verwezen naar het Mobiliteitsprogramma en de zeven thematische uitvoeringsprogramma's die daar onder vallen. De in de Omgevingsvisie geïntroduceerde nieuwe bereikbaarheidsmaat houdt juist rekening met een goede doch andere bereikbaarheidsbenadering voor landelijke gebieden en kleine(re) kernen dan voor steden. Tevens wordt rekening gehouden met bereikbaarheid van voorzieningen, voor kleinere voorzieningen geldt over het algemeen dat deze zijn gekoppeld aan woningbouw. De woon-werkpendel is voor ons een punt van aandacht. Daarom willen we wonen, werken en bereikbaarheid in samenhang bezien. We leggen meer focus op bereikbaarheid per fiets en OV omdat, zoals ook uit de afbeeldingen bij 4.5.1. blijkt, de autobereikbaarheid, zelfs in de spits, goed is. *Voorgestelde wijziging Omgevingsvisie:* - *tekst onder 4.5 verduideijken;* - *tekst onder 6.3 uitvoering van beleid corrigeren;* - *betere aansluiting tussen visie en uitvoering.*

De mobiliteit van de toekomst

van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
10, 14, 23	- Welke veranderingen zijn dat dan? Lijkt te zijn weggevallen. - Zet sterker in op innovatie, met name in het openbaar vervoer. - Een visie op het autogebruik van de toekomst mist.	Hier is in de concept ontwerp Omgevingsvisie een schema weggevallen, waardoor een groot stuk informatie ontbreekt. Het niveau en de tijdshorizon van de Omgevingsvisie leent zich ons inziens niet voor een visie op een specifieke modaliteit, welke dan ook. In het Mobiliteitsprogramma kan worden ingegaan op relevante ontwikkelingen voor de termijn waarop het programma geldt. Daarbij kan ook worden ingezet op innovatie. *Voorgestelde wijziging Omgevingsvisie: toevoegen oorspronkelijke info.*

Dansen tussen de schalen: nationaal-regionaal-lokaal

van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
5, 22, 26, 34, 39, 52	- Het is van belang nog aandacht te blijven besteden aan autobereikbaarheid/weginfrastructuur: zowel autosnelwegen als provinciale wegen. Het autogebruik groeit nog fors en heeft nu al z'n grenzen van de capaciteit bereikt. Uitbreiding van kernen is alleen mogelijk als er maatregelen worden genomen om de mobiliteitsgroei op te vangen. - Benoem ook de aansluitingen en noodzakelijke aanpassingen op het Rijkswegennet.	Uiteraard blijven wij aandacht besteden aan de autobereikbaarheid, voor nu en in de toekomst. De autosnelwegen zijn rijkswegen, maar provinciale wegen hebben zeker onze aandacht, daar waar sprake is van onvoldoende bereikbaarheid ondernemen wij actie, dit wordt verder uitgewerkt in het Mobiliteitsprogramma. Voorts blijven we in overleg en werken we samen met het Rijk en de gemeenten.
29, 14	- Ambitie en inzicht m.b.t. samenwerkingen over provinciegrenzen en samenhang met de omliggende regio's ontbreekt	Wij zijn het met u eens dat er meer aandacht voor provinciegrensoverschrijdende verbindingen en samenhang nodig is. Dit zullen wij aanvullen in het Ontwerp.

	- Kijk ook naar knooppunten aan de randen of over de provinciegrenzen heen. Kijk niet alleen naar verbindingen van en naar Utrecht, maar bv. ook oost-west verbindingsas Schiphol-Hilversum. Graag ook aandacht voor schaalsprong Almere en de 2e nationale luchthaven in Lelystad.	*Voorgestelde wijziging Omgevingsvisie: aanvullen met provinciegrensoverschrijdende samenhang.*

4.5.2. Reactienota voor 'Ontwikkeling bij knooppunten'

Combinatie van vervoerswijzen

van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
14, 16, 20, 36	- bezien vanuit gezondheid is het vaak niet wenselijk om op corridors auto/bus te combineren met fiets-/wandelpaden. - Het lijkt er op dat gebieden zonder OV-knooppunten niet mee kunnen ontwikkelen. - Niet alleen OV-knooppunten, maar ook multimodale knooppunten aan de snelwegen. - Besteed niet alleen aandacht aan knooppuntontwikkeling, maar ook aan de bereikbaarheid van deze knooppunten: ook fiets, te voet en per auto en tevens snelle en hoogfrequente verbindingen, ondersteund door een ontsluitend netwerk tussen de kernen. - Ook kansen voor 'aantrekkelijk ontwikkelen' bij lokale knooppunten of OV-hubs. - Betrek ook de logistieke sector bij knooppuntontwikkeling: e-commerce goederenstromen - De ontwikkeling van OV-knooppunten heeft een aanzuigende werking voor ander verkeer. - Men ziet kansen voor de ontwikkeling van multimodale knooppunten met voldoende overstapmogelijkheden, ook van de auto op andere modaliteiten. Dus ook knooppunten langs het hoofdwegennet.	Bij knooppuntontwikkeling hebben wij aandacht voor alle relevante modaliteiten. Naast dat hier vaak sprake is van een treinstation of hoogwaardig openbaar vervoer gaat het juist om de koppeling met andere modaliteiten. Er zijn knooppunten op verschillende niveaus, ook bij lokale knooppunten of OVhubs zijn naar verhouding ruimtelijke ontwikkelingen mogelijk en gewenst. In het Mobiliteitsprogramma werken we een en ander verder uit.

4.5.3. Reactienota voor 'Optimalisatie van netwerken wegen, OV en fiets'

Wegen

van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
10, 16, 18, 26, 36	- Rol auto en kansen mobipunten missen - Gepleit wordt voor een beter provinciaal wegennet; provinciale of regionale oplossingen voor doorgaand verkeer door de gemeente. - U trekt de conclusie dat de auto vooralsnog de belangrijkste	Ook bij meer focus op OV en fiets speelt de auto nog steeds een belangrijke rol in de bereikbaarheid. Met name de provinciale wegen hebben onze aandacht, natuurlijk in samenhang met de wegen van andere wegbeheerders.. Daar waar sprake is van onvoldoende bereikbaarheid ondernemen wij actie. Dit werken wij uit in het Mobiliteitsprogramma.

	factor in het mobiliteitsnetwerk is, dat deze fors groeit en tegen de grenzen van de beschikbare capaciteit loopt. De oplossing beperkt zich echter tot slim verplaatsen, met name fiets en OV. Een visie op automobiliteit voor de lange termijn ontbreekt. Daardoor is het de vraag of de ambitie dat Utrecht ook in 2040 goed bereikbaar is per auto, haalbaar is. - U gaat voorbij aan de bestaande problematiek en de auto afhankelijkheid van gebieden met beperkte OV en beroepsgroepen waarvoor OV geen oplossing is. - Utrecht is een populaire vestigingsplaats voor logistieke bedrijven. Daarvoor is een goede weginfrastructuur noodzakelijk.	Wij zijn terughoudend met het bieden van extra ruimte voor bedrijfsvestiging. In dat kader willen wij de vestiging van nieuwe logistieke bedrijven voor zover zij niet van specifiek belang zijn voor de Utrechtse economie niet stimuleren. Goederenvervoer kan ook over water of per spoor.

Leefbaar, gezond en duurzaam/ Transitie naar klimaatneutrale mobiliteit

van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
10, 17, 22, 23, 29, 31, 36	- Weinig concrete visie op gezond en leefbaar, bijvoorbeeld ten aanzien van de inzet op zo schoon mogelijke voertuigen en het stimuleren van goederenvervoer over water en spoor. - Voor verduurzaming van goederenvervoer over land zijn forse investeringen nodig en is er behoefte aan regie - Goede bereikbaarheid is een randvoorwaarde voor de leefbaarheid van een gebied. - Maak een duidelijke keuze voor meer duurzame vormen van vervoer zoals OV, fiets en te voet.	Wij zetten in op het gebruik maken van zo schoon mogelijke voertuigen en we stimuleren het goederenvervoer over water en spoor. Daarnaast focussen we met name op de bereikbaarheid per OV en fiets. Deze visie wordt concreter uitgewerkt in het Mobiliteitsprogramma.
15, 21, 39	**Opmerkingen mobiliteitstoets** - Wat wordt onder een knelpunt verstaan? Zijn er bestaande, bekende knelpunten? - Wat wordt verstaan onder bereikbaarheid? - Dat de ruimtelijke ontwikkeling moet passen binnen het Mobiliteitsplan is te beperkend, dat zouden de ambities van de provinciale Omgevingsvisie moeten zijn. - Voelt de provincie zich ook verantwoordelijk voor deze provinciale opgaven, dus het opheffen van deze knelpunten? Blijf ook aandacht vragen bij het rijk voor extra investeringen. - Lid 1 van het artikel graag anders formuleren omdat het anders te beperkend kan zijn voor ruimtelijke initiatieven; soms kan bewust worden gekozen voor mindere autobereikbaarheid ten faveure van andere modaliteiten.	In de visie richten wij ons op de bereikbaarheid, die wordt afgemeten aan de reisduur tussen woon- en werkbestemmingen. Een geschikte combinatie van vervoerwijzen verschilt sterk per gebied. In meer verstedelijkte gebieden moet ingezet worden op vervoerwijzen met een relatief klein ruimtebeslag, zoals OV, fiets en lopen. Buiten stedelijke gebieden is meer ruimte, maar ook daar is het belangrijk om vanuit leefbaarheid en veiligheid in te zetten op schone vervoerwijzen die aansluiten op de gebiedseigen mobiliteitsbehoefte. De mobiliteitstoets in de Omgevingsverordening, die reeds was opgenomen in de PRV, spreekt over 'knelpunten in de bereikbaarheid'. Dit past bij wat hierboven staat over de bereikbaarheidsmaat. De bijlage Mobiliteitstoets geeft verdere duiding aan wat er in dit verband bedoeld wordt. We zullen de formulering van het artikel over goede bereikbaarheid in de Omgevingsverordening, inclusief de bijlage en toelichting, nog nader bezien. *Voorgestelde wijziging Omgevingsverordening: formulering teksten mobiliteitstoets wijzigen waardoor meer focus komt te liggen op gezonde bereikbaarheid. Toevoegen instructieregels voor verschillende vervoerswijzen (OV, Auto en fiets) waardoor in omgevingsplannen bereikbaarheid met verschillende modaliteiten in acht moeten worden genomen.*

Kwaliteit voor de OV-reiziger

van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
11, 14, 15, 17, 20, 23, 26, 31, 32, 34, 39	- Aandacht voor OV in meer landelijke gebieden met weinig reizigersaanbod - Aandacht voor verbetering van het OV netwerk voor alle doelgroepen; de goede bereikbaarheid in 2040 lijkt niet voor alle doelgroepen realiteit te worden - Aandacht voor koppeling groen en OV netwerk, bijvoorbeeld door ervoor te zorgen dat groengebieden goed bereikbaar zijn door middel van groene knooppunten. - Aandacht voor bereikbaarheid bedrijventerreinen met OV - Niet alleen richten op in stand houden OV netwerk, ook optimaliseren en invullen van de hiaten. Aanvullende investeringen zijn nodig om een gezonde regio te blijven. - Zet sterker in op innovatieve vormen van openbaar vervoer; de provinciale rol hierin komt onvoldoende naar voren.	Wij hebben aandacht voor het OV in dunbevolkte gebieden, voor speciale doelgroepen en voor speciale locaties zoals bedrijventerreinen en groengebieden. Ook in de vorm van nieuw innovatief maatwerk en first en last mile oplossingen. Utrecht is een compacte provincie met een dicht OV netwerk, waardoor veel natuur en grotere erfgoed locaties relatief goed bereikbaar zijn en kunnen blijven. Voor het verder ontwikkelen van het OVnetwerk hebben we veel aandacht, onder andere via gebiedsgerichte aanpak. Zie bijvoorbeeld de opgenomen tekstbox over de verstedelijkingsmodellen in de Regio Utrecht. Uitwerking vindt verder plaats in het Mobiliteitsprogramma en de provinciale OV concessies.
10, 12, 15, 22, 37	- Verkenning hoogwaardige OVverbindingen: ook aandacht voor waarden op het gebied van natuur, landschap en erfgoed en in overleg met het Kromme Rijngebied en Nationaal Park. - Instemming met het benoemen van een HOV-verbinding tussen Amersfoort en Utrecht Science Park. Echter de te verkennen route ligt al vast op de visie kaart, terwijl daar nog discussie over is.	Uiteraard houden we bij de te maken (trace)keuzes rekening met andere provinciale belangen zoals die op het gebied van natuur en erfgoed. We besteden in ieder geval aandacht aan een zorgvuldige inpassing en gaan in overleg met alle relevante partijen.

Kwaliteit voor de fietser

van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
10, 14, 16, 17, 18, 20, 22, 31, 32	- Veel instemming voor inzet op fiets. - Bij de plannen voor de voorgenomenn schaalsprong voor de fiets is tot op heden veel te weinig aandacht voor de effecten die daarvan kunnen uitgaan op de natuur. - Bij snelfietsroutes te sterke focus op van en naar Utrecht. - Belangrijk dat lokale routes aansluiten op het regionale netwerk van snelle routes. - Graag ook aansluiting over provinciegrens heen naar Amsterdam en het Gooi. Kijk meer naar “urban networks’ dan naar grenzen. - Zoek aansluiting tussen recreatieve en utilitaire netwerk. - Leg geen nieuwe routes aan dwars door agrarische en landschappelijke structuren - Vergeet niet de bereikbaarheid van maatschappelijke locatie zoals ziekenhuizen. - Aanleg van van snelfietsroutes wordt niet verder uitgewerkt in de verordening. - Visiekaart: belijning snelfietsroutenetwerk is wel erg abstract.	Utrecht is een van de belangrijkste economische kerngebieden. Dat geldt ook voor Amersfoort. Van en naar Amersfoort lopen ook een groot aantal snelfietsroutes. De tracélijnen liggen ‘langs’ belangrijke corridors, die uitdagingen op het vlak van bereikbaarheid kennen. Op deze tracés (over het algemeen bestaande fietsroutes) fietsen nu al een groot aantal mensen en er is een grote potentie voor verhoging van dit aantal. Daarom zijn investeringen in een snelfietsroute te rechtvaardigen. Het snelfietsroutenetwerk maakt zoveel mogelijk gebruik van al bestaande verbindingen. De aanduiding op de visiekaart is indicatief (rechte lijnen) omdat de tracé keuze nog niet is gemaakt. Er zijn geen specifiek regels voor opgenomen in de verordening, uitvoering vindt plaats via een programma. Daarnaast maakt het integraal onderdeel uit van het regionaal fietsnetwerk dat samen met alle gemeenten is bepaald. De aansluiting van fietsverbindingen op het netwerk is belangrijk, vaak al aanwezig en - wanneer lokaal – een verantwoordelijkheid van de gemeenten. Aansluiting over provinciegrenzen heen vindt plaats. Onderzoeken aansluiting Recreatief Hoofd Netwerk en Regionaal fietsnetwerk (utilitair maar ook voor recreatief gebruik) en waar zij elkaar mogelijk kunnen versterken is onderdeel van uitvoeringsprogramma Fiets. Regionaal fietsnetwerk en snelfietsroutes lopen grotendeels over bestaand netwerk. Op een paar locaties lijkt een nieuwe verbinding wenselijk. In de verkenning hiervan zijn

		natuur- en landschappelijke waarden belangrijke kaders. De bereikbaarheid van maatschappelijke locaties is geborgd in het regionaal fietsnetwerk.

Strategisch assetbeheer

van	Korte samenvatting reactie	Kort commentaar
14, 20, 26, 29, 34	- Weinig aandacht voor veiligheid, terwijl dat in de titel van de paragraaf staat. Het is ook een nationale prioriteit - Relatie met SPV wordt gemist, hoe wordt hiermee om gegaan? Bv. onderschrijven van de nul ambitie en vastleggen ambitie provincie op het gebied van verkeersveiligheid - Provincie is in deze belangrijke partner en heeft verantwoordelijkheid voor de verkeersveiligheid.	Wij zijn met u van mening dat verkeersveiligheid meer aandacht verdient in de Omgevingsvisie. De inrichting en inpassing van infrastructuur in de omgeving heeft invloed op de verkeersveiligheid. Zo is voor een veilige indeling van een weg een bepaald ruimtebeslag noodzakelijk. Maar ook bebouwing of een bouwwerk naast de (water)weg kan effect hebben op de verkeersveiligheid. Wij passen het provinciale netwerk zo goed als mogelijk aan tot een duurzaam veilig verkeersnetwerk. Een duurzaam veilige weginrichting stimuleert veilig verkeersgedrag waardoor het aantal ernstige ongevallen vermindert. Daarnaast stimuleren wij verkeersveilig gedrag door het aanbieden van verkeerseducatie en voorlichting en het risico gestuurd inzetten van handhaving. *Voorgestelde wijziging Omgevingsvisie: toevoegen passage over verkeersveiligheid.*

4.6. Reactienota voor 'Levend landschap, erfgoed en cultuur'

4.6.1. Reactienota voor 'Aantrekkelijke landschappen'

Aantrekkelijke landschappen

Van	Korte samenvatting reactie	Antwoord
05.	Levend landschap, erfgoed en cultuur: wat wordt hiermee bedoeld?	Levend: constant veranderend. Verder gewoon een titel.
09, 22.	Voorgesteld wordt om de kernkwaliteiten van het landschap als uitgangspunt te nemen. Naast een kaart met de binnen de provincie Utrecht voorkomende 'Landschappen', graag eveneens een Kwaliteitskaart landschappen' opnemen waarop fijnmaziger de per onderscheiden landschap aanwezige kernkwaliteiten nader worden aangegeven. Het U16 rapport Groen en Landschap biedt een goed handvat om meer nuance aan te brengen in de nu gehanteerde indeling	De hoofdindeling van de vijf landschappen, zoals opgenomen in de Omgevingsvisie, is in de Kwaliteitsgids Utrechtse Landschappen onderverdeeld in deelgebieden. De kernkwaliteiten gelden voor het gehele landschap. Per deelgebied zijn deze nader uitgewerkt in de kwaliteitsgids, met elk gebiedseigen ontwikkelprincipes. Er is een samengestelde kaart met de kenmerkende structuren van het landschap in ontwikkeling. Daarnaast wordt de kwaliteitsgids geactualiseerd, waarbij onder andere de ontwikkelingsprincipes worden aangevuld voor nieuwe opgaven en ontwikkelingen. Deze actualisatie zal in overleg met de gemeenten gebeuren en dan zullen ook de nuances uit het rapport van U16 worden meegenomen. *Voorgestelde wijziging Visie: Opnemen verwijzing naar de kaart met kenmerkende structuren van het landschap.*
09.	Een meer uitgesproken visie wordt gevraagd op de schaalsprong in het landschap, namelijk de transformaties die plaatsvinden onder druk van o.a. duurzame energie, verstedelijking, transities in de landbouw, klimaatadaptatie en recreatiebehoefte en op welke wijze	Het landschap is niet statisch en zal door transities veranderen. Door hierin de landschappelijke structuren te respecteren kan er een nieuwe laag in het verhaal van het landschap worden toegevoegd. Dit vraagt om regionale uitwerkingen die passen bij de structuren van het landschap ter plaatse.

	bestaande waarden kunnen worden behouden.	
10.	Een groot deel van het landschap is in handen van agrariërs, niks over samenwerking met deze groep.	De Omgevingsvisie bevat een beschrijving van de waarden van het agrarisch cultuurlandschap en in paragraaf 4.7.2 staat de landbouw benoemd als beheerder van het cultuurlandschap. Het werken in overeenstemming met de kernkwaliteiten van het landschap geldt voor iedere grondeigenaar en initiatiefnemer. Hier is geen aparte samenwerking voor nodig.
24.	De waarde die het college toekent aan de landschappen en de inzet om deze te behouden en te ontwikkelen wordt onderschreven. Aan het college wordt gevraagd om de regiefunctie op zich te nemen. Wij gaan graag de samenwerking met u en andere betrokkenen aan vanwege behoud en ontwikkeling van de landschappen.	Het ontwikkelen van de kernkwaliteiten van het landschap is van provinciaal belang (zie 3.3). We hebben dit vertaald in een instructieregel, waarmee we de gemeenten vragen dit belang ook te behartigen. De regie voeren over alle ontwikkelingen in het landschap is ondoenlijk, noch wenselijk. Gemeenten en initiatiefnemers zijn goed in staat hier zelf invulling aan te geven. De kwaliteitsgidsen worden herijkt, waarbij ook de samenwerking wordt opgezocht.
31.	In de Omgevingsvisie missen wij een duidelijke landschapsvisie of landschapstoets. Er wordt verwezen naar Kwaliteitsgidsen Landschap en naar de Cultuurhistorische Hoofdstructuur. Maar wij stellen vraagtekens bij het nut van deze instrumenten bij het maken van een goede afweging voor de grote maatschappelijke thema's. In het signalenrapport "Zorg voor landschap" van het Planbureau voor de Leefomgeving (november 2019) worden de bouwstenen voor een landschapsinclusief omgevingsbeleid genoemd.	De aanbevelingen van het planbureau hebben veelal betrekking op de aanpak van projecten. De Omgevingsvisie vormt daarvoor het kader met de vaststelling van de kernkwaliteiten. In de Kwaliteitsgidsen worden deze nader uitgewerkt. We nemen het advies van het planbureau mee bij de actualisatie van de Kwaliteitsgidsen.
31.	Op pagina 141 van de Omgevingsvisie wordt gesproken over het "opstellen van een landschapsuitvoeringsplan." Hoe komt dit er uit te zien? Wat is de inhoud van zo'n uitvoeringsplan?	In het Coalitieakkoord is opgenomen: We stellen in 2020 een landschapsuitvoeringsplan vast waarin we onze ambities voor landschap concretiseren. In de Omgevingsvisie hebben we in de uitvoeringstabel het landschapsuitvoeringsplan daarom genoemd. Het is nu te vroeg om aan te geven hoe het plan eruit komt te zien en wat de inhoud is. Hier moet nog uitwerking aan gegeven worden.
31.	Artikel 2.207 (overgenomen uit PRV) blijkt in praktijk weinig bescherming van de Utrechtse Landschappen tot gevolg te hebben. Een betere bescherming is mogelijk door omgevingswaarden op te nemen voor de verschillende landschapstypen, gerelateerd aan de kernkwaliteiten uit de Kwaliteitsgidsen en/of het benoemen van omgevingsvergunningsplichtige gevallen in de Verordening.	De Omgevingsvisie is beleidsneutraal omgezet. Door de belangrijke landschapsstructuren op een kaart te zetten, worden deze explicieter aan de kernkwaliteiten gekoppeld. Daarbij is het doel niet zo zeer het beschermen van de kernkwaliteiten, maar het (mee)ontwikkelen ervan. Het vastleggen in omgevingswaarden en vergunningplichten gaat uit van een meer statische benadering van het landschap.
50.	De identiteit en het DNA van het landschap geven elk gebied de mogelijkheid om vanuit zijn eigen kracht de generieke transformaties die op ons afkomen vorm te geven. Het belang van de diversiteit van de landschappen kan onzes inziens sterker uitgedragen worden in de diverse visiekaarten. Nu ontbreekt dit op de visiekaarten.	Reden om de landschappen niet op de visiekaart op te nemen is dat we ons beleid/regelgeving voor landschap beleidsarm omzetten van PRS naar Omgevingsvisie. We maken hiervoor dus geen nieuwe grote keuzes en juist die staan op de visiekaart. Het opnemen van landschap als onderlegger in de visiekaart zou de leesbaarheid van deze kaart verminderen.
05.	Actualiseren wat er al is aan Utrechtse landschappen is niet echt nodig. Ook hier worden de regels strenger dan het nu is. Dus kan en mag er minder.	De kernkwaliteiten zijn beleidsneutraal overgenomen. De uitwerking van de kernkwaliteiten in de Kwaliteitsgids Utrechtse Landschappen wordt geactualiseerd. Dit gaat bijvoorbeeld om aanvulling met de gemeente Vijfheerenlanden en ontwikkelprincipes voor nieuwe ontwikkelingen. De kwaliteitsgidsen zijn overigens ter inspiratie vastgesteld.

Kernrandzones

Van	Korte samenvatting reactie	Antwoord
20, 52.	Hoe verhoudt het verstedelijkingsverbod, waarvan in een aantal gevallen onder strikte voorwaarden mag worden afgeweken, zich met de kaartlaag met betrekking tot het stedelijk gebied (uitbreiding woningbouw en bedrijventerrein), de mogelijkheden die daarbij worden geboden en de tegenstrijdige overlapping van verschillende kernrandzones met de "witte gebieden"?	We maken onderscheid tussen 'uitbreiding ten behoeve van stedelijke ontwikkelingen' en 'toevoegen stedelijke functies voor kwaliteitsversterking in het landelijk gebied'. De aanduiding 'uitbreiding woningbouw en bedrijventerrein onder voorwaarden mogelijk' heeft betrekking op de regels in artikelen 9.12, 9.13 en 9.14 van de Ontwerp Verordening. Het gaat hier om uitbreidingen van het stedelijk gebied om te voldoen aan de behoefte aan woon- en werklocaties. De afwijking van het verstedelijkingsverbod waar de reacties op doelen is een instrument om kwaliteitsverbetering in het landelijk gebied mogelijk te maken. Deze stedelijke ontwikkelingen zijn over het algemeen kleinschaliger en hoeven niet altijd in aansluiting op het stedelijk gebied plaats te vinden.
28.	Graag zien wij terug dat een goede invulling van de kernrandzone niet wordt belet door regels voor de bufferzone rond een stiltegebied.	De bufferzone heette 'vrijwaringszone' en is nu 'aandachtsgebied voor stiltegebieden' geworden. Deze kan inderdaad overlappen met de indicatieve kernrandzone zoals aangegeven op de themakaart. In de praktijk kan het gros van activiteiten op basis van Besluit Activiteiten Leefomgeving hier plaatsvinden. Een wijkontsluitingsweg zal bijvoorbeeld, afhankelijk van de hoeveelheid verkeer, op enkele honderden meters afstand van het stiltegebied geen problemen opleveren. De geluidseffecten zullen getoetst moeten worden aan de richtwaarde van 35 dB(A) in het stiltegebied. Activiteiten die niet aan de richtwaarde voldoen, vinden wij in beginsel niet passend in of nabij een stiltegebied. De formulering 'rekening houden met' betekent echter dat andere belangen, na een zorgvuldige afweging en motivering, ertoe kunnen leiden dat toch een functie, ontwikkeling of activiteit wordt toegestaan, ondanks overschrijding van de richtwaarde.
15	Wij pleiten voor een minder strakke regie van de provincie en meer maatwerkmogelijkheden voor de individuele gemeenten voor de afweging op ontwikkelvraagstukken in de kernrandzones. Het is ook een lokaal belang om een zorgvuldige afweging en daarmee goede invulling te geven aan de kernrandzone	De kernrandzone is juist bedoeld om maatwerk aan de rand van de kern mogelijk te maken op basis van een combinatie van toevoegen van rood en van kwaliteit. Verdere uitwerking en praktische invulling vindt uiteraard in overleg met, sterker, primair op initiatief van de gemeente plaats. Het betreft maatwerk. De aard en omvang van de kwaliteitsversterking en verstedelijking kan per kernzone verschillen: het evenwicht tussen beide staat voorop. Overigens geven wij ook ruimte om, zonder regionale afweging, eenmalig een kern tot 50 woningen uit te breiden t.b.v. de lokale vitaliteit.
15, 47	Gevraagd wordt om enkele nieuwe kernrandzones om bebouwing, en ruimere kernrandzones rond sommige kernen.	Kernen die alsnog als stedelijk gebied zijn aangemerkt krijgen een kernrandzone. Sommige voorbeelden betreffen lintbebouwing. Hiervoor is de Instructieregel bebouwingsenclaves en –linten van toepassing. De weergegeven arceringen voor de kernrandzones zijn indicatief aangegeven. De provincie nodigt de gemeenten uit de kernrandzone per gebied zelf te bepalen, in aansluiting op stedelijk gebied. Per gebied is er een ander samenhangend pakket van kwaliteiten, die de grens bepalen. De provincie legt die niet op voorhand vast. *Voorgestelde wijziging Visie en verordening: aanpassing kaarten: De kernen die als stedelijk gebied zijn aangemerkt krijgen een kernrandzone.*
16.	Verzoekt de aangewezen kernrandzone nader te bezien en daarbij de door de gemeente vastgestelde visie op de kernrandzone te betrekken. Vinden het in ieder geval onwenselijk om het gebied dat ligt in het schootsveld van de Grebbelinie en enkele gebieden met	De zones zoals weergegeven op de kaart zijn indicatief. De zones variëren naar gelang de grootte van de kern. In principe is deze 500 meter. Bij de kleinste kernen is deze 200 meter, en bij de twee grote steden is deze 1000 meter. De reeds door gemeenten begrensde kernrandzones zijn niet verwerkt op deze kaart, en worden

	hoge landschappelijke waarde als kernrandzone aan te wijzen.	uiteraard ook niet ter discussie gesteld met deze indicatieve begrenzingen.
22.	Voorgesteld wordt m.b.t. een apart 'Programma' te bezien hoe nu echt aan het landelijke gebied samen met alle partners en gebiedspartijen een kwaliteitsimpuls kan worden gegeven. Maar dan dus zonder dat daar meteen tal van rode ontwikkelingen tegenover behoeven te staan.	De verbetering van de kwaliteit van de kernrandzones kan ook vanuit puur groene ontwikkelingen worden opgepakt. Dit is de afgelopen jaren inderdaad niet gebeurd. Mogelijk kan in de toekomst door initiatiefnemers of gemeenten hier meer op gericht worden.

Aardkundige waarden

Van	Korte samenvatting reactie	Antwoord
22, 42.	Verzoek om het Geopark-initiatief expliciet te benoemen in de Omgevingsvisie.	De provincie Utrecht heeft veel waardering voor de inspanningen van het burgerinitiatief van de Stichting Geopark Heuvelrug, Gooi en Vecht. Wij ondersteunen dit door het streven om te komen tot een UNESCO Global Geopark op te nemen in de Omgevingsvisie als een burgerinitiatief dat wij waarderen. Voorgestelde wijziging Visie, opname tekstvoorstel: *De provincie waardeert de inspanningen van het burgerinitiatief om te komen tot een UNESCO Global Geopark dat de Heuvelrug en de waterrijke gebieden aan weerszijden omvat*. En opnemen bijbehorende definitie in verklarende woordenlijst
14.	Themakaart: gevraagd wordt om een aanpassing van een aardkundige waarde m.b.t. het gebied dat ten zuiden van de Herenweg en Achterbos ligt bij de Vinkeveense plassen.	In overleg wordt bekeken of de aanpassing in de definitieve Omgevingsvisie kan plaatsvinden.
15.	Gaat u zelf nieuwe aardkundige monumenten aanwijzen? Het is ons niet duidelijk welke criteria u hiervoor gaat hanteren en of u daarvoor de aangewezen instantie bent.	Wij willen inderdaad nieuwe aardkundige monumenten gaan aanwijzen. Dit gebeurt in nauw overleg met betrokkenen, onder andere de gemeente. Wij zien het ontwikkelen van kernkwaliteiten van het landschap en behouden van aardkundige waarden als een provinciaal belang. De landschappen vormen gemeentegrensoverschrijdende structuren en kwaliteiten. De aardkundige waarden zijn deel van de landschappelijke kwaliteiten.
16. 47	Op de kaarten staan locaties met aardkundige waarde. Welke dit zijn en welk gevolg deze aanduiding heeft?	Informatie over deze aardkundige waarden is opgenomen op deze kaart: https://webkaart.provincie-utrecht.nl/viewer/app/Webkaart?bookmark=e5366d5930554d3b87f421a6a7c33f51 . Klik op de aardkundige waarde voor achtergrondinformatie. De regels voor aardkundige waarden zijn opgenomen in de (concept ontwerp-) Omgevingsverordening, onder andere in de afdeling Landschap.

4.6.2. Reactienota voor 'Toegankelijke cultuur en waardevol erfgoed'

Van	Korte samenvatting reactie	Antwoord
10.	Pagina 44: Bij zorgdragen voor een hoogwaardig aanbod cultuur en erfgoed zou nog de ondersteunende taak richting gemeenten kunnen worden toegevoegd en de adviserende rol m.b.t. rijksmonumenten buiten de bebouwde kom.	De ondersteunende taak richting gemeenten is ondergebracht bij het STAMU. De advisering vanuit de Provincie over rijksmonumenten buiten de bebouwde kom en de taken van STAMU worden benoemd in het Cultuur- en erfgoedprogramma 2020-2023.

08, 10, 17, 18, 19, 31, 37, 52	**Focus bij erfgoed** Meer aandacht/focus wordt gevraagd voor: 1. Varend erfgoed. 2. Archeologisch Rijksmonument, Bunschoten 3. Kamp Amersfoort 4. De Oude Hollandse Waterlinie 5. Molens en de bijbehorende molenbiotopen **6.** Samenhangende historische kernen en ensembles (met name de beschermde stads- en dorpsgezichten in stad en regio), en zaken op erfgoedgebied die de 'highlights' vormen voor de provincie **7.** Water (vb. de beken en de rivier de Eem) als (historische) infrastructuur **8.** Gebouwd erfgoed en gebouwde omgeving **9.** De karakteristieken van de diverse gemeenten met hun bebouwingskernen 10. Archeologie.	ad 1.In het Cultuur en Erfgoedprogramma 2020-2023, een beleidsprogramma onder de Omgevingsvisie, zullen we nader uitwerken hoe we aandacht gaan geven aan varend erfgoed. ad 2.Het archeologische rijksmonument valt niet onder het provinciale erfgoedbeleid. De gemeente is hier bevoegd gezag met een bindende adviesrol van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. ad 3.Kamp Amersfoort valt binnen het thema Militair Erfgoed in de Omgevingsvisie en -verordening. ad 4.De Oude Hollandse Waterlinie is onderdeel van de Cultuurhistorische hoofdstructuur in de Omgevingsvisie en -verordening en zal aandacht krijgen in ons Cultuur- en Erfgoedprogramma 2020-2023. ad 5.Wij hebben ervoor gekozen om geen molenbiotopen op te nemen in de Omgevingsvisie en -verordening, omdat de gemeenten dit zelf al goed geregeld hebben. ad 6.In het provinciaal omgevingsgericht erfgoedbeleid ligt de nadruk op beschermen en benutten van gemeentegrensoverschrijdende structuren. De zorg voor de lokale historische ensembles is de verantwoordelijkheid van de gemeente. In de CHAT en in het Cultuur- en erfgoedprogramma 2020-2023 is meer informatie respectievelijk beleid te vinden op objectniveau. ad 7.Water wordt wel in de CHAT aangegeven. Hierop voeren we echter geen beleid, maar geven we de kennis mee als inspiratiebron bij ontwikkelingen. ad 8.De zorg voor het gebouwde erfgoed blijkt uit de inzet van de gelden vanuit het Fonds Erfgoedparels. Dit zullen we uitwerken in het Cultuur- en erfgoedprogramma 2020-2023. De positieve bijdrage van erfgoed is benoemd in hoofdstuk 5 van de visie "Gebieden". ad 9.Het provinciaal omgevingsgericht erfgoedbeleid is vooral gericht op de gebieden buiten de bebouwde kom en richt zich juist op gemeentegrens overstijgende gebieden en kwaliteiten. Het is aan gemeenten om beleid te formuleren voor hun eigen unieke kwaliteiten. De Cultuurhistorische Atlas (CHAT) kan daarbij worden gebruikt als inspiratiedocument. ad 10. Het archeologiebeleid van de Provincie richt zich op de gebieden die zijn aangegeven bij het thema Archeologie in de Cultuurhistorische hoofdstructuur. Het benutten en beschermen van erfgoed richt zich ook op archeologie, met de Neder-Germaanse Limes als belangrijkste voorbeeld. Het is aan de gemeenten om de archeologische waarden mee te wegen binnen de overige themagebieden. Daarbij kan de CHAT worden gebruikt als inspiratiebron
09, 31	**Borging en focus bij cultuurhistorische waarden** 1. Zorgen worden geuit over de borging van cultuurhistorische, aardkundige en de Unesco-waarden en inbedding in gemeentelijke omgevingsplannen (visies- en verordeningen). 2. Zorgen worden geuit en vragen gesteld over het (te vrijblijvend) gebruik van het erfgoed als inspiratiebron en de invulling als inspiratiebron. Er kan veel bottom-up gebeuren, maar de wisselwerking met regie en kaderstelling door de	ad 1.Het borgen gebeurt via de verordening waarin wij eisen stellen aan gemeentelijke omgevingsplannen. Bij Werelderfgoed worden de Gebiedsanalyses kaderstellend doordat ze worden vastgesteld door Gedeputeerde Staten. ad 2.De tekst m.b.t. erfgoed als inspiratiebron passen wij aan. Erfgoed is een inspiratiebron, maar ook aanjager en drager van ruimtelijke kwaliteit. Instrumentarium dat overigens als inspiratiebron ingezet kan worden is: CHAT en aanwezige kennis bij provincie en gemeenten. Stimuleren kan op vele manieren. Via Erfgoeddeal kan bijvoorbeeld gestimuleerd worden dat erfgoed wordt

	provincie is voorwaardelijk voor een goede invulling en uitvoering van de Omgevingsvisie. 3. We vinden het nu te eenzijdig op de Nieuwe Hollandse Water Linie geprojecteerd. Zo wordt de Nieuwe Hollandse Waterlinie genoemd als drager en aanjager van de omgevingskwaliteit voor woningbouwontwikkelingen in de U16 regio. Wij vinden dat er meer cultuurhistorische aanleidingen zijn die drager kunnen zijn voor dergelijke ontwikkelingen. En het bevreemdt ons dat deze ene militaire structuur hier als enige genoemd wordt.	meegenomen bij de grote transities in de leefomgeving. Ruimtelijke kwaliteitsverbetering kan worden gerealiseerd door bijvoorbeeld de inzet van kunstenaars en vormgevers. Ook kan kwaliteitsverbetering worden bereikt door een goed ontwerp gebaseerd op kennis en inzicht van de waarden. Het beleid zal nader worden uitgewerkt in ons Cultuur- en erfgoedprogramma 2020-2023. ad 3.Het klopt dat er meer cultuurhistorische aanleidingen zijn dan alleen de Nieuwe Hollandse Waterlinie die aanjager van ruimtelijke kwaliteit kunnen zijn bij ruimtelijke ontwikkelingen. In paragraaf 2.2 is opgenomen: “Onze voornaamste opgave is om de aanwezige waarden te beschermen en te benutten als dragers en aanjagers van ruimtelijke kwaliteit”. Daaruit kan worden geconcludeerd dat wij geen onderscheid maken tussen het voorlopig Werelderfgoed en de CHS. Ter verduidelijking zullen we deze tekst herhalen in paragraaf 4.6 bij de ambities. *Voorgestelde wijziging visie: aanpassen ambitie 2050: De waarden van de cultuurhistorische hoofdstructuur zijn als dragers en aanjagers van ruimtelijke kwaliteit in stand gehouden en versterkt. Deze strekking wordt ook in de tekst verwerkt.*
13	Wij vinden het opvallend dat het waterschap op het onderwerp Levend Landschap, erfgoed en cultuur niet tot nauwelijks genoemd wordt.	De waterschappen kunnen partner zijn in de uitvoering van provinciale erfgoedprojecten.
31, 46	In uw Omgevingsvisie geeft u aan dat u ook inzet op monumenten via uw partnerorganisaties. Wij pleiten er echter wel voor om niet alleen het woord monumenten daar te benoemen, maar ook het bredere begrip cultureel erfgoed. Bij de definities missen we het woord erfgoed.	Voor monumenten geldt specifieke aandacht. In de gehele visie wordt veelvuldig gesproken over cultureel erfgoed. In de Omgevingswet is het begrip ‘cultureel erfgoed’ geformuleerd. We nemen deze definitie op in de verklarende woordenlijst. *Voorgestelde wijziging: toevoegen van begrip cultureel erfgoed aan de verklarende woordenlijst.*
33, 46	Gemist wordt de rol die erfgoed kan spelen als onderlegger voor het nader identificeren van gebieden en toekomstig handelen. Zo kan erfgoed ook ingezet worden bij ontwerpend onderzoek en stedelijke- en wateropgaven als inspirator voor de toekomst en hergebruik van in het verleden toegepaste waarden en technieken.	In de Omgevingsvisie is onze inzet in dat gemeenten en provincie erfgoed beschouwen als belangrijke drager en aanjager van ruimtelijke kwaliteit. Dit zal nader worden uitgewerkt in ons Cultuur- en erfgoedprogramma 2020-2023.Erfgoed geeft identiteit. Ontwerpend onderzoek en erfgoed als inspiratiebron worden duidelijk genoemd.
37	Het bevreemdt enigszins dat er niet wordt gesproken over het interbestuurlijk toezicht (IBT), waarbij de Provincie gemeenten toetst op juiste afhandeling van archeologie in vergunningentraject.	Interbestuurlijk toezicht maakt geen onderdeel uit van het provinciale omgevingsbeleid.
47.	Waar liggen de grenzen precies van cultuurhistorische waarden (paragraaf 2.4.1 t/m paragraaf 2.5.1), bijvoorbeeld de Nieuwe Hollandse Waterlinie of de agrarische cultuurlandschappen? Op basis van de themakaarten is dit nu niet 1-op-1 over te nemen door de gemeente omdat het hier een digitale kaart betreft. Wordt dergelijk informatie nog door de Provincie ter beschikking gesteld zodat de gemeente de informatie op een goede manier in de eigen stukken kan verwerken?	Onze omgevingsvisie komt als digitaal plan beschikbaar. Het Ontwerp nog via www.ruimtelijkeplannen.nl de definitieve versie hopelijk via DSO. De achterliggende GIS-bestanden kunnen ook beschikbaar worden gesteld.
52	Voor behoud van de zichtlijnen rondom buitenplaatsen zijn in de Omgevingsverordening extra regels opgenomen. Zo is opgenomen dat de nog aanwezige zichtlijnen gerespecteerd moeten worden en	De zichtrelaties binnen de buitenplaatsenzone zijn in de vigerende Provinciale ruimtelijke verordening al onderdeel van de beschermenswaardige kwaliteiten. De zichtrelaties zijn medebepalend voor de cultuurhistorische waarde van de

	gehandhaafd. Dit gaat verder dan het huidige beleid van de gemeente en zijn niet wenselijk. Wij verzoeken u dan ook om deze regel te schrappen.	buitenplaatsen en de buitenplaatszones.
14, 21	**UNESCO Werelderfgoed** 1. De voorgestelde regeling in artikel 2.4 en verder in de concept verordening is niet in overeenstemming met het Besluit kwaliteit leefomgeving. De Omgevingsverordening zal moeten aanduiden welke NHW-gebieden beschermd moeten worden. De aanduiding 'militair erfgoed' op de kaart volstaat daarbij niet. 2. Aanbevolen wordt om een Heritage Impact Assessment (HIA) voor te schrijven voor locaties die binnen het UNESCO-nominatiegebied vallen. 3. De kwaliteiten en ontwikkeling van de Stelling van Amsterdam ontbreekt.	ad 1. Er wordt onderscheid gemaakt tussen het Werelderfgoed NHW waarvoor geldt art 7.4 v Besluit Kwaliteit Leefomgeving: niet aantasten. Voor het Militair Erfgoed (thema binnen de Cultuurhistorische hoofdstructuur) geldt: rekening houden met. Op de kaart is het verschil duidelijk aangegeven. ad 2. Een HIA willen we niet voorschrijven als verplicht. Een HIA kan als 'best beschikbare techniek' wel als hulpmiddel worden gebruikt bij de beoordeling van de deugdelijkheid van de ruimtelijke onderbouwing van een gemeentelijk ruimtelijk besluit. ad 3. De Stelling van Amsterdam valt onder de Hollandse Waterlinies.
25, 34, 52	**UNESCO NHW en ontwikkelingen** 1. Zorgen worden geuit de – mogelijke – beperkingen van de aanwijzing tot Unesco erfgoed van de Nieuwe Hollandse Waterlinie voor grote maatschappelijke ontwikkelingen, mede op basis van ervaringen tot nu toe. Als voorbeelden worden genoemd projecten in Houten waarvoor met de provincie een convenant is gesloten (kan daar nog geëxperimenteerd worden en onder welke voorwaarden?), energietransitie, recreatieve ontwikkelingen, ruimte-voor-ruimte-regeling en nieuwe ontwikkelingen op (voormalige) agrarische bedrijfspercelen. Daarbij wordt nadrukkelijk gesteld dat de toewijzing Unesco Werelderfgoed belangrijk is voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat. De Instructieregels uit de Omgevingsverordening (artikel 2.201 en 2.202) lijken nog een bepaalde ontwikkelruimte open te laten omdat, in tegenstelling tot andere regels, een uitgebreide set voorwaarden ontbreekt. 2. Het is onduidelijk wat er wel en niet is toegestaan binnen het gebied van de Hollandse Waterlinie en onder welke voorwaarden. Zie hiervoor artikel 2.201 lid 1 onder b. Onder lid 3 c van hetzelfde artikel staat dat ontheffing mogelijk is als aantasting zoveel mogelijk wordt beperkt.	ad 1. Inderdaad heeft de aanwijzing van de NHW als Werelderfgoed invloed op de mogelijke ruimtelijke ontwikkelingen. Bij ontwikkelingen mag de uitzonderlijke universele waarde niet worden aangetast. Dit geldt bij alle gebiedsontwikkelingen in dit gebied. Dit betekent echter niet dat er helemaal geen ontwikkelingen mogelijk zijn. Bovendien bieden de huidige waarden van de NHW inderdaad juist een aantrekkelijk vestigingsklimaat vanwege de bijzondere geschiedenis (uniek op wereldformaat) en de kracht van het groene en open karakter. ad 2. Als uitzonderlijke universele waarden gelden kernkwaliteiten. Wat die kernkwaliteiten inhouden zal nader worden uitgewerkt in de gebiedsanalyse. Tot die af is kan gebruik gemaakt worden van maatwerkanalyses en/of een HIA. De regel op zich kan niet de ontwikkelruimte beschrijven; deze wordt bepaald door de toetsing van het plan aan de regel.
20, 44	**Themakaart en Kaart Verordening** 1. Het Agrarisch Cultuurlandschap omvat ook de kernen. Dit zien wij als een te ruime begrenzing. Deze begrenzing (blijft) zorgen voor problemen bij uitbreidingen in en om de kernen en in onze linten, ongeacht de omvang. 2. De begrenzing van diverse landgoederen als cultuurhistorisch waardevol is niet gelijk aan de werkelijke eigendomsgrenzen van deze landgoederen.	ad 1. De kernen en linten vallen inderdaad binnen het Agrarisch cultuurlandschap. Hiervoor geldt dat de kwaliteiten zoals benoemd in de verordening niet mogen worden aangetast. Deze kwaliteiten betreffen feitelijk de waarden van het landschap (zoals de ontginningsstructuur) die niet spelen in de kernen. Het gaat om de samenhang in het totale gebied. ad 2. Het gaat in de Cultuurhistorische hoofdstructuur niet om de eigendomsgrenzen maar om de cultuurhistorische waarden.

4.7. Reactienota: voor ‘Toekomstbestendige natuur en landbouw’

4.7.1. Reactienota voor ‘Robuuste natuur met hoge biodiversiteit’

Van	Korte samenvatting reactie	Antwoord
02.	Natuur en landbouw zijn samengevoegd in hetzelfde hoofdstuk. Dit is veelzeggend maar ook ongemakkelijk. De trend is juist om natuurdoelen te verbinden aan woningbouw, mobiliteit en energie; en om landbouw te verbinden met voedselnetwerken in korte ketens met meer aandacht voor de sociale kant van het boer-zijn.	We hebben ervoor gekozen om de twee grootste ‘ruimtegebruikers’ van het landelijk gebied in één hoofdstuk op te nemen. De relatie tussen landbouw en natuur zien wij vooral op het onderwerp biodiversiteit. Hieraan draagt ook de kringlooplandbouw bij. De relatie met andere thema’s leggen we o.a. in de tekstblokken over ‘Natuurinclusief ontwikkelen’ en ‘Op weg naar een landbouw die dicht bij de inwoners staat’. *Voorgestelde wijziging Visie: Opname extra zin onder 4.7: Wij verwachten dat natuurinclusieve vormen van landbouw, die beginnen met een gezonde bodem en optimaal gebruik maken van natuurlijke processen, de biodiversiteit zowel in het agrarisch gebied als in de natuurgebieden, positief zullen beïnvloeden.*
02, 22, 31	**Ambities en kwaliteiten** 1. Een trend die onvoldoende zichtbaar is, is biodiversiteit. Biodiversiteit zal naar alle waarschijnlijkheid een meetlat worden die bouwprojecten met extra eisen zal belasten. Werk daarom alvast toe naar een systeem van vraag en aanbod. Waarbij de vraag naar biodiversiteit in het project zelf of in regionale ontwikkeling van natuurwaarden kan worden aangeboden. 2. Graag een visie t.a.v. bossen opstellen. 3. Er is een natuuroffensief nodig: meer ambitie voor natuurrealisatie van de Groene contour, versterking van het Natuurnetwerk, realisatie van Robuuste verbindingen, versterking van de weidevogelgebieden, landschap en groene recreatiegebieden rondom de steden in relatie tot de ambities van de provincie op het gebied van woningbouw, mobiliteit, werkgelegenheid en duurzame energie. 4. Dit betekent dat eerst voor de provincie als geheel afgewogen moet worden of, gezien de aanwezige kwaliteiten van natuur, landschap en cultuurhistorie, wel alle ontwikkelingen zoals die op de provincie lijken af te komen, altijd gefaciliteerd moeten worden. 5. Voorstel om in de visie en de verordening vast te leggen dat tegenover iedere investering in meer rood ook een investering in de ontwikkeling en het beheer van groen in de provincie moet staan.	ad 1. Het is een verantwoordelijkheid van de gemeenten e.a. om te zorgen voor een goede balans tussen rood en groen in het stedelijk gebied. In de tekst van box Ringpark – Groen groeit mee is aandacht besteed aan dit onderwerp in de Omgevingsvisie. ad 2. Onlangs is de bosstrategie van Rijk en provincie op hoofdlijnen aangeboden aan de Tweede Kamer. GS willen deze bosstrategie voor de provincie Utrecht verder uitwerken en daarbij doelen en ambities concreter formuleren. ad 3. Onze ambities in de Omgevingsvisie voor natuur zijn stevig: realisatie NNN in 2028 en 3000 ha Groene contour in 2040. We volgen hierbij het Akkoord van Utrecht. Voor de realisatie van het NNN zetten we alle beschikbare instrumenten in, waaronder in het uiterste geval onteigening. Voor kwaliteitsverbetering van natuur is een biodiversiteitssubsidie beschikbaar. Bovendien hebben we in de visie 2050 en op de visiekaart de ambitie voor grote natuursystemen opgenomen. T.a.v. landschap zetten wij ons beleid en regelgeving uit de PRS en PRV door. De kwaliteitsgids voor de Utrechtse landschappen wordt geactualiseerd, waarbij er extra focus op de relatie met energie wordt gelegd. In de Omgevingsvisie hebben we bij windenergielocaties als voorwaarde opgenomen dat voorzien wordt in een in de omgeving passende combinatie van meerdere windturbines. Bovendien moet rekening worden gehouden met de kernkwaliteiten van de Utrechtse Landschappen (zie artikel Instructieregel Landschap). Bij zonnevelden is als voorwaarde opgenomen dat de structuren in het landschap herkenbaar blijven. En er wordt een verdienmodel geïntroduceerd om voor de Groene contourgebieden na 25 jaar duurzame energie via zonnevelden natuur te realiseren. ad 4. In het Koersdocument heeft de provincie al de keuze gemaakt om de benodigde groei te faciliteren.

	6. In de ambitie 2028 voor realisatie van het NNN wordt het particulier natuurbeheer gemist.	ad 5.Het streven om bij woningbouw in gelijke tred groen mee te ontwikkelen wordt via de verordening en via regionale programmering geregeld in plaats van voor elk project afzonderlijk. ad 6.Particulier natuurbeheer blijft mogelijk. We passen de tekst hierop aan. *Voorgestelde wijziging Visie: tekst ambitie wordt gewijzigd: Alle nieuwe natuur die nog nodig is voor het Natuurnetwerk Nederland heeft de functie natuur en is met hoogwaardige natuur ingericht.*
5, 12, 19, 22, 26, 28, 30, 31	**Bescherming NNN** 1. Door gemeenten wordt gevraagd om in de regelingen voor de NNN meer ruimte voor ontwikkelingen toe te staan als daar vanuit andere belangen een noodzaak toe bestaat. Daarentegen wordt door belangenorganisaties gevraagd om een betere planologische bescherming (vb. vanwege nieuwe bebouwing in het NNN). 2. Wij vragen nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen die een negatief effect hebben op de bestaande NNN maar tegelijk een versterking van de NNN realiseren, mogelijk te maken. 3. In het beleid zoals door u verwoord staat het beschermen en ontwikkelen van natuur en herstellen van de biologische diversiteit centraal. 4. Wij vragen vertrouwen in gemeenten die bij hun opgaven een integrale afweging maken waarbij de natuur een prominente plaats mag hebben. Wij vragen vertrouwen en ruimte voor lokaal en regionaal maatwerk. 5. De bijlage waarin de wezenlijke kenmerken en waarden van het NNN zijn opgenomen ontbreekt nog in de Verordening. Verzocht wordt om, daar waar het NNN en natuurparels elkaar overlappen, de icoonsoorten van de natuurparels expliciet te benoemen 6. In de Omgevingsvisie komt naar voren dat het NNN een belangrijke recreatieve functie heeft die de provincie wil behouden en waar nodig versterken. Agrarische gebieden in het Natuurnetwerk kunnen hierdoor onder druk komen te staan. 7. Graag bij de toelichting op paragraaf 2.3.4: 'NNN' het schema m.b.t. het 'Nee-tenzij'-beginsel opnemen. 8. Artikel 2.171 lid 1; bescherming natuurnetwerk Nederland (NNN). Hierin wordt gesteld dat een omgevingsplan moet verzekeren dat de kwaliteit van het NNN niet achteruitgaat. Hierbij moet worden bedacht dat de kwaliteit van het NNN door 'externe' factoren wordt beïnvloed die niet in een omgevingsplan geregeld worden (verzuring, vermesting, klimaatverandering). 9.	ad 1.In het Besluit Kwaliteit Leefomgeving worden regels gesteld t.a.v. het NNN. In artikel 7.8 is o.a. het volgende opgenomen: 'De regels verzekeren in ieder geval dat de kwaliteit en oppervlakte van het natuurnetwerk Nederland niet achteruitgaan, dat de samenhang tussen de gebieden van het natuurnetwerk wordt behouden en dat, als binnen het natuurnetwerk activiteiten worden toegelaten die nadelige gevolgen kunnen hebben voor de wezenlijke kenmerken of waarden van het natuurnetwerk, deze gevolgen tijdig worden gecompenseerd, zodanig dat de kwaliteit, oppervlakte en samenhang van het natuurnetwerk behouden blijven'. Ontwikkelingen zijn alleen onder (strenge) voorwaarden mogelijk. De bescherming van het NNN is een kerntaak van de provincie. Hierbij volgt de provincie de wetgeving. ad 2.Op casusniveau zal nagegaan moet worden in hoeverre dit binnen de wet- en regelgeving past. Het Besluit Kwaliteit Leefomgeving bepaalt in belangrijke mate onze instructieregels. ad 3.Het beschermen en ontwikkelen van natuur en het herstellen van de biologische diversiteit is een belangrijke taak van de provincie, maar het staat niet centraal in ons beleid. In de Omgevingsvisie staan juist verschillende beleidsthema's naast elkaar. Toekomstbestendige natuur en landbouw is daarbij één van de zeven prioritaire thema's. ad 4.In 6.1 is beschreven dat we 'periodiek overleg' met gemeenten en waterschappen willen voeren, waardoor overleg over individuele gevallen minder nodig is. Hierbij staan vanzelfsprekend de instructieregels en de ruimte die deze bieden voorop. Het zoeken naar combinaties van functies blijft een belangrijke uitdaging. ad 5.De bijlage wordt nog toegevoegd. Hierbij zijn de criteria die Utrecht hanteert m.b.t. de wezenlijke kenmerken en waarden uitgewerkt in overeenstemming met het huidige beleid, aangevuld met de eisen vanuit de Besluit kwaliteit leefomgeving. De wezenlijke kenmerken en waarden worden op een later moment verder uitgewerkt in afstemming met de andere provincies. ad 6.Wij zoeken samen met u zoveel mogelijk naar functiecombinaties in het NNN. ad 7.Wij zijn van mening dat de huidige toelichting op 2.3.4 duidelijk genoeg is. ad 8.Van de externe factoren zijn wij ons bewust. *Voorgestelde wijziging Verordening: er komt een bijlage bij de Verordening vanwege de wezenlijke kenmerken en waarden.*

31.	**Militaire terreinen met bijzondere natuurwaarden** De militaire terreinen Leusderheide en Vlasakkers worden na beëindiging van het militaire gebruik toegevoegd aan het NNN. Bij andere militaire terreinen, die ook zijn aangegeven als NNN, gebeurt dit niet (vb. MOB complex Elst). Hoe gaat de provincie hiermee om?	Voor terreinen binnen het NNN gelden de regels ter bescherming van het NNN. Wij zullen dit punt onder de aandacht brengen bij het Rijksvastgoedbedrijf.
30	**Groene contour** 1. Betreft de genoemde 3.000 ha natuur areaal dat onderdeel is van de Groene contour? Hoe wil de provincie dit bewerkstelligen? Waar wordt deze natuur gerealiseerd? Wat zijn de mogelijkheden om landbouw en natuurdoelen te combineren? 2. De huidige coalitie heeft de ambitie uitgesproken om een extra impuls van 400 hectare natuur in de Groene contour te realiseren. Wat betekent dat voor de agrarische sector? 3. Met betrekking tot de transitie van de landbouw is het van belang dat landbouwgronden in de Groene contour beschikbaar blijven voor de landbouw. 4. Graag de afspraken van het Akkoord van Utrecht terug laten komen in de Omgevingsvisie.	ad 1.Ja, het betreft Groene contour, zie ook de themakaart en kaart in de verordening. We volgen hierbij het Akkoord van Utrecht. ad 2.Het betreft de ambitie om de realisatie van de Groene contour te versnellen. Dit heeft geen effect op de landbouw, afwijkend van wat in het Akkoord van Utrecht is afgesproken. Realisatie van in totaal 3000 ha Groene contour maakt deel uit van het Akkoord van Utrecht. ad 3.De Groene contour is aangewezen om op termijn natuur te worden. Vanuit het actieplan Duurzame Landbouw met Natuur onderzoeken de partners of de Groene contour in het agrarisch gebied op alternatieve manieren gerealiseerd kan worden met behoud van beoogde natuurdoelen. Conform afspraken uit het Akkoord van Utrecht is realisatie van natuur in de Groene contour alleen mogelijk op vrijwillige basis. ad 4.De afspraken uit het Akkoord van Utrecht zijn verwerkt in visie en verordening. Voor Groene contour en de daarvoor beschikbare gelden wordt een Plan van aanpak opgesteld.
34.	**Bovenlokale dagrecreatieterreinen** “Ook bovenlokale dagrecreatieterreinen versterken…”: Deze paragraaf is niet in overeenstemming met de notie van de bovenlokale dagrecreatieterreinen zoals die o.a. staat op p. 150. Het is niet de eerste functie van een bovenlokaal dagrecreatieterrein en geldt het niet voor alle terreinen.	Wij zijn het eens met uw opmerking en de tekst is ook als zodanig bedoeld. Voor al deze terreinen is recreatie de belangrijkste functie. *Voorgestelde wijziging Visie: de betreffende passage wordt als volgt aangepast: Deze groene recreatieterreinen zijn vooral bedoeld voor recreatie, maar hebben ook een verbindende functie tussen verschillende natuurgebieden ten behoeve van de ontwikkeling van stabiele populaties van kwetsbare plant- en diersoorten*.
22, 31	**Ecologische verbindingen** 1. Waar is de verbinding tussen de Heuvelrug en de Veluwe gebleven? Deze robuuste verbinding is zo logisch en zo wenselijk in het kader van natuurversterking en natuurverbinding. 2. Graag diverse ontsnipperingsopgaven (vb. vanwege N-234 en N-225) bekijken. En op de themakaart: ‘Robuuste natuur en hoge biodiversiteit’ de plekken waar nog ontsnipperingsmaatregelen wenselijk zijn aangegeven.	ad 1.Voor realisatie zijn we afhankelijk van Rijk en provincie Gelderland. Gelderland heeft momenteel geen ambities voor een verbinding die robuuster is dan de daar gerealiseerde en te realiseren natuur die aansluit op de door Utrecht beoogde NNN en Groene contour. Bovendien is er geen budget gereserveerd voor een meer robuuste inrichting. We zetten eerst in op realisatie van geplande natuur. Wij nemen daarom de verbinding Veluwe-Heuvelrug niet op de Visiekaart op. ad 2.De ontsnipperingsopgaven hebben onze aandacht. De ontsnipperingsopgaven worden in een ontsnipperingsprogramma uitgewerkt. Daarbij wordt ingespeeld op nieuwe ontwikkelingen, zoals de verspreiding van de otter. *Voorgestelde wijziging Visie: toevoeging bij verbindingen: Daarbij hoort ook de aanleg van faunapassages en andere voorzieningen bij wegen en watergangen. En aanpassing van term ‘robuustere verbindingen’ in ‘betere verbindingen’.*
31.	**Natuurparels** 1. Wat is de provinciale ambitie voor deze Natuurparels? In de afgelopen jaren is er naar onze beleving weinig of niets gedaan met de versterking van deze parels. 2. Graag omgevingswaarde introduceren voor behoud en	ad 1.In paragraaf 4.2.2 van de Natuurvisie staat dat we in de natuurparels ons actief soortenbeleid willen concentreren: het stimuleren van maatregelen die een positief effect hebben op de duurzame staat van instandhouding van de Utrechtse aandachtsoorten. Dit doen we graag samen met de natuurorganisaties. Daarom hebben we onder andere subsidieregelingen voor het verbeteren van de

	versterking natuurparels en het beleid laten doorwerken naar andere bestuursorganen, bijvoorbeeld via het opnemen van instructieregel in verordening.	biodiversiteit ontwikkeld. Veel van de natuurparels liggen in het NNN: voor de versterking van deze parels zijn we mede afhankelijk van de inzet van de Utrechtse natuurorganisaties. ad 2. In de natuurparels zetten wij vooral in op actief soortenbeleid. Hiervan verwachten wij, specifiek voor de biodiversiteit in de natuurparels, meer effect dan van nieuwe regels. Daarnaast bevinden de natuurparels zich voor een groot deel in het NNN, maar ook in stedelijk gebied komen enkele natuurparels voor. Het is daarom niet goed mogelijk om hier generieke regels voor op te stellen. Verder zijn de aanwezige bedreigde en beschermde soorten beschermd via de Wet natuurbescherming / Omgevingswet. Bij nieuwe ontwikkelingen moeten initiatiefnemers dus rekening houden met de aanwezigheid van beschermde of bedreigde soorten planten en dieren.
14, 31, 34, 38, 47, 52	**Weidevogelkerngebieden** 1. We maken ons zorgen dat deze ontwikkelingen ten nadele zijn van de weidevogelpopulaties zoals icoonsoorten de Grutto en Kievit. Graag zien we de bescherming van de weidevogelrijke gebieden genoemd in de Omgevingsverordening zodat de weidevogels behouden blijven in de provincie Utrecht. 2. Wij verzoeken om in hoofdstuk 3 een separaat artikel in de Verordening op te nemen over weidevogelkerngebied (bv. 'een ruimteplan plan bevat geen regels die ruimtelijke ontwikkelingen toestaan die de geschiktheid die het gebied heeft voor weidevogels aantast'), en niet alleen in art 3.44, Instructieregel Zonnevelden. 3. In de weidevogelkerngebieden komen bijzondere en beschermde soorten voor, de provincie stimuleert hier het agrarisch natuurbeheer. Wat wil de provincie hiermee? De weidevogelkerngebieden vergroten? Voor de uitbreiding vogelweidegebieden zou het goed zijn als de regeling minder strikt wordt beschreven. 4. De weidevogelkerngebieden zijn niet expliciet opgenomen op de kaarten van de Omgevingsverordening. Toch lijken ze wel verwerkt te zijn in de kaartlaag voor duurzame energie. Graag een juiste weergave van de weidevogelgebieden opnemen. 5. Blz. 104 Weidevogelkerngebieden, deze worden summier omschreven. En wordt niet omschreven wat dan goed beheer, openheid, rust en goede inrichting voor weidevogels inhoudt, er wordt niet verwezen naar de weidevogelvisie. 6. Op kaart 17 Robuuste natuur met hoge biodiversiteit.is slechts één *weidevogelkerngebied* opgenomen in onze gemeente Vijfheerenlanden. Graag de overige belangrijke weidevogelgebieden opnemen, gelegen in de voormalige gemeenten Zederik en Leerdam.	ad 1. De weidevogels zijn beschermd via de Wet natuurbescherming, straks de Omgevingswet. De weidevogelkerngebieden zijn ruimtelijk beschermd via het provinciale beleid voor open landschap. Zonnevelden en windmolens zijn op basis van de Verordening in deze gebieden alleen toegestaan wanneer tegelijkertijd een aantoonbare verbetering voor het leefgebied van de weidevogels wordt gecreëerd. ad 2. De formulering in het onderdeel energie verplaatsen we in de Verordening naar het onderdeel natuur. Daarin nemen we een regel op voor de weidevogelkerngebieden i.r.t. duurzame energie. Er kunnen diverse ontwikkelingen in weidevogelkerngebieden spelen. De aanpak van de bodemdaling en de transitie naar kringlooplandbouw hebben een positief effect. Andere grote ontwikkelingen hebben geen significant effect (zoals verstedelijking) omdat deze niet spelen in de weidevogelkerngebieden. ad 3. Met het agrarisch natuurbeheer willen we de kwaliteit van de weidevogelgebieden verbeteren. We passen de zin aan. ad 4. De begrenzing van de weidevogelkerngebieden is opgenomen in de themakaart van de Omgevingsvisie. De kaarten van het Ontwerp Omgevingsvisie komen ook digitaal beschikbaar, dan wordt het mogelijk om op detailniveau in te zoomen op alle gebieden en grenzen. ad 5. Gezien het abstractieniveau van de visie wordt hierop in de visie niet nader ingegaan. Wij kiezen er overigens voor om onze middelen voor agrarisch weidevogelbeheer geconcentreerd in te zetten, in de gebieden die voldoende omvang en kwaliteit hebben. Via het agrarisch natuurbeheer kan in de hele provincie gebruik gemaakt worden van landschapspakketten. ad 6. Wij passen de kaart aan met weidevogelkerngebieden in de gemeente Vijfheerenlanden. *Voorgestelde wijzigingen:* - *Verplaatsing voorwaarde weidevogels in Verordening.* - *De tekst in de Visie wordt als volgt aangepast: 'Stimuleren we de verbetering van de kwaliteit ervan via agrarisch natuurbeheer'.* - *De begrenzing van de kaart weidevogelkerngebieden wordt aangepast voor de gemeente Vijfheerenlanden.*

31.	**Ganzenrustgebieden** Verzocht wordt om, evenals bij de weidevogelkerngebieden, een apart artikel in de Verordening op te nemen ter bevordering van de duurzame instandhouding van ganzen. In de Omgevingsvisie zijn de waarden openheid en rust voor de ganzenrustgebied als belangrijk benoemd.	In de verordening is een artikel ter bevordering van de duurzame instandhouding van ganzenrustgebieden opgenomen. Hiermee is plaatsing van zonnevelden en windmolens in deze gebieden uitgesloten. Verder zijn de gebieden indirect beschermd doordat de provincie wettelijk verplicht is om ganzenrustgebieden aan te wijzen, en de aanwijzing deel uitmaakt van het Utrechtse ganzenakkoord.
37.	**Natuurinclusief ontwikkelen** Hoe denkt u natuurinclusief ontwikkelen te borgen?	Bij een nieuwe ontwikkeling moet aan de wettelijke voorwaarden uit de natuurwetgeving worden voldaan. De initiatiefnemer zal moeten aantonen hoe de natuurinclusieve ontwikkeling vorm krijgt en is geborgd.
10, 11, 15, 31.	**Houtopstanden** 1. De toelichting op de paragraaf over Houtopstanden van de Verordening ontbreekt nog. Dit leidt tot de volgende onduidelijkheid: Omdat de bepalingen over houtopstanden uit de Beleidsregels natuur en landschap (Bnl) gedeeltelijk zijn overgenomen in de Omgevingsverordening, vragen wij ons af of de niet overgenomen artikelen bewust zijn weggelaten, of alsnog worden toegevoegd. Wij willen met nadruk wijzen op het belang van de ontheffingsplicht die geldt bij het herplanten op andere grond, alsmede artikel 4.4 lid 4 Bnl (geen ontheffing wordt verleend voor het herplanten op andere grond van gevelde oude bosgroeiplaatsen) en het kapverbod dat op grond van artikel 4.6 Bnl kan worden opgelegd. Wij verzoeken deze artikelen te laten terugkomen in de Verordening. **2.** Wij verzoek u alle aangewezen locaties 'oude bosgroeiplaats' binnen de vastgestelde komgrens van te laten vervallen. 3. Wat is voldoende houtopstanden?	ad 1.Dit klopt, deze toelichting op de paragraaf over de Houtopstanden wordt toegevoegd aan concept Omgevingsverordening. Met de vaststelling van de Omgevingsverordening zal de Verordening natuur en landschap komen te vervallen. De Beleidsregels natuur en landschap zullen van kracht blijven naast de Omgevingsverordening. De beleidsregels zullen nog wel worden aangepast om te zorgen dat deze aansluiten op de Omgevingsverordening. ad 2.We passen dit aan. We zullen ook de begrenzing van de overige gebieden verbeteren. Het is niet mogelijk de begrenzing al aan te passen in het ontwerp. Het verbeteren vraagt meer tijd. ad 3.Het woord voldoende roept inderdaad vragen op. We laten dit woord weg. In een nog op te stellen bosvisie zullen wij uitwerken wat er nodig is aan verbeteren van de omvang en kwaliteit van houtopstanden. We passen de ambitie aan: 2040: Houtopstanden dragen bij aan schone lucht, landschappelijke kwaliteit, hogere biodiversiteit en CO2-vastlegging. *Voorgestelde wijzigingen:* - *Visie: Voldoende houtopstanden wordt Houtopstanden. De ambitie wordt aangepast.* - *Omgevingsverordening: Toelichting toevoegen over aanpassing kaart vanwege begrenzing oude bosgroeiplaats en de Beleidsregels natuur en landschap.*
10, 19, 44, 47	**Themakaart en kaarten verordening natuur:** 1. Wij zouden graag de duizendknoop provincie breed aangepakt zien worden en deze maatregelen niet beperkt zien tot NNN-gebieden en weidevogelgebieden, zoals de begrenzing nu op het kaartbeeld loopt. 2. Diverse opmerkingen over begrenzingen Natura 2000, kleine landschapselementen.	ad 1.De Aziatische duizendknopen (inclusief de Japanse) zijn inmiddels dusdanig wijd verspreid in Nederland, dat 100% uitroeiing in de gehele provincie Utrecht geen reële optie meer is. Voor invasieve exoten in deze categorie, zet de provincie daarom in op beheersing. Dit houdt in: Bestrijding daar waar de biodiversiteit wordt bedreigd of kan worden bedreigd door deze exoten (deze staan op de kaart) en het voorkómen van verdere verspreiding (overal). ad 2.De kaart is nog niet compleet en wordt nog aangepast in het Ontwerp. *Voorgestelde wijziging: Kaarten aanpassen*
05, 47.	**Groenblauwe structuur** 1. Wat is de status van de gebieden met groenblauwe structuur in relatie tot de verschillende thema's? 2. En kloppen de kaarten?	ad 1.In 4.1.1 wordt uitgebreider op een samenhangend groenblauw netwerk ingegaan. We nemen een verwijzing naar deze paragraaf op. ad 2.In de visiekaart is bij Stad en land gezond de legenda-eenheid Ontwikkeling groenblauwe en recreatieve structuur en bij Toekomstbestendige natuur en landbouw de legenda-eenheid Natuurontwikkeling groenblauwe structuren opgenomen. Het gaat om dezelfde groenblauwe structuren. We nemen alleen de structuren bij Stad en land gezond op. In paragraaf 4.1.1 wordt namelijk uitgebreid hierop ingegaan.

		Voorgestelde wijzigingen: - *Visie: we nemen een verwijzing naar 4.1.1.* - *De visiekaart wordt aangepast: bij Toekomstbestendige natuur en landbouw komt de legenda-eenheid Natuurontwikkeling groenblauwe structuren te vervallen.*
05.	**Uitvoeringstabel Natuur en landbouw:** Graag noemen: Groene scheggen vanuit Groen en landschap U10, vrijwillige natuurbescherming, stikstof en fosfaat, lokaal voedsel, stad-land relatie versterken en alternatieve vormen van landbouw (bv. insectenkweek).	De tabel heeft een hoger abstractieniveau. In de paragrafen over Toekomstbestendige natuur en landbouw en het kader over het Ringpark komen de onderwerpen min of meer terug.
22, 30, 52.	**Milieukwaliteiten, waaronder stikstof** 1. Graag meer aandacht in de Omgevingsvisie en Omgevingsverordening voor de stikstofdepositie. Het verminderen van stikstofdepositie kan nadrukkelijk benoemd worden als een kwaliteitswinst voor de leefomgeving en mogelijke reden om extra ontwikkelruimte te bieden aan vervolgfuncties met een veel lagere stikstofdepositie. Wat betekent het stikstofvraagstuk voor de agrarische sector in de provincie Utrecht? 2. Graag herijking Natura 2000 gebieden. 3. In de op te stellen: 'PlanMER' graag aan stikstof en PFAS extra aandacht geven. 4. Graag aandacht voor het op orde zijn van de andere milieukwaliteiten vanwege die door de als zodanig binnen de provincie voorkomende natuur(doel)typen.	ad 1.Tekst wordt uitgebreid met tekst over stikstof in paragraaf 6.8. De oplossingen voor de stikstofproblematiek zijn nog volop in ontwikkeling. De beleidsregels intern en extern salderen zijn primair opgesteld om ruimtelijke ontwikkelingen met een stikstofuitstoot weer mogelijk te maken. Daarbij wordt teruggegrepen op de instrumentaria die al getoetst zijn door een rechter vóór het Programma Aanpak Stikstof (PAS) in werking ging. Het is nu nog niet te voorspellen hoe de verdere uitwerking van de stikstofproblematiek er uit gaat zien. Uiteraard is het waarschijnlijk dat de oplossing op enige wijze effect gaat hebben op ruimtelijke afwegingen. De uitwerking is echter nog in een te vroeg stadium om nu al mee te nemen in de Omgevingsvisie. De mogelijke uitkoop van agrarische bedrijven zal, conform aangenomen motie in de Staten, alleen op vrijwillige basis plaatsvinden. ad 2.Het aanwijzen van Natura 2000-gebieden is een Rijksbevoegdheid. Het is ook aan het Rijk om hier een heroverweging in te maken. De provincie is wettelijke verplicht de opgaven en doelen per gebied op termijn te bereiken en dit dient dan ook als zodanig onderdeel te zijn van de Omgevingsvisie. ad 3.De gevolgen van het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie voor N2000-gebieden, waaronder extra stikstofdepositie, zijn onderdeel van de Passende Beoordeling, die bijgevoegd wordt bij het planMER. Deze beoordeling is wel gemaakt op het niveau dat passend is bij het abstractieniveau van de visie. ad 4.In de Omgevingsvisie is aandacht besteed aan het belang van andere milieukwaliteiten, zoals passende waterstanden en hoge waterkwaliteit. *Voorgestelde wijziging visie: Tekst over stikstof wordt uitgebreid.*

4.7.2. Reactienota voor 'Duurzame landbouw'

Van	Korte samenvatting reactie	Antwoord
08, 10, 16, 22, 26, 28.	**Transitie kringlooplandbouw** 1. Hoe wordt de transitie concreet gemaakt, en hoe worden boeren, burgers en buitenlui betrokken? 2. Welk lokaal maatwerk is mogelijk om de transitie in de landbouw te kunnen bewerkstelligen? 3. Het is opvallend hoe weinig ruimte is ingeruimd voor duurzame landbouw waar het handelt over de rol die de	ad 1.Dat gebeurt via de uitvoering van de Samenwerkingsagenda Landbouw ad 2.Per casus zullen wij vanuit onze rol werken aan de transitie. Wij zetten landbouwcoaches in om per bedrijf of gebiedsgewijs de transitie te faciliteren. ad 3.In de Landbouwvisie, een beleidsprogramma onder de Omgevingsvisie, onderscheiden we als rollen voor de provincie: participeren, stimuleren, faciliteren en reguleren. We kiezen zoveel mogelijk voor een stimulerende en participerende rol om gewenste ontwikkelingen op gang te krijgen en te houden.

	provincie wil spelen. Dit terwijl de landbouw binnen de provincie veruit de meeste grond in eigendom heeft en voor omvangrijke en uitdagende transitieopgave staat.	*Voorgestelde wijziging Visie: tekstwijziging door toevoegen van "We kiezen zoveel mogelijk voor een stimulerende en participerende rol om gewenste ontwikkelingen op gang te krijgen en te houden."*
20, 23, 30.	**Planologische ruimte voor kringlooplandbouw** 1. Bodemdaling, vernatting van veengebieden en klimaatverandering vereisen een nieuw type agrarische bedrijfsvoering met alternatief verdienmodel. Hiervoor wordt planologische ruimte gevraagd. 2. Het is van belang om experimenteerruimte te creëren om innovatieve nieuwe concepten te ontwikkelen, zoals bijvoorbeeld het ontwikkelen en telen / kweken van alternatieve eiwitbronnen (eiwittransitie).	ad 1.Het bevorderen van een duurzame én economisch rendabele landbouw is één van de uitgangspunten van ons beleid. Met de planologische ruimte die wij bieden is volgens ons de gewenste transitie in de landbouw mogelijk. In de visie is opgenomen: 'Als blijkt dat de regelgeving uit de verordening onvoldoende ondersteunend is om de landbouwtransitie te bevorderen (bijvoorbeeld als gevolg van aanpak stikstof), dan passen we deze aan'. ad 2.We passen de tekst in de visie als volgt aan: 'Ons beleid en regelgeving biedt ruimte voor de transitie naar duurzame (kringloop)landbouw. Als een innovatie zich aandient die andersoortig beleid of regelgeving vraagt, is er ruimte om in pilots met deze innovatie te experimenteren. Indien het nodig is om bewezen innovaties voor kringlooplandbouw op grote schaal mogelijk te maken, of als blijkt dat de regelgeving onvoldoende ondersteunend is om de landbouwtransitie te bevorderen (bijvoorbeeld als gevolg van aanpak stikstof), dan passen we deze aan.' *Voorgestelde wijziging Visie: zie punt 2.*
13, 26, 30	**Relatie andere thema's** 1. i.r.t. water: Graag aandacht voor een bewuste/gesloten waterkringloop, benoem water als grondstof, waterberging, duurzame opwekking van energie en klimaatadaptatie. 2. i.r.t. natuur: De ambitie van de provincie om op grote schaal natuur te realiseren, het voornemen van de provincie om agrarische percelen in veenweidegebieden te vernatten en de beperkingen waar niet-grondgebonden agrarische bedrijven mee te maken krijgen, betekent dat agrarische bedrijven zullen verdwijnen.	ad 1.Wij verwijzen voor de specifieke aandacht voor genoemde waterthema's in de Omgevingsvisie naar paragraaf 4.2. Wel verduidelijken we de relatie hiermee. Bij de uitvoering van de Samenwerkingsagenda Landbouw komen deze onderwerpen overigens ook aan bod. ad 2.De ambities voor natuur zijn in overeenstemming met het Akkoord van Utrecht. Wel gaat de provincie de realisatie van de Groene contour sterker ondersteunen. De aanpak van de bodemdaling in de veenweidegebieden zal steeds in een gebiedsgerichte aanpak mét de agrariërs gebeuren. Wat betreft de niet-grondgebonden veehouderij voeren wij alleen een terughoudend beleid m.b.t. de vestigings- en groeimogelijkheden dit is beleidsarm overgenomen uit de Structuurvisie. *Voorgestelde wijziging Visie: tekstwijziging door het woord 'water' toe te voegen in de volgende zin: "Daarom zetten wij in op integrale, efficiënte kavelruilprocessen, waarbij ook wordt bijgedragen aan onze doelen voor natuur, water, energie, recreatie etc. waarvoor wijziging van grondposities nodig is."*
20, 30.	**Rendabele landbouw** Het benoemen van rendabele landbouw wordt onderschreven. Er wordt vanuit gegaan dat de provincie dit meeneemt in eventuele programma's.	Ter kennisname. Zie ook de uitgangspunten 'Bevorderen van een duurzame en economisch rendabele landbouw'. Deze uitgangspunten staan ook in onze Landbouwvisie, een beleidsprogramma onder de Omgevingsvisie.
10, 30.	**Circulaire landbouw** 1. Circulair zijn binnen 1 bedrijf is lang niet altijd mogelijk, dit ligt vaak ook in samenwerkingsverbanden, waarom dit statement? 2. Is de ambitie om in 2030 nutriëntenkringlopen in de landbouw op het laagst mogelijke schaalniveau te sluiten (in lijn met de ambitie van de Rijksoverheid) een haalbaar doel? De bodem heeft bv. jaren nodig om zich te aan te passen aan veranderde omstandigheden.	ad 1.Circulariteit kan ook op hoger schaalniveau, lokaal of regionaal, nagestreefd worden. We streven naar het laagst mogelijke schaalniveau waarop circulariteit haalbaar is met behoud van een rendabele bedrijfsvoering. ad 2.Wij zijn ons ervan bewust dat dit een ambitieus doel is, maar willen, samen met het Rijk, ons er hard voor inzetten om dit te halen.

30.	**Natuurinclusieve landbouw** Er is geen eenduidige definitie voor natuurinclusief. Natuurinclusief ondernemen kent namelijk vele invalshoeken die allemaal onder de noemer 'duurzaam ondernemen' gebracht kunnen worden.	*Voorgestelde wijziging: We nemen het begrip natuurinclusieve landbouw op in de verklarende woordenlijst.*
10, 30, 37	**Landbouw die dicht bij de inwoners staat** 1. Pagina 107: waarom de focus op relatie boer en burger? Klinkt als een modeverschijnsel. Waarom doen we dat niet met alle andere bedrijfstakken? 2. Gezamenlijk met de provincie realiseren wij graag projecten die de relatie tussen producent en consument verbetert. Ons streven is om in 2030 een sterkere verbinding en meer vertrouwen te hebben gerealiseerd tussen stad en platteland. 3. In de visie wordt gesproken over een vergezicht in 2050 terwijl het ook nu van belang is dat er een slag wordt geslagen in deze sector. Wij vinden het bijvoorbeeld van groot belang dat er binnen de voedselketens korte lijnen zijn, dat inwoners weten waar hun voedsel vandaan komt en dat er in algemene zin meer 'local-2-local' wordt gedacht en gewerkt.	ad 1. Betere kennis en meer begrip over en weer tussen burger en boer draagt bij aan de maatschappelijke waardering voor de landbouw en stimuleert kortere (voedsel)ketens. ad 2. Wij werken in kader van de Samenwerkingsagenda Landbouw graag samen met de sector om de afstand tussen boer en burger te verkleinen. ad 3. In de Visie zijn ambities voor 2050 (en ook 2040 en 2030) opgenomen, waar we ons beleid en ook de uitvoering daarvan op richten. Het voorbeeld onderschrijven we. Met de op te stellen Voedselagenda (volgens het Coalitieakkoord 2019-2022) willen wij samen met o.a. gemeenten invulling geven aan kortere voedselketens.
10, 30.	**Grondgebonden landbouw met goede landbouwstructuur** 1. Wat wordt met inzet op een goede landbouwstructuur bedoeld? 2. Het lijkt goed om e.e.a. in samenspraak met de boeren uit te werken met externe landbouwdeskundigen erbij. 3. Ook niet-grondgebonden veehouderij is functioneel gebonden aan een locatie in het landelijk gebied. Afvalstromen van het ene bedrijf kunnen binnen een circulaire landbouw kunnen immers grondstoffen zijn voor een ander bedrijf.	ad 1. Een goede verkaveling met kavels dichtbij huis is een belangrijke factor voor economisch rendabele bedrijfsvoering. Met verkaveling om die goede landbouwstructuur te realiseren, kunnen ook andere ambities voor bijv. natuur, water, energie of recreatie worden gerealiseerd. ad 2. Kavelruilprocessen worden altijd in samenspraak met agrariërs en deskundigen uitgevoerd. ad 3. Grondgebonden veehouderijen (zoals de meeste melkveebedrijven in Utrecht) hebben een directe functionele gebondenheid aan een locatie in het landelijk gebied doordat de bij het bedrijf behorende weilanden en akkers gebruikt worden voor het beweiden van het vee en voor de voederwinning. Bij niet- grondgebonden veehouderijen (zoals varkenshouderijen) is er geen sprake van een dergelijke functionele afhankelijkheid van een locatie in het landelijk gebied. Het voer voor de dieren wordt van elders aangevoerd en de mest wordt afgevoerd.
52.	**Landbouwkerngebied** In de PRS wordt nadrukkelijk gesproken over het landbouwkerngebied. In de Omgevingsvisie is deze aanduiding komen te vervallen. Is daarmee ook status van het gebied en de positie van de agrarische sector gewijzigd?	Omdat er geen zwart/wit onderscheid te maken is tussen het belang van landbouw in de landbouwgebieden en de landbouwkerngebieden hebben wij deze gebiedscategorieën samengevoegd. In het gehele landelijk gebied dienen de belangen van een toekomstbestendige agrarische sector bij planologische ontwikkelingen meegewogen te worden.
30.	**Geitenhouderijen** Graag onderscheid maken tussen grondgebonden geitenhouderij, waarbij ruwvoer voor een groot gedeelte van eigen grond komt, en dit gelijk te behandelen als de	Dit onderscheid is er al. Geitenhouderijen waarbij het voor het vee benodigde voer geheel of nagenoeg geheel afkomstig is van structureel bij het bedrijf behorende gronden voldoen aan de definitie in de Omgevingsverordening van een grondgebonden veehouderij.

	grondgebonden melkveehouderij, en daarnaast een intensieve geitenhouderij en deze beleidsmatig te behandelen als intensieve veehouderij. Op deze manier kunnen intensieve bedrijven gestuurd worden en kunnen grondgebonden bedrijven zich blijven ontwikkelen.	
45.	**Landbouwontwikkelingsgebied** In het concept ontwerp wordt de term landbouwontwikkelingsgebied (weer) geïntroduceerd, naast het reeds bestaande begrip landbouwstabiliseringsgebied. Deze term uit de tijd van de Reconstructiewet is achterhaald.	Bij de herijking van de PRS en PRV in 2016 is een amendement van Provinciale Staten aangenomen om het landbouwontwikkelingsgebied te behouden met de extra groeimogelijkheid voor niet-grondgebonden veehouderij. Ook is in 2016 door Provinciale Staten besloten om de landbouwstabiliseringsgebieden te behouden ter bescherming van kwetsbare natuur. Beide gebieden stonden daarmee al in de
54.	**Glastuinbouwconcentratiegebieden** Het beleid wordt vanuit de landbouwsector onderschreven. Verzocht wordt om een opmerking toe te voegen over het feit dat transformatie van Harmelerwaard noodzakelijk is, omdat er geen duurzame toekomst is voor glastuinbouw in de Harmelerwaard binnen de gestelde provinciale ambities.	Het is ons bekend dat er vragen zijn over de toekomst van de Harmelerwaard als glastuinbouwconcentratiegebied. Wij hebben hierover ook gesproken met land- en tuinbouworganisaties. Er is verder onderzoek naar de toekomstscenario's voor de Harmelerwaard nodig. De gemeente is hierin een belangrijke partij. Op basis daarvan kunnen we wellicht in een volgende Omgevingsvisie en -verordening hierover iets opnemen.
14	**Provinciale rol in landelijk gebied** 1. Voor de leefbaarheid van het landelijk gebied is het belangrijk dat ontwikkeling en initiatief mogelijk blijft. Bepaal schaalniveaus voor provinciale betrokkenheid – zet in op wat echt belangrijk is (grotere schaal, echt kwetsbare gebieden) en laat losser waar gemeente en initiatiefnemers binnen hun eigen verantwoordelijkheden prima uit de voeten kunnen (op kavelniveau). Daarbij is het goed te bedenken dat de gemeente –net als de provincie– verantwoordelijkheid draagt voor de kwaliteit van de leefomgeving. *2.* De huidige systematiek werkt in de hand dat we als gemeenten in feite in onderhandeling gaan tot het in de ogen van de provincie goed genoeg is.	ad 1.De Omgevingsvisie benadrukt het belang van de bescherming van kwaliteiten van het landelijk gebied. Voorts is het voor een duurzame landbouw noodzakelijk, dat deze niet wordt beperkt door nieuwe stedelijke functies in het landelijk gebied. Om die reden blijft het gewenst om terughoudend te zijn bij de vestiging van nieuwe stedelijke functies in het landelijk gebied. Tegelijkertijd is er sprake van een grote opgave om voor vrijkomende agrarische bedrijfspercelen een passende nieuwe functie te vinden. Die opgave zal de komende jaren zeker niet kleiner worden. Omdat er veel meer gebouwen vrijkomen dan redelijkerwijs voor nieuwe functies kunnen worden gebruikt, vinden wij het belangrijk dat er in de lokale regelgeving een impuls aanwezig blijft om overbodige bebouwing te slopen. De risico's op verrommeling, ongewenste functiemenging en ondermijning willen we beperken. Ook vinden wij het belangrijk dat daarvoor binnen de provincie een zeker standaardisering aanwezig is, voor een "level playing field". Daartegenover willen we echter zeker ook ruimte bieden voor geschikte nieuwe functies in, of ter plekke van, bestaande bebouwing, met ruimte voor maatwerk. Die ruimte in de regels is groter, naarmate een grotere bijdrage wordt geleverd aan de opgave voor het landelijk gebied (zie ook onder het onderwerp functiewijziging vrijkomende agrarische bedrijfsbebouwing). ad 2.In 6.1. noemen we dat we 'periodiek overleg' met gemeenten en waterschappen willen voeren, waardoor overleg over individuele gevallen minder nodig is. Hierbij staan vanzelfsprekend de instructieregels en de ruimte die deze bieden voorop.
05, 10, 17, 27, 30, 45,	**Agrarische bouwpercelen (verordening 3.26 – 3.29)** 1. Er is te weinig ontwikkelingsruimte voor agrarische bedrijven in het landelijk gebied. Voor het voortbestaan van de bedrijven moet ontwikkeling en initiatief mogelijk blijven om economisch rendabel te zijn, en om de transitie van het landelijk gebied mogelijk te maken is ruimte nodig: o.a. voor circulaire landbouw (waarschijnlijk is extra grond nodig om te kunnen	ad 1.Utrecht is een kleine dichtbevolkte provincie. Vanwege de beperkte fysieke en milieugebruiksruimte hebben wij in 2013 grenzen gesteld aan de groeimogelijkheden voor landbouwbedrijven. Bij de besluitvorming over de toegestane omvang van agrarische bouwpercelen speelden zorgen in de maatschappij over effecten van zeer grootschalige veehouderij (megastallen) op landschap, het milieu, dierenwelzijn en volksgezondheid een rol. Voor agrarische bouwpercelen geldt in algemene zin een maximale omvang van 1,5 ha met onder voorwaarden een doorgroeimogelijkheid naar 2,5 ha voor grondgebonden veehouderij. Hiermee biedt de Omgevingsverordening

	extensiveren), maar ook vanwege dierenwelzijn, opwekking van duurzame energie, verbrede landbouw etc. Vooral voor niet-grondgebonden bedrijven, maar ook voor grondgebonden bedrijven (in het bijzonder in landbouwstabiliseringsgebieden) wordt extra bouwvlak gevraagd. 2. De Omgevingsverordening stimuleert het ontstaan van mega landbouwbedrijven. Graag ook aandacht voor het belang en behoud van kleinschalige agrarische bedrijven die dicht bij de inwoners staan (vb. boerderij Nieuw Slagmaat). 3. Het experimenteerartikel wordt gemist. Wellicht kan dit ondervangen worden door een bredere inzet van de ook genoemde Menukaart Foodvalley, maar dat zou dan wel op die manier benoemd moeten worden. 4. Net als het onderwerp circulaire economie, wordt ook de term circulaire landbouw veelvuldig genoemd in de visie. En ook nu komt dit begrip niet terug in de verordening. Vertaal deze ambitie naar de verordening, om zodoende de ontwikkeling van een circulaire landbouw te stimuleren. Dit kan bijvoorbeeld door het aan de voorwaarden toe te voegen die al gelden voor de realisatie van een bouwblokvergroting van 1,5 hectare naar maximaal 2,5 hectare. 5. Gepleit wordt om milieubelasting / gezondheid een expliciete plek in deze instructieregels te geven bij uitbreidingen en nieuwvestiging in landbouwontwikkelingsgebieden.	voldoende ruimte voor een fors gezinsbedrijf dat rendabel en duurzaam is en, waarbij ook rekening gehouden kan worden met dierenwelzijn en brandveiligheid. Als blijkt dat de regelgeving uit de verordening onvoldoende ondersteunend is om de landbouwtransitie te bevorderen (bijvoorbeeld als gevolg van aanpak stikstof), dan passen we deze aan. ad 2. Wij onderschrijven niet de stelling dat de Omgevingsverordening het ontstaan van zogenoemde mega landbouwbedrijven stimuleert. Wij vinden het juist belangrijk dat er een sterkere verbinding tussen stad en land, tussen boer en burger ontstaat. Dit stimuleren we met via de Samenwerkingsagenda Landbouw. ad 3. In de verordening is een algemeen experimenteerartikel opgenomen, dat ruimte biedt om van instructieregels in de verordening af te wijken, mits er een alternatief toetsingskader beschikbaar is om de doelen achter de regels te borgen. Wij vinden een verwijzing naar de Menukaart in de Verordening daarom niet nodig. Wel waarderen wij het als gemeenten samen afspraken maken over het benutten van de provinciale ruimte en dat in een instrument als de Menukaart vastleggen. ad 4. Voor circulaire landbouw zijn geen grotere bouwpercelen dan 1.5 ha respectievelijk 2,5 ha nodig. Bij circulaire landbouw gaat het vooral om aanpassingen bij bodembeheer, bemesting, graslandbeheer en voersamenstelling. Deze aspecten van de bedrijfsvoering zijn niet ruimtelijk relevant bij aanvragen voor bouwblokvergrotingen en daarnaast moeilijk controleerbaar. ad 5. Uitbreiding in landbouwontwikkelingsgebieden is alleen mogelijk als aan vier voorwaarden wordt voldaan uit de Verordening. Twee hiervan zijn dat de uitbreiding bijdraagt aan vermindering van de milieubelasting, en dat de uitbreiding bijdraagt aan verbetering van de volksgezondheid.
5, 9, 16, 17, 18, 19, 23, 26, 45	**Bestaande stedelijke functies in het landelijk gebied (VAB's etc.) (verordening 3.30 – 3.37)** 1. O.a. het VAB-beleid (artikel 3.35, 3.37) is te weinig flexibel. Er is te weinig ruimte voor nevenactiviteiten, de ruimte voor ruimte regeling is te beperkend. Er worden verschillende argumenten gegeven: Er is een grote opgave VAB's. Het is in lijn met de provinciale ambities voor kleine kernen en de beoogde transitie van delen van landelijk gebied (kringlooplandbouw, bodemdaling, klimaatverandering, milieubelasting etc.), waarbij (met lokaal maatwerk) ruimte voor nieuwe verdienmodellen nodig is. Het beleid van de provincie is er bovendien op gericht dat een boer niet alleen vee houdt maar ook maatschappelijke diensten verleent, "de boer als plattelandsondernemer". Dit brengt een mengeling van agrarische en meer op de stad gerichte functies met	ad 1. De Omgevingsvisie benadrukt het belang van de bescherming van kwaliteiten van het landelijk gebied. Voorts is het voor een duurzame landbouw noodzakelijk, dat deze inderdaad niet wordt beperkt door nieuwe stedelijke functies in het landelijk gebied. Om die reden blijft het gewenst om terughoudend te zijn bij de vestiging van nieuwe stedelijke functies in het landelijk gebied. Tegelijkertijd is er sprake van een grote opgave om voor vrijkomende agrarische bedrijfspercelen een passende nieuwe functie te vinden. Omdat er veel meer gebouwen vrijkomen dan redelijkerwijs voor nieuwe functies kunnen worden gebruikt, vinden wij het belangrijk dat er in de lokale regelgeving een impuls aanwezig blijft om overbodige bebouwing te slopen. De risico's op verrommeling, ongewenste functiemenging en ondermijning willen we beperken. Ook vinden wij het belangrijk dat daarvoor binnen de provincie een zeker standaardisering aanwezig is, voor een "level playing field". Daartegenover willen we echter zeker ook ruimte bieden voor geschikte nieuwe functies in of ter plekke van bestaande bebouwing, met ruimte voor maatwerk. Die ruimte in de regels is groter naarmate een grotere bijdrage wordt geleverd aan de opgave voor het landelijk gebied. De regels voor functiewijziging bieden daarom ruimte om te experimenteren. De vrijkomende

	zich mee. En ook nodig om het landelijk gebied aantrekkelijk en leefbaar te houden (o.a. vergroting recreatiemogelijkheden). Ruimte wordt gevraagd voor nieuwe of andere woonconcepten zoals groepswoningen, gemengde (woon-)zorg concepten, landgoederen, bijzondere architectuur of andere ruimtelijke ideeën etc., kleinschalige (niet-agrarische) bedrijven, zoals (ambachtelijke) bedrijvigheid, opslag en transformatie van agrarische bedrijven in linten (met behoud van de structuur van deze linten bij een afnemende vraag naar agrarische grondgebonden bedrijfslocaties). 2. De concept ontwerp Omgevingsvisie beoogt ruimte voor lokaal maatwerk. Svp een dergelijke hardheidsclausulebepaling in de provinciale verordening opnemen. 3. Het experimenteerartikel ten aanzien van VAB's, zoals opgenomen in de herijkte PRV, wordt gemist, om bv. nieuwe verdienmodellen te realiseren met respect voor landschap en natuur. 4. Voorkomen moet worden dat er een bestemmingswijziging plaatsvindt waarbij omliggende agrariërs worden beperkt in het uitvoeren van hun agrarische activiteiten. 5. Indien een plan iets toevoegt aan het gebied zou de staffel bij de ruimte-voor-ruimte-regeling (van 1000 m2 tot 2.500 m2 sloop, 1 woning) losgelaten moeten worden. Denk dan aan toevoegingen op het vlak van gebiedsdoelen, invulling van speerpunten, en aan het doel om VAB een motor achter vitaliteit te laten zijn. Daarnaast moet gereageerd worden op de bestaande kwaliteiten. Reguliere woningbouw zien wij niet als een toevoeging, wel woonconcepten zoals groepswoningen, gemengde woon-zorg concepten, landgoederen etc. 6. De eerdere toezeggingen in het kader van het programma Vrijkomende Agrarische Bebouwing komen niet terug.	bebouwing biedt immers ook kansen om bij te dragen aan gebiedsopgaven. Bij de ruimte om af te wijken van de sloopnorm kan in eerste instantie gedacht worden aan de toevoeging van kwaliteiten (landschap, waterhuishouding, recreatie), maar de extra kwaliteit kan ook in de nieuwe, stedelijke functie zelf liggen: als de lokale verstedelijkingsbehoefte op bestaande erven wordt gerealiseerd en niet in de wei, kan dat zeker ook bijdragen aan behoud van kwaliteiten van het landelijk gebied. Er kan bijvoorbeeld ruimte worden geboden voor extra, compact gebouwde woningen op vrijkomende erven, als daarmee aantoonbaar in de plaatselijke woningbehoefte wordt voorzien. Daarbij is er ook ruimte voor nieuwe of andere woonconcepten. Ook passende kleinschalige bedrijvigheid kan zo worden gefaciliteerd. Nog mooier is het, als de plaatselijke verstedelijkingsbehoefte wordt gefaciliteerd op één geschikte plek, nadat op verschillende VAB's de bebouwing is gesloopt (saldering sloopmeters). Ook daarvoor biedt de verordening ruimte. Dat vraagt naar onze mening wel om een vorm van gemeentelijke regie: benoem de gewenste functies, de te ontwikkelen kwaliteiten en de overige plaatselijke en regionale opgaven, voordat een concreet initiatief zich aandient. Geef aan hoe, en waar, je de gewenste ontwikkelingen wil stimuleren, maar tegelijkertijd hoe je de minder gewenste blijft weren. Wij zien ook graag dat gemeenten daarbij samen optrekken. Dat bevordert de kansen om aan te sluiten bij regionale opgaven. Daarover gaan we graag de dialoog aan en willen kansen voor samenwerking benutten. De provinciale regels bieden ook ruimte voor nevenactiviteiten, mits deze ondergeschikt blijven aan de agrarische activiteit. Gemeenten hebben de vrijheid om dit zelf te begrenzen en te beoordelen. Die ondergeschiktheid vinden wij belangrijk: doel is immers vooral om blijvende economische mogelijkheden voor agrariërs te bieden. Wij faciliteren gemeenten graag bij de invulling van het kwaliteitsbegrip. Wij stimuleren daarbij de samenwerking tussen gemeenten, bijvoorbeeld voor uitwisseling van sloopmeters. ad 2. De Verordening bevat een hardheidsclausule. ad 3. In de algemene beantwoording is al aangegeven, dat de regels voor functiewijziging al ruimte bieden om te experimenteren. De regels zijn in dit opzicht niet veranderd ten opzichte van de herijkte PRV. Daarnaast bevat de Verordening een experimenteerartikel wat ook hiervoor inzetbaar is als in een gebiedsproces met meerdere doelen blijkt dat de ruimte in de regels onvoldoende is. ad 4. De bepaling in de Verordening 'de omliggende agrarische percelen worden niet in hun bedrijfsvoering belemmerd' komt hieraan tegemoet. ad 5. We verlagen de basis van de staffel van 1000 m^2 naar 750 m^2. Dit doen we om de drempel voor het gebruik van dit instrument te verlagen. Er is bovendien ruimte om van de staffel af te wijken, indien aantoonbaar een meerwaarde wordt geboden aan gebiedsprocessen en -kwaliteiten. Wij zijn voorts voornemens de omvang van bestaande agrarische bedrijven (verdeling oppervlakte aan bedrijfsgebouwen) voor medio 2020 nauwkeuriger in beeld te brengen. Dit kan aanleiding zijn om de normen nogmaals te heroverwegen bij de vaststelling van visie en verordening. We monitoren het gebruik van de regels en het daarin geboden maatwerk en passen dit zo nodig aan voor een groter doelbereik. ad 6. Onduidelijk is op welke eerdere toezeggingen wordt gedoeld. In het programma van de Foodvalley gemeenten en regio Amersfoort komen zowel faciliterende maatregelen

		(advisering aan de stoppende boer) als het faciliteren van maatwerk voor functiewijziging aan de orde. Beide worden ook door de provincie ondersteund en zijn mogelijk binnen de voorgestelde regelgeving. *Voorgestelde wijziging:* - *Tekstwijziging: in beleidstekst in de Visie en toelichting op de regels in de Verordening iets meer benadrukken, dat ook de nieuwe stedelijke functies (woningen, bedrijvigheid) zelf kunnen bijdragen aan de kwaliteiten, mits voldoende onderbouwd en ruimtelijk gestuurd.* - *Tekstwijziging Visie door toelichten wat evenredige kwaliteitswinst zou kunnen zijn. En toevoeging dat we het gebruik van de regels en het daarin geboden maatwerk monitoren en dit zo nodig aanpassen voor een groter doelbereik.* - *De staffel in de Verordening wordt verlaagd naar 750 m2 voor de ruimte-voor-ruimte regeling.*
5, 8, 10, 13, 14, 19, 31	**Visiekaart en themakaart** 1. Diverse opmerkingen bij de themakaart: waarom is gehele Kromme Rijnlandschap landbouwgebied? Dit is belemmerend voor andere ontwikkelingen. Een glastuinbouwgebied bij Mijdrecht ontbreekt. 2. Waarom staan op de visiekaart maar twee gebieden waar volgens de legenda de duurzame landbouw wordt gestimuleerd? Stimuleren duurzame landbouw in overgangszone Heuvelrug/Gelderse Vallei en Eemland ontbreekt. 3. Voor Vijfheerenlanden: Bij de legenda is vermeld dat landbouwgebied nog moet worden aangevuld voor de gemeente Vijfheerenlanden, graag in overleg. En diverse kernen ontbreken.	ad 1.Wat betreft de themakaart: In 'landbouwgebied' worden de belangen van een toekomstbestendige agrarische sector bij planologische ontwikkelingen meegewogen. In het landbouwgebied is landbouw de hoofdgebruiker, maar vindt ook menging met andere functies plaats. We bieden agrariërs ruimte voor verbreding en innovatie. Op de thematische kaart en kaart in de Verordening over landbouw staat ten westen van Mijdrecht een glastuinbouwgebied ingetekend. ad 2.In de gehele provincie is stimuleren duurzame landbouw mogelijk. De visiekaart maakt dat inderdaad niet duidelijk en wordt hierop aangepast. ad 3.De themakaart is aangepast. Leerbroek en Nieuwland worden als kernen opgenomen. *Voorgestelde wijziging visie: visiekaart en de deelkaart Toekomstbestendige natuur en landbouw worden als volgt aangepast: de legenda-eenheid 'Transitie landbouw in bodemdalingsgebied' vervalt en wordt samengevoegd met de legenda-eenheid 'Stimuleren duurzame landbouw' naar de nieuwe legende-eenheid 'Transitie naar duurzame landbouw' die al het landbouwgebied in de provincie betreft.*
20.	**Interprovinciale afspraken in Verordening** Gaan er van uit dat, op basis van de bijzondere samenwerking in de Regio Foodvalley, de provincie ondersteuning biedt voor het maken van verschillende (inter)regionale afspraken. Daar waar deze passen in de ruimte van de visie, maar afwijken van de verordening toont de Provincie bereidheid om voor de regio uitzonderingen mogelijk te maken. Hiermee kunnen verschillen in provinciale regels opgeheven worden of worden gewenste gebiedsaanpak en experimenten gefaciliteerd.	We zijn van mening dat er voldoende ruimte in de regels of afwijkingsmogelijkheid in de Omgevingsverordening zit om de gewenste gebiedsaanpak en experimenten te faciliteren. Er zit o.a. een apart artikel in de verordening waarmee experimenten en innovatie mogelijk wordt gemaakt. Indien blijkt dat de regelgeving uit de verordening onvoldoende ondersteunend is om de landbouwtransitie te bevorderen (bijvoorbeeld als gevolg van aanpak stikstof), dan passen we deze aan.
10, 39.	Pagina 29: waar is het cijfer van 1,3 miljoen vierkante meter vrijkomende agrarische op gebaseerd?	Dit komt uit het onderzoeksrapport van de WUR en het Kadaster en daarvoor is in eerste instantie gekeken naar de structuur van de agrarische sector, vervolgens naar de ontwikkeling van de VAB-oppervlakte in de periode 2000-2015. Op basis van geanalyseerde trends is daarna een voorspelling gedaan voor de ontwikkeling van de VAB-oppervlakte in de periode 2015-2030. Daarnaast zijn gemeenten en adviseurs bevraagd op hun visie op de problematiek en is (beperkt) gekeken naar landelijke trends.

5. Gebieden

De opmerkingen op de kaarten die bij hoofdstuk 2 verwerkt zijn, werken ook door in de kaarten in dit hoofdstuk, aangezien de kaarten uitsnedes zijn van de visiekaart. Daarnaast zijn veel inhoudelijke opmerkingen verwerkt bij de reacties op de thematische uitwerking in hoofdstuk 4. Daar waar dat doorwerkt in hoofdstuk 5, voeren we dat door.

5.1. Reactienota voor 'Regio U16'

Van	Korte samenvatting reactie	Antwoord
5	Aansluiting met Rep U10/16 onvoldoende weergeven	De aansluiting is in hoofdstuk 6 aangegeven. We zullen de relatie met REP, zoals opgenomen in de tabel in paragraaf 6.5, ook in hoofdstuk 5 verwerken. Strekking: we zijn aangesloten in proces en inhoud en gaan gezamenlijk proces uitlijnen voor regionaal programmeren in (sub)regio's. *Voorgestelde wijziging visie: hoofdstuk 5 aanvullen op dit punt.*
9	De kwaliteiten en opgaven van de provincie kunnen specifieker worden geformuleerd. Hiervoor kan gebruik worden gemaakt van de studies die in U16 verband zijn uitgebracht.	Wij hebben de invulling van de kwaliteiten en opgaven in de provincie op het provinciaal niveau, dus op hoofdlijnen, beschreven, om ruimte te laten voor invulling door de regio's.
14	Diverse gebiedsopmerkingen: Ook aan het Gein liggen buitenplaatsen. U16 middelste alinea onderaan "ook blijft maatwerk mogelijk voor kleine kernen": is erg mager geformuleerd en dekt niet helemaal de lading. Suggestie: Maatwerk in het overige stedelijke gebied bij de diverse kernen in de regio U16. Mijdrecht is bijvoorbeeld niet een kleine kern te noemen maar heeft wel een verstedelijkingsopgave.	Zoals weergegeven zijn de buitenplaatsen opgenomen in de CHS. De betreffende passage gaat over specifiek maatwerk voor kernen, te weten bouwen voor eigen behoefte wat tot 50 woningen onder minder voorwaarden kan. Overige locaties dienen ingebracht te worden in de regionale programmering.
17, 21, 48	- De ambitie voor Rijnenburg is energielandschap, in visie en uitnodigingskader is gesteld dat het energielandschap omkeerbaar moet zijn en dat woningbouw na 2030 mogelijk blijft. Het is belangrijk dat de Omgevingsvisie rekening houdt met de verschillende mogelijke uitkomsten van het regionale afwegingsproces. - Om het oer-Hollandse landschap in de Lopikerwaard te behouden, maar wel invulling te geven aan de acute woningvraag zal elders gebouwd moeten worden. Naast de aangegeven zoekrichtingen biedt polder Rijnenburg daarvoor mogelijkheden. - Rijnenburg is een centraal gelegen locatie die al jaren op de nominatie staat voor woningbouw en relatief snel aansluitend kan worden ontwikkeld.	Wij verwachten dat we – in ieder geval tot 2040 – met de huidige plancapaciteit, de op de visiekaart aangegeven zoekrichtingen en de door gemeenten in te brengen en op te nemen extra locaties in de programmering in staat zullen zijn om te voorzien in de woningbehoefte. Via deze regionale programmering en regelmatige monitoring en bijstelling willen we zorgdragen voor voldoende plancapaciteit zodat snel en adaptief kan worden ingespeeld op veranderende omstandigheden. Tevens zijn wij het eens met de reactie die vraagt om behoud van het landschap. Wij blijven echter ook nog steeds op het standpunt, dat op lange termijn eventuele woningbouw in Rijnenburg in principe mogelijk moet blijven. Daarvoor is het wel noodzakelijk dat forse investeringen in de bereikbaarheid plaatsvinden. *Voorgestelde wijziging Omgevingsvisie: onder 4.4.1 en 5.1: passage opnemen over Rijnenburg. Visiekaart: aanduiding voor Rijnenburg opnemen.*
22	I.r.t. MIRT-Oost/U-Ned en REP: het is bij deze gehele ontwikkeling de vraag wie uiteindelijk de regie heeft en ook in welke mate er dan nog sprake is van een bepaalde democratische controle / legitimatie. Dat ook om te voorkomen dat er onevenwichtige keuzes worden gemaakt vanuit een deel van de belangen en zonder participatie. Daarom is	Door de werkwijze met regionaal programmeren waarin we samen met de regio locaties vastleggen, voorafgegaan door een kaderstelling door Provinciale Staten, zorgen we voor de democratische legitimering van dt soort gebiedsprocessen. Via monitoring zorgen we er voor dat Provinciale Staten ook de vinger aan de pols kunnen houden bij de daadwerkelijke ontwikkeling.

	een onafhankelijke toetsing wenselijk, zoals door de provincie op basis van de bij bepaalde ontwikkelingen in geding zijnde provinciale belangen. Geef daaroor duidelijke randvoorwaarden en kaders mee.	Door het vooraf sturen op voorwaarden i.p.v. op eerder afgewogen locaties zorgen we voor het meegeven van randvoorwaarden en kaders aan de processen zoals REP en U-Ned.
23	Geef ruimte aan regionale processen, zoals REP en RES.	Door de werkwijze met regionaal programmeren en sturen op voorwaarden i.p.v. locaties is deze ruimte er.
28	Gezamenlijk optrekken binnen MIRT en UNed verband om te komen tot de juiste mobiliteitsmaatregelen.	Hiertoe nemen wij hieraan deel en hebben wij de zoekrichting die nu het meest aannemelijk lijkt opgenomen in de Omgevingsvisie.
34	Vergroot het zoekgebied voor de A12-zone met de noordwestzijde van Houten (o.a. Doornkade).	Het zoekgebied is indicatief, waarbij we primair focussen op de A12-zone tussen Lunetten en Oudenrijn. In de uitwerking van de ambities kan de precieze begrenzing van het zoekgebied bekeken worden.
39	De koers in de visie sluit op veel onderdelen aan bij de eerste schetsen van de concept contour. Hou wel rekening met de keuzes die de U10 regio dit jaar maakt in de integrale ruimtelijke contour. Ga hier coulant mee om als de planningen niet op elkaar aansluiten.	Dank. We geven vooral de kaders weer waarbinnen het REP zich kan ontwikkelen. Door de werkwijze met regionaal programmeren en sturen op voorwaarden i.p.v. locaties is de ruimte waar u naar vraagt aanwezig. We willen het proces om te komen tot een regionaal programma in goed overleg met de U16 gemeenten vorm geven.
39	Laat in de visie voldoende ruimte om de verschillende opgaven te laten landen, ook omdat de precieze omvang van de opgaven nog onderwerp van onderzoek is.	Door de werkwijze met regionaal programmeren en sturen op voorwaarden i.p.v. locaties is deze ruimte aanwezig.
39	De uitwerking van de verstedelijkingsstrategie in de regio vraagt nadere analyse en inzet op het onderliggende OV-netwerk, P+R locaties en regionaal wegennet.	Hier zijn wij het mee eens. Wij hebben nu slechts de zoekrichting aangegeven en werken bij de uitwerking hiervan ook graag aan dit aandachtspunt.

5.2. Reactienota 'Regio Amersfoort'

Van	Korte samenvatting reactie	Antwoord
26	In de regio Amersfoort ontstaat een forse ruimtevraag, alle zeilen moeten worden bijgezet om de economische ontwikkeling van de regio te kunnen blijven faciliteren en de maatschappelijke opgaven waar te maken. Laat het doel van het regionaal programmeren het faciliteren van de behoefte zijn, dus neem de behoefte die Stec voor bedrijventerreinen aangeeft (84 hectare) als uitgangspunt.	Eens dat het faciliteren van de opgaven, met behoud en versterking van kwaliteiten, een grote opgave is. Daarbij zullen keuzes moeten worden gemaakt. Een keuze die wij hebben gemaakt, is dat we terughoudend zijn met het bieden van nieuwe uitbreidingsruimte voor bedrijfsvestiging. In overleg met de regio zullen we nader bezien hoe we hier invulling aan kunnen geven.
26	Naar ons idee is deze schaalsprong ook zeker van toepassing op de verbindingen Amersfoort-Utrecht, Utrecht-Almere en Amersfoort-Hilversum-Amsterdam. Dat laatste in het verlengde van de resultaten van het MIRT onderzoek Oostkant Amsterdam.	Bij de verdere uitwerking van zowel het MIRT-onderzoek MRU als het andere trajecten, zoals het regionale ontwikkelbeeld en RRMA, zal aan genoemde verbindingen aandacht worden besteed.
26	De ambitie tussen Utrecht en Amersfoort blijft achter. Een 'goede verbinding' is onvoldoende, dat zou minimaal gedefinieerd moeten worden als 'hoogwaardige OV-verbinding'.	Dat is ook onze inzet, en als zodanig verwoord in de Omgevingsvisie (5.2) en indicatief aangeduid op de visiekaart.

5.3. Reactienota voor 'Regio Foodvalley'

voortzetting interprovinciale samenwerking regio Foodvalley en pontentie Veenendaal-De Klomp

Van	Korte samenvatting reactie	Antwoord
20	Vraag om voor de woon- en werkopgave samen met de Utrechtse gemeenten afstemming met de Gelderse gemeenten in de regio Foodvalley en de provincie Gelderland te blijven zoeken. En samen het gesprek te voeren over een integraal verstedelijkings-perspectief regio Foodvalley na 2030. En daarbij de potenties van de gebieden Veenendaal-De Klomp en Veenendaal Zuid/Rhenen Noord te onderzoeken.	De provincie Utrecht is van plan om het gestarte goede intergemeentelijke en interprovinciale gesprek over de grensoverschrijdende opgaven (w.o. wonen, werken, maar ook mobiliteit, klimaat, energie, landschap, erfgoed, landbouw en natuur) te vervolgen. In het kader van de regionale programmering kan het integraal verstedelijkings-perspectief regio Foodvalley na 2030 aan de orde komen. Hierbij kunnen ook de potenties van de gebieden Veenendaal-De Klomp en Veenendaal Zuid/Rhenen Noord worden onderzocht. Daarbij is het ook van belang om focus aan te brengen: maak een keuze voor een gebied waar vol voor wordt gegaan. Door de aanwezigheid van een IC-station en de afwezigheid van grote ruimtelijke aandachtspunten ziet de provincie Utrecht in eerste instantie vooral de potentie van het gebied Veenendaal-De Klomp. Het gebied Veenendaal Zuid/Rhenen Noord kent nog geen OV-knooppunt en hier spelen ruimtelijke aandachtspunten op het gebied van mobiliteit (slecht bereikbaar), water (lage ligging), landbouw (recente ruilverkaveling) en natuur (NNN). *Voorgestelde wijziging visie: Potentie van het gebied Veenendaal-De Klomp in de tekst en op de kaart aangeven*

6. Uitvoering

6.1. Reactienota voor 'Samenwerken'

Van	Korte samenvatting reactie(s)	Antwoord
7, 9, 10, 14, 20, 44	Echt samenwerken betekent geven en nemen, en zelf ook wat loslaten. Krijgt nu nog niet het gevoel van een gelijkwaardige samenwerking. We zien in de verordening te veel voorwaarden vooraf en waarborgen achteraf. Samenwerken: er wordt gesproken van partners, maar dat lijken overheden en bekende instituties te zijn. Essentie van Omgevingswet is juist faciliteren en stimuleren van alle private partijen, dus ook burgers. Hoe ziet het periodiek overleg eruit? Is dit hetzelfde als ambtelijk regulier overleg? Periodiek overleg is positief en verbetering t.o.v. huidige situatie van overleg over dossiers. Zowel ambtelijk als bestuurlijk zien ze dit.	Elders in deze reactienota is het werken met instructieregels en de ruimte voor maatwerk togelicht. Met het periodiek overleg willen we bereiken dat we de samenwerking meer insteken vanuit de gezamenlijk te bereiken doelen i.p.v. de verschillende casussen die spelen in een gemeente. Vanzelfsprekend vragen wij de gemeente daarbij wel wat er gespeeld heeft in de afgelopen tijd en hoe zij hiermee zijn omgegaan. Wij richten ons als provincie inderdaad vooral op de medeoverheden. Zelfs nog meer dan voorheen, zodat we de gemeente in staat stellen deze regels te verwerken in de Omgevingsplannen. Daarmee is het voor initiatiefnemers gemakkelijker duidelijk te krijgen waar zij aan toe zijn en aan welke kaders zij moeten voldoen met hun initiatief. *Voorgestelde wijziging visie: Verduidelijken van werkwijze periodiek overleg.*
9, 20, 51	Hoe wordt het IFL vormgegeven? IFL en andere programma's: benieuwd naar inhoud en bijbehorende financiële middelen en financiële verhoudingen. Volle steun voor IFL, ook vanuit opschaalbaarheidsambitie.	Het IFL is een bestaand programma wat wij voorlopig voortzetten. Dit geldt ook voor diverse andere programma's die benoemd zijn in de visie. Ook wat betreft financiën rondom de programma's verandert er weinig. Deze zetten wij zelf in, dan wel maken wij beschikbaar via subsidieregeling met bijbehorende subsidieverordening.
13	Er wordt gesteld dat moet worden samengewerkt in verschillende gebiedsprojecten o.a. Kockengen waterproof, Regiodeal e.d. Dit zijn veel planvormings- en innovatieprojecten. Om stappen te zetten vragen wij u ook iets op te nemen over hoe (gebiedsgerichte) samenwerking verloopt bij gebiedsdekkende uitvoeringsprojecten.	Omdat dit per gebiedsproject en -proces verschilt hebben wij ervoor gekozen hier geen algemene tekst over op te nemen in de Omgevingsvisie.
14	In de Ow worden initiatieven / kleine ontwikkelingen gerealiseerd met een afwijking van het omgevingsplan. In de opzet van de nieuwe verordening valt dit soort initiatieven onder de maatwerkvoorschriften voor het landelijk gebied en/of onder de verplichting van regionale programmering. Dit is niet te combineren met de opzet van de Omgevingstafel. Geef voor kleine ontwikkelingen het vertrouwen aan gemeenten om daar met initiatiefnemers goed uit te komen.	Onze Omgevingsverordening richt zich op Omgevingsplannen en de daarmee samenhangende besluiten, zoals afwijkingen daarvan. Ook bij kleine ontwikkelingen zult u hieraan dus moeten voldoen. Met het instrument van periodiek overleg maken we mogelijk dat u via Omgevingstafels zelf invulling geeft aan de maatwerkbepalingen in de Omgevingsverordening en daarover periodiek overleg met ons heeft.
14, 22, 47	U geeft in de visie aan participatie hoog in het vaandel te hebben. De ambitie bij de start van het traject was hoog; Daarbij zijn goede bijeenkomsten georganiseerd, waarbij een mooie opbrengst is opgehaald. De laatste maanden voelen wij ons minder gehoord. Hoe is de participatie geregeld en wat is de rol van de gemeente?	De brede participatie hebben we met name opgezet in de eerste periode waarin de kaders bepaald werden (tot aan het Koersdocument). Het maken van de Omgevingsvisie en -verordening betrof het uitwerken van deze kaders en dat hebben we met name met de medeoverheden opgepakt. Over participatie na vaststelling van de documenten was inderdaad nog niets opgenomen in de Omgevingsvisie. Dit zullen wij aanvullen. *Voorgestelde wijziging visie: Opnemen uitgebreidere participatie-paragraaf in de*

		Omgevingsvisie.
29, 49	Neem in de regionale afstemming het voortouw. Goede voorbeelden zijn UVVB en overleg met Waterpartners. En laat samenwerkingspartners weten wanneer de provincie ze nodig heeft om doelen te bereiken. Neem als provincie de regie in lastige opgaven rondom het accommoderen van alle ruimteclaims. Dit speelt concreet op enkele plekken in en om de Heuvelrug.	Regionale afstemming vindt op verschillende niveaus en op verschillende thema's plaats. Wij hebben daarin niet een vaste rol. Daar waar wij het voortouw kunnen nemen, dan wel gewenst is dat we dat doen, zullen we onze rol pakken.
34	Handhaving en uitvoering ontbreekt als paragraaf. Hoe is het mogelijk hierop te reageren voor formele procedure start?	Deze paragraaf moet inderdaad nog toegevoegd worden. U kunt hier helaas pas bij de formele tervisielegging op reageren. *Voorgestelde wijziging visie: Opnemen VTH paragraaf in de Omgevingsvisie.*
49	Vanuit samenwerking komen tot een programma onder de omgevingsvisie om een aantal onderwerpen integraal, gezamenlijk en gebiedsgericht op te gaan pakken.	Aan de hand van de Omgevingsvisie en de daaraan verbonden beleidsprogramma's zullen we het gesprek aangaan over mogelijke nieuwe of anders op te pakken gebiedsgerichte programma's.
50	Samenwerken aan projecten en pilots met meerdere uiteenlopende disciplines en kennisinstellingen, zodat het ontwerpend onderzoek kan bijdragen aan de integraliteit. Daarmee kan ook ingespeeld worden op de grotere en kleinere transformaties die nodig zijn.	Wij zijn het met u eens dat in diverse projecten en pilots ontwerpend onderzoek een meerwaarde kan hebben. Dat is ook één van de reden dat we hier aandacht aan besteden in de Omgevingsvisie.

6.2. Reactienota voor 'Regionaal programmeren'

Deze reacties zijn te vinden onder de paragrafen voor wonen en werken.

6.3. Reactienota voor 'Uitvoering via Omgevingsverordening en programma's'

Van	Korte samenvatting reactie(s)	Antwoord
20	Zorgen over haalbaarheid en betaalbaarheid door stapeling van ambities. Behoefte aan afwegingssystematiek hiervoor.	De ambities komen gebiedsgericht bij elkaar. Omdat dit per gebied tot een andere afweging kan leiden en dus maatwerk is, nemen we hier niet één afwegingssystematiek voor op.
22.	Natuurlijk heeft de provincie Utrecht teneinde een duurzame ontwikkeling te bevorderen in die zin gelukkig vele leidraden en handreikingen, inclusief ook de: 'Kwaliteitsgidsen landschappen', waarna in voorkomende gevallen ook wordt verwezen, maar als niet in planologisch-juridische zin (in voldoende mate) wordt geborgd dat deze ook echt actief gebruikt gaan worden, dus door het stellen van een duidelijke procesaanpak en dus met name ook heldere (milieu)doelen t.a.v. de (per gebied) te bereiken (minimale) omgevingswaarden/-kwaliteiten, dan blijft men, zo is althans de ervaring van de Stichting Milieuzorg Zeist e.o., toch vaak achter de feiten aanlopen. Vergelijk de milieukwaliteitsprofielen en de maptable die hiermee werken.	De vraag om verduidelijking van de uitvoering via de diverse handreikingen en leidraden ondersteunen we. *Voorgestelde wijziging visie: Passage opnemen van werken met de vrijwillige instrumenten die we beschikbaar stellen.*

49	Nieuwe Ow maakt bekostiging en financiering van grootschalige bovenlokale voorzieningen zoals groenstructuren beter mogelijk via de aanvullingswet grondeigendom en de daarin opgenomen publiekrechtelijke verankering hiervan. Maak als provincie gebruik hiervan en participeer actief in de uitwerking van de AMvB.	We zullen deze ontwikkeling en de mogelijkheden die dit kan bieden voor de uitwerking in programma's in de gaten houden. Dit nemen we echter nu niet op in visie en verordening.

6.4. Reactienota voor 'Flexibiliteit in beleid'

Van	Korte samenvatting reactie(s)	Antwoord
7	Zorg zo snel mogelijk voor een Omgevingsvisie en -verordening die in zichzelf al voldoende flexibiliteit bieden om mee te kunnen bewegen.	De Omgevingsvisie en -verordening bevatten waar mogelijk al flexibiliteit. Dit optimaliseren we in het Ontwerp. Omdat we verplicht zijn diverse regels op te nemen en voor diverse onderwerpen beleid te hebben willen we via monitoring en ons flexibliteitsinstrumenterium de flexibliteit regelen. Dit instrumentarium bestaat uit afwegingsruimte in instructieregels, regionaal programmeren, ontheffingsmogelijkheid via plussen en minnen, hadrheidsclausule en experimenteerruimte.
15	Hoe gaat provincie om met (nog vast te stellen) lokale omgevingsvisies i.r.t. de provinciale omgevingsvisie? Bijvoorbeeld flexibiliteit of herijking?	Elke overheid heeft de verantwoordelijkheid om een eigen, zelfbindende Omgevingsvisie op te stellen. Het is een mooi streven om deze op elkaar af te stemmen, maar dat is niet noodzakelijk. We vinden elkaar in programma's en via de doorwerking van onze regels.
44	De Ow wil dat het systeem sneller, beter en transparanter in kan spelen op nieuwe ontwikkelingen en wensen. De beleidscyclus waarbij POVI ééns in de 4 jaar en POV jaarlijks actualiseert lijkt te weinig flexibel hiervoor. De tijd moet leren of het werken met programma's dit kan ondervangen.	Met de Omgevingswet is het zoeken naar de balans tussen voorspelbaarheid en flexibiliteit van beleid. We willen flexibiliteit inbouwen, maar ook een voorspelbare overheid blijven voor de burger. De tijd zal inderdaad leren in hoeverre we hier gezamenlijk in slagen.

6.5. Reactienota voor 'Uitvoering geven aan beleid'

De specifieke opmerkingen over hetgeen in de tabellen is opgenomen, is bij de 7 thema's opgenomen.

Van	Korte samenvatting reactie(s)	Antwoord
15	Is provincie voornemens voor realiseren ambities budget beschikbaar te stellen en hoe richt ze dit in?	Deze vraag zal beantwoord worden via de diverse programma's die er al zijn of nog opgesteld gaan worden.
27	Geef ook in uitvoering prioriteit aan een gezonde en veilige leefomgeving.	Gezonde en veilige leefomgeving staan centraal in ons beleid en zullen ook in de uitvoering gehanteerd worden.

6.6. Verklarende woordenlijst

In de reactienota over hoofdstuk 4 zijn diverse opmerkingen opgenomen over de verklarende woordenlijst.

7. Verslagen van de clusterbijeenkomsten

Hierna volgen de verslagen van de vijf georganiseerde thematische clusterbijeenkomsten.

7.1. Verslag Bestuurlijk overleg Bereikbaarheid

Datum: 24-1-2020
Aanwezige partijen: ANWB, NS, ProRail, Rijkswaterstaat Midden Nederland, Keolis/Syntus Utrecht, Fietsersbond, Veilig Verkeer Midden Nederland, Rocov Utrecht, provincie Utrecht

Gedeputeerde Schaddelee geeft aan dat de Omgevingsvisie bij bereikbaarheid een weerslag is van de maatschappelijke mobiliteitstransitie, waarbij er meer focus komt op OV, fiets en voetganger en in het algemeen meer op gezonde mobiliteit.

Rol Provincie
- Wezenlijke vraag van burgers bij de mobiliteitstransitie: “Waar ben ik aan toe”. Temeer daar er meer transities zoals energie tegelijk gaande zin. Dit leidt tot onrust. Burger wil weten waar hij/zij geld op moet inzetten. Daarom is belangrijk dat deze transities van tijdpaden met logische stappen worden voorzien. Rol van provincie daarbij is goed kijken en luisteren, en meedoen met integrale landelijk aanpak over provinciegrenzen heen, b.v. bij creëren hubs.
- Stip op horizon met duidelijke keuzes is belangrijk. Kijk naar Amsterdam met keuze autoluw. Provincie moet ook zo’n stip hebben b.v. als het gaat om wat betekent wonen in de PU. Hoe neem je mensen mee.
- Groei automobiliteit vraagt om nieuwe deeloplossingen zoals parkeren-op-afstand bij knooppunten die je aan het hoofdwegennet koppelt; hier hoort ook provinciale regie bij. Je moet b.v. bij USP auto’s eerder gaan afvangen. Anders wordt doorstroming steeds problematischer, ook voor OV.
- Laat je ook meenemen door de steeds deskundigere burger, die je kan vertellen hoe je het moet doen. Surf mee op de trends. Transities hoeven niet altijd om rigoureuze keuzes te vragen. Ondertussen gaan veranderingen best snel; kijk naar autoluwe binnensteden.

Modaliteiten en ruimtebeslag
- 30% inwoners Nederland heeft geen rijbewijs. Die hebben andere opties nodig, anders vervoersarmoede.
- Omgevingsvisie moet niet te veel uitgaan van oude modaliteiten. Light Electric Vehicles, nieuwe fietsvormen zijn voorbeelden van ruimtebesparende innovaties.
- Ook anders omgaan met barrière werking (zware infra, rails, vangrails etc.), ongelijkvloers, door de lucht (kabelbaan) etc. Kijk hierbij ook nog naar je waternetwerken, die nu nog missen in visie.
- Welke modaliteit waar is keuze per gebied.
- Ook OV gaat stevig veranderen. Nu nog trein/bus, maar straks gedreven door kernwoorden adaptiviteit en flexibiliteit (bv. lightrail zonder rails, b.v. revival bus als Rapid Transit Bus of vervoer-op-afroep). Komen andere marktoplossingen voor. Lange en korte afstand werken daarbij heel verschillend, vraagt ook transferia waar deze verplaatsingswijzen gekoppeld worden. Vraagt om ringen rond Utrecht.
- Betrek bij aantrekkelijk maken knooppunten en parkeren-op-afstand ook ondernemers, die weten hoe je dat comfortabel maakt.
- Vergeet vooral niet bij alle vernieuwing het beter benutten van de al bestaande netwerken bij het ov-wiel met spaken. B.v. afspraak met NS om niet parallel met regionaal OV te rijden vanwege drukte vergeten.

Reisgedrag
- Snelle fietsveranderingen vragen om meer aandacht voor veiligheid. Gaat niet alleen om zo snel & makkelijk mogelijk van A naar B. Daarbij is ontvlechten wel een dilemma vanwege meer ruimtegebruik. Kijk ook naar fietsstraten waar auto te gast is. Anders ontstaat er vervoersarmoede door onveilige infra (ouderen die niet eer op de fiets stappen b.v.).
- Nu is 15% stedelijk gebied parkeerplaats, moet je naar de randen verplaatsen.
- Snelheid is niet alles voor de reiziger, voorspelbaarder en betrouwbaarder zijn ook belangrijke issues. Zie credo “zorgeloze mobiliteit” van de Mobiliteitsalliantie.

- De hyperspits is onder andere op het spoor iets wat roept om onorthodoxe oplossingen. In onze regio groot punt, omdat er ook veel niet-bestemmingspendel nog bij komt. Beprijzen is hiervoor nodig. Maar ook b.v. ander reisgedrag studenten afdwingen of hyperspits laten betalen.
- Bij autoverkeer is betalen naar gebruik waarschijnlijk onvermijdelijk, maar er is nog geen goed antwoord op vraag Hoe. En dat bepaalt maatschappelijke weerstand. En maak er ook geen onoverzichtelijke lappendeken van met allerlei regionale verschillen. In Oslo b.v. heeft men auto laten betalen voor OV-investeringen, die er weer toe leiden dat auto makkelijker kan doorrijden.

Laatste ronde/ hartenkreten
- Hoe logisch is eigenlijk nog steeds uitgaan van mobiliteitsgroei moete we niet naar krimp?
- Zie qua reizen woon-werk de Randstad als 1 stad. Vraagt om meer balans in pendels tussen steden.
- Kijk meer naar nabijheid van voorzieningen (ook per wijk zoals Amsterdamse mobiliteitstoets) om mobiliteit in te dammen.
- Vergeet logistiek-on-line niet, vraagt om hubs bij steden en distributiecentra.
- Vergeet de vervoersarme gebieden niet naast alle bulkvervoer in de spits. In buitengebied maar ook in de stad. Bedenk daarbij dat mensen met smalle beurs vaak ook dichter bij huis werken. Voor buitengebied geldt dat ook vervoer tussen dorpen, gemeenten zonder trein belangrijk is.
- In de NMCA-knelpunten van het Rijk wordt vooral naar economische groeigebieden gekeken, maar er is ook een contramal. Zo is b.v. Overvecht de grootste wijk in Nederland zonder tram/metro.
- Geef je rekenschap dat bevolkingssamenstelling stevig verandert (b.v. vergrijzing) en daarmee ook verkeersdeelnemers. Belangrijk gegeven bij strategisch nadenken over verkeersveiligheid; zie dat breed.
- Dit was een ”wereld verbeterend” gesprek van stakeholders maar spreek ons vooral in het hier en nu aan op waar je ons nodig hebt voor een mooiere regio en de noodzakelijke bewegingen die we onderkennen.
- Voor spoor zijn er grote uitdagingen komende tijd: Utrecht Amsterdam verbinding gaat veel intensiever worden, Minder Hinder periode verbouw wegennet en mogelijke grote bouwlocatie A12 zone. Vraagt om goed doordenken bereikbaarheidsrelaties tussen Hoofdspoornet, knooppunten, onderliggend net in combinatie met woningbouw.
- Bereikbaarheidshoofdstuk is vooral utilitair maar vergeet ook de recreatieve mobiliteit niet.

7.2. Verslag Bestuurlijk Overleg Duurzame energie

Datum: 27-1-2020
Aanwezige partijen: NMU, Gemeente Amersfoort (RES Amersfoort), Gemeente Houten (RES U16), Gemeente Utrechtse Heuvelrug, Gemeente Renswoude, Stedin provincie Utrecht

Tijdens het voorstelrondje zijn diverse bespreekpunten ingebracht. Samengevat gaat het om:
- Let op de ambitie die de provincie stelt om in 2040 energieneutraal te zijn. Deze ambitie is anders dan veel gemeenten en anders dan de ambitie in de RES’en.
- We zijn blij om te zien dat er gezocht wordt naar ruimte in de visie en verordening.
- Er zit nog veel verschil tussen de visie en de verordening. In de visie staat er een mooi verhaal waarin ruimte wordt geboden, echter lijkt de verordening weer een stuk beperkender.
- Probeer meervoudig ruimtegebruik te stimuleren.
- Denk na over ‘compensatiemaatregelen’ die ook maatschappelijk draagvlak kunnen vergroten. Dus niet per se dat er natuur wordt gerealiseerd, maar mogelijk kan een compenserende maatregel als woningen de maatschappelijke acceptatie vergroten.
- Wees duidelijk over de voorwaarden die je meegeeft in de ‘moeilijkere’ gebieden. Dan weten de regio’s waar het gesprek over gevoerd moet worden.
- Voor sommige zaken is het onduidelijk wat nu echt het provinciale belang is en waarom dat op provinciaal niveau geregeld moet worden.
- Voor de netbeheerder is zekerheid belangrijk om te kunnen investeren in het elektriciteitsnet. Deze omgevingsvisie helpt al wel om meer zekerheid te krijgen, maar dient nog een aanscherping in de RES.
- De tijdelijkheid voor duurzame energieproductie conflicteert met de investeringen van Stedin. Stedin investeert voor ca 40 jaar, echter als na 25 jaar de productiefaciliteit moet worden opgeruimd kan dat zorgen voor zinloos geïnvesteerd maatschappelijk geld.

Deze zijn samengenomen in discussies over de hierna opgenomen thema's.

Waar zijn de spanningen tussen visie en verordening?

- In bijvoorbeeld het artikel van windenergie staat heel precies beschreven waar je aan moet voldoen, opstelling in het landschap, minimaal 3 MW, maar maatwerk moet mogelijk blijven. Omschrijf meer het doel wat je beoogt, en laat daarmee meer vrijheid aan de invulling.
- De mogelijkheden om windturbines van minder dan 3 MW neer te zetten moeten duidelijker worden omschreven in de toelichting van de verordening. Daarnaast is de uitzonderingsmogelijkheid slecht vindbaar in de verordening.
- Zorg voor een algemene verbetering van de natuur, dan is het ook makkelijker te accepteren dat er op enkele plekken in het weidevogelkerngebied bijvoorbeeld wat energie wordt geproduceerd. Daarnaast is het goed om met energieproductie te kijken of er combinaties gemaakt kunnen met versterking van de natuur. Het "nee, tenzij" bij het NNN wordt gewaardeerd, als er maar een plus op de natuur komt.
- In de verordening staan een aantal voorschriften die heel specifiek en concreet zijn, maar daardoor ook hun doel voorbij kunnen schieten. Voorbeelden zijn o.a. windturbines moeten in lijn of clustering staan, vervang dat door "vormen een samenhangend geheel". Of zonnevelden moeten in een zuid-opstelling, vervang dat door "door de opstelling mag er geen negatieve aantasting zijn voor bodem".

Infrastructuur en energietransitie

- Om de zonnevelden en windmolens aan te sluiten is de infrastructuur van Stedin nodig. Stedin heeft zekerheid nodig om de investeringen te kunnen doen.
- De informatie in de Omgevingsvisie is nog niet concreet genoeg om de investeringen te gaan doen vanuit Stedin. Met de RES moeten de zoekgebieden concreter worden. Het zou Stedin helpen als de provincie ook echt gaat sturen op de locaties die uit de RES komen, om meer zekerheid te bieden voor de investeringen van Stedin.
- De transformatorstations hebben ook een realisatietermijn, en daarnaast is daar ook fysieke ruimte voor nodig. We moeten in de RES samen kijken als we locaties voor windmolens en zonnevelden bepalen, hoe de fysieke aansluiting daarvan geregeld wordt en waar er ruimte komt voor de transformatorstations.
- Daarnaast doet Stedin de oproep om met elkaar te kijken naar een proces om meer zekerheid te bieden, en eventueel te kijken hoe investeringen in de infrastructuur efficiënt worden benut, of als uiteindelijk de kabels niet gebruikt worden, dat er een afspraak wordt gemaakt om de maatschappelijke kosten zo laag mogelijk te houden. Het verschil in politieke kleur van een college moet er niet voor zorgen dat er loze investeringen worden gedaan.
- Stedin hanteert een afschrijftermijn van 40 jaar. De tijdelijke energieproductie, van 25 jaar, kan daarmee leiden tot maatschappelijk hoge kosten omdat niet de volledige potentie van de aangelegde infrastructuur wordt benut. Vanuit Stedin is er een sterke voorkeur om geen tijdelijke infrastructuur aan te leggen en dus om tijdelijke projecten te beperken.
- Als je wellicht toch een tijdelijke energieproductiefaciliteit neerzet, probeer dat dan te combineren met andere opgaven zodat de infrastructuur niet onbenut blijft. Zie bijvoorbeeld Rijnenburg wat op termijn woningbouw zou kunnen worden.

Veelheid aan doelstellingen

- Er worden veel verschillende doelstellingen geformuleerd over het energieneutraal zijn. Een extra provinciale doelstelling helpt daar niet bij.
- Wees duidelijker wanneer je als provincie je instrumentarium in wilt zetten als de doelen niet gehaald worden. Is dit om de RES-uitkomsten te borgen, of om juist de provinciale doelstellingen te halen?
- Het kan zomaar zijn dat Stedin een beperkende factor kan worden om de doelstellingen te halen. De gestelde ambitie helpt Stedin wel om te prioriteren.
- Om de doelstellingen te borgen en daar goede afspraken over te maken, wordt er een bestuurlijk overleg georganiseerd voor de bestuurlijk RES-trekkers.

Circulariteit:

- Stel als provincie eisen aan materialen die gebruikt worden, bij bijvoorbeeld besparing.

- Breng als provincie reststromen in beeld en probeer daar effectief op te sturen. Zo voorkom je dat er veel product- en materiaalstromen van elders moeten komen. Soms zijn er goede combinaties te maken tussen bedrijven.

Biomassa:
- Biomassa kan slecht zijn voor de luchtkwaliteit. Daarom hebben we de voorkeur voor kleinschalige biomassa op percelen. Echter als je duurzaam wilt doen, dan moet je wel echt kijken hoe duurzaam biomassa is en waar de biomassa vandaan komt.
- Je wilt ook niet hebben dat iedereen van het gas af gaat en dan met open haarden gaat stoken. Openhaarden zijn slecht voor de luchtkwaliteit. Dus hou dat in de gaten.

Warmte:
- Als provincie heb je een belangrijke rol bij het warmteverdelingsvraagstuk. Pak daar de regie als provincie. Ook voor aardwarmte moet je als provincie de ondergrond in beeld brengen.
- Er is een angst dat bepaalde maatregelen voor vertraging kunnen gaan zorgen. Pas dus op om bijvoorbeeld grootschalig in te zetten op waterstof en groen gas. Dit kan de ontwikkeling van de warmtetransitie vertragen. Zoom uit naar het complete plaatje voor de warmtetransitie.

Besparing:
- Besparing staat nu nog wat mager in de visie. Zet daar als provincie ook op in om draagvlak te creëren.
- Pak als provincie een rol in het kader van de Wnb. Nu ga je in principe als gemeente in de fout als je spouwmuurisolatie aanbiedt.
- Er is een rol voor de provincie weggelegd om informatie te bundelen en beschikbaar te stellen.

Participatie
- Zet participatie er sterker in, nu valt het weg.
- Echter komen er ook veel reacties dat gemeenten en RES'en participatie ook op lokaal niveau kunnen borgen.
- We geven aan om aan te sluiten bij het klimaatakkoord.

7.3. Verslag Bestuurlijk Overleg Wonen en Werken

Datum: 31-1-2020
Aanwezige partijen: UMCU, EBU, NEPROM, Samenwerkende woningcorporaties Eem- en Gelderse Vallei, Universiteit Utrecht, Hogeschool Utrecht, Bouwend Nederland, MKB-Nederland Midden/VNO-NCW, provincie Utrecht

Tijdens het voorstelrondje zijn diverse bespreekpunten ingebracht. Samengevat gaat het om:
- CBS geeft aan dat het inwoneraantal verder doorgroeit. Meer dan in deze visie geschetst wordt. Hoe zorgen we voor een flexibel beleid om hiermee mee te kunnen bewegen?
- De visie biedt weinig ruimte voor bedrijvigheid en bovendien is er een spanning tussen wonen en werklocaties met als risico verdringing van werklocaties. Kijk ook nadrukkelijk maar kwaliteit en toekomstbestendigheid van bedrijventerreinen.
- Het wordt met de visie niet duidelijk waar je kunt / moet bouwen. Waar moeten de grote aantallen landen? Waar is het wenselijk dat woningen gebouwd worden? Waar kunnen bedrijven een plek vinden? Vinex gaf destijds wel een duidelijk beeld en de opgave was toen kleiner. Er komt veel agrarisch vastgoed vrij, biedt dat een mogelijkheid?
- Eerste keer Omgevingsvisie: wat verwacht het college wat deze visie gaat doen? We gaan naar uitnodigingsplanologie toe: initiatieven uitnodigen en accommoderen. Hoe stelt u zich voor dat dit gaat werken met deze visie in de hand. Het komt over als een ruimtelijk etikettenboek: zo moet je je gedragen, maar daarna stopt het. Wat is de visie op de groei?
- Samenhang van wonen en werken met mobiliteit, energie en de economische ontwikkeling in deze snelst groeiende regio van Europa moet sterker om de potenties van deze regio te behouden. Gebruik hiervoor ook en 'etiket' / uitgangspunt Gezond Stedelijk Leven. Hier hoort ook de samenwerking tussen bedrijfsleven,

kennisinstellingen en overheid bij. Die mist nu in de visie. Gaat ook om presenteren van de regio. De identiteit. Zowel als economische richting, als middelen binnenhalen vanuit Europa e.d.
- Sluit nadrukkelijker aan bij de Regionale Economische Agenda.
- De fysieke omgeving inregelen kun je niet doen zonder rekening te houden met digitale ontwikkeling. Digitalisering gaat helpen met ook de inrichting van de fysieke leefomgeving. Betrek ook de kennisinstellingen hierbij.

Deze zijn samengenomen in discussies over de hierna opgenomen thema's.

Ruimte voor wonen en werken:
Gedeputeerde Van Essen geeft ter inleiding een toelichting op werkwijze regionaal programmeren en de grote locaties en knooppuntontwikkeling waarmee we al richting geven / koers zetten in de visie. Wij hebben de ambitie om de woningbehoefte te accommoderen en de regio's ook. Hierin gaan we gezamenlijk koers bepalen.
Dit roept samengevat de volgende reacties op:
- De manier van samenwerken is goed. Daar willen partijen zeker een constructieve bijdrage aan leveren. Maar als de provincie alleen kijkt wat er voor een plannen naar boven komt, dan laat ze zich leiden door de koers van de dag. Geef daarom in de visie meer aan waarin de regio's U16, Amersfoort en Foodvalley zich onderscheiden en wat de provincie als kansen en mogelijkheden ziet. Als er dan plannen komen, dan kun je ze ergens tegen afzetten. Wat op valt is dat de duidelijkheid in de regio's afnemend is qua visie. U16 meest duidelijk qua visie en verstedelijkingsperspectief, Amersfoort al minder en Foodvalley helemaal nog niet. Die twee regio's zijn ook wat voorzichtiger, dat wordt herkend. Neem als provincie meer regie hierop. Dat is nodig om vaart te kunnen maken in alle regio's in de provincie.

- De samenstelling van de bevolking is flink aan het veranderen. Het is nodig om veel meer te bouwen voor ouderen en voor starters. Dan komen de eengezinswoningen vanzelf wel vrij. Kijk dus niet alleen naar aantallen, maar ook naar wat er gebouwd wordt. Neem hierin ook mee dat er voldoende betaalbare woningen komen, zodat ook bijvoorbeeld mbo'ers hier kunnen blijven wonen / een woning kunnen vinden.
- Programmering is pas de volgende stap. Het gaat nu over de grote getallen, de woonmilieus van de toekomst. De druk is hoog opgelopen. Rijnenburg is mede hierdoor breder onderwerp van gesprek, maar uit de visie wordt niet duidelijk wat ons standpunt hier is. Binnenstedelijk en A12-zone zijn kostbaar en langdurige processen. Als dit te lang duurt, dan keert de wal het schip en wordt het voor de provincie beslist. Deze urgentie spreekt niet uit de visie, de enorme maatschappelijke druk mag er meer in naar voren komen. Daarbij komt dat de complexiteit en samenhang van vraagstukken zo groot is, dat de provincie hier wel keuzes in moet maken. Belangrijk daarbij is dat volgtijdelijkheid niet meer gaat werken. Er wordt al alles op alles gezet binnenstedelijk, maar dat is niet voldoende en zijn lange trajecten. Twee sporen nodig en dan zorgen dat ze op de juiste manier bij elkaar komen, de manier die we willen. Iedere grootschalige nieuwe locatie geeft ook diverse uitdagingen. Ook daar duurt het wel een tijd voor je aan de slag kunt vanwege ontsluiting, bodemgesteldheid, etc. Dus processen moet gelijktijdig opgestart worden.
- Richting de uitvoering. Je ziet ook dat NOVI worstelen is. Hoe maak je de stap van mooie ambities naar uitvoering. Draagvlak op nationaal niveau is groeiende. Duidelijk dat ontwikkelingen niet lukken zonder rijk. En dan niet beginnen vanuit middelen, maar vanuit ambities schetsen en daarmee binden.

Ruimte voor werken:
Gedeputeerde Van Essen geeft ter toelichting aan: we zien het belang, maar zijn terughoudend met nieuwe locaties, mede vanwege de mogelijkheden en kansen die er zijn op bestaande locaties.
Dit roept samengevat de volgende reacties op:
- Samenhang en balans tussen wonen, werken, mobiliteit en de maatschappij beter weergeven in de visie, dat komen er ook andere keuzes. Meer werknemers nodig in zorg en onderwijs. Daar heb je passende woningen en passend vervoer / bereikbaarheid voor nodig. Is nu te veel apart behandeld in de visie.
- Je ziet dat er steeds meer andersoortige bedrijvigheid ontstaat, kleinschalig, vestiging binnenstedelijk. Die vertrekt nu veelal richting de Amsterdamse regio. Als we deze kunnen huisvesten, ook in samenhang met elkaar, dan kunnen we voortbestaan als innovatieve regio. Kan ook nieuwe drager zijn van de winkelcentra die met leegstand te kampen hebben. En hiermee kunnen informele woon-werklocaties ontstaan.
- Daarnaast is er ook veel behoefte nodig aan meer gescheiden terreinen.

- Vrijkomende agrarische bebouwing. Dit gaat om veel bedrijven. Welke rol kan dit spelen? En is er voldoende ruimte voor woonzorgerven. Bijvoorbeeld 10 eenheden als vervangende functie. Dit is meer dan dat wij nu in de PRV en concept ontwerp omgevingsverordening bieden aan ruimte.
- R&D-bedrijven hiernaar toe blijven halen. Ze waarderen de inzet van provincie hiervoor. Maakindustrie en R&D horen bij elkaar. Inzet van de regio is wel vooral op R&D.

Energie en duurzaamheid:
- Hier worden enkele toelichtende vragen besproken over windenergie, zonnevelden en ook de relatie met de Nieuwe Hollandse Waterlinie hier die nu een knelpunt lijkt, maar ook als een kans gezien kan worden.
- Groot knelpunt rondom USP voor mobiliteit. Bij UMC achter de wegen anders leggen. Dan loop je tegen de natuur aan, terwijl het om 10 meter gaat. Vragen om flexibiliteit. Het gaat hierbij om behoorlijk wat patiëntenstromen die bovenregionaal zijn, vaak slecht ter been. Zij hebben iets anders nodig dan OV. Bovendien is vaststaand verkeer / onbereikbaarheid ook groot gevaar vanwege de ambulances e.d..
- Campusgerelateerd wonen zijn ze positief over. Niet gewoon wonen op USP.
- Intensievere samenwerking voor energietransitie met kennisinstellingen, maar ook breder. Functiecombinaties, ook met zorg etc. Biodiversiteit en groene kroon prijsvraag zijn ideeën daarbij.
- Zorg wordt een enorm vraagstuk. Hierin kunnen ze ook een rol spelen.

Enkele afsluitende reacties:
- Kijk naar het voorbeeld van Regio Eindhoven: triple helix samenwerking. We hebben nu een health hub. Dit kan voor diverse onderwerpen ingezet worden.
- Goed dat we nu bij elkaar zitten, maar dit zou veel vaker kunnen. Jammer dat we dit alleen doen naar aanleiding van een Omgevingsvisie. Dan bijvoorbeeld wel over concrete casussen.

7.4. Verslag Bestuurlijk Overleg Natuur en Landbouw

Datum: 31-1-2020
Aanwezige partijen: IVN, Utrechts Particulier Grondbezit, Natuurmonumenten, Landschap Erfgoed Utrecht, Staatsbosbeheer, Utrechts Landschap, NMU, Zuid Hollands Landschap, LTO Noord, Agrarische collectieven, HAJK, Farmers Defence Force, provincie Utrecht

Ambities natuur en landschap:
- HUL: wat betekent het om de biodiversiteit te verhogen? We zien graag een meer expliciete uitwerking van de ambitie in kwaliteit en diversiteit.
- UPG: het landgoedmodel verbindt natuur, landbouw, landschap op een kleinschalige manier. Nodig: subsidies of economische dragers zoals recreatievoorzieningen, woningen. Reactie: Er is al een rood-voor-groenregeling en er kan ook op buitenplaatsen op kleine schaal iets gebeuren. NMU is bang dat hierdoor juist de kwaliteit achteruitgaat.

Groene contour:
- NM: graag meer duidelijkheid over de benodigde kwaliteit van de Groene contour. Ruimte voor flexibiliteit. Zoek naar slimme combinaties.
- LTO: houd in de Groene contour ruimte voor verwevenheid natuur en landbouw.
- Provincie: in het kader van het Akkoord van Utrecht zullen we met elkaar doorpraten over de toekomst van de Groene contour.
- NMU: de term verstedelijking past niet in de GC. Zoek naar combinatie landbouw en natuur en zorg dat je zo min mogelijk met natuur en bebouwing de GC gaat realiseren.
- NMU: niet alleen private financiering. Er moest geïnvesteerd worden. Waarom niet de vorming van een groenfonds, waaraan bouwers en andere partners meedoen?

Groen in relatie tot stedelijke ontwikkeling:
- NMU: als je gaat bouwen moet je ook investeren in groene ontwikkeling. Provincie: We moeten als provincie bedenken hoe we dit voldoende borgen. SBB geeft aan dat hij het jammer vindt als de koppeling rode - groene ontwikkeling wegvalt in de verordening. Goed om te borgen dat er bij de ontwikkelaar een opdracht

ligt. Ontwerpend onderzoeken hoe je verschillende functies kunt combineren. Als je geen duidelijk kaders meegeeft heb je er ook geen invloed op. Wijs niet alleen gebieden voor woningbouwgebieden aan, maar wijs ook locaties aan waar je het groen beter gaat ontwikkelen. LTO: Kun je groen in relatie tot nieuwe bebouwing financieren door boeren een plus te laten doen voor biodiversiteit op hun bedrijf.
- IVN: groen in de stad is ook belangrijk (o.a. tiny forests en groene schoolpleinen), er zijn veel mensen die afhankelijk zijn van het groen in de directe omgeving.
- Naast mobiliteitsinfrastructuur is ook groene (infra)structuur nodig.

Veluwe-Heuvelrug:
- HUL: als je de verbinding Veluwe-Heuvelrug niet opneemt is dat een gemiste kans. Tekst omgevingsvisie verduidelijken: we gaan niet terug naar het concept van de robuuste verbindingen dat rond 2010 onderdeel was van het natuurbeleid.
- ZH-landschap: hoe behoud je de kwaliteit van N2000 gebieden? In de provincie Zuid-Holland wordt gedacht aan buffergebieden, mede vanwege de stikstofdiscussie. Kan dat ook in Utrecht, en kan dat opgenomen worden in de verordening? Provincie wil met de natuur- en landbouworganisaties bespreken wat de beste aanpak is, wat kunnen we daarin voor elkaar betekenen.

Energietransitie:
- Agrarisch Collectief: er is op korte termijn regie nodig op zonnevelden, anders verrommelt het landschap en verliezen we weidevogels.
- FDF: nog zoveel daken zijn leeg en taluds bij snelwegen zijn onbenut. Eerst die gebruiken voordat je vruchtbare landbouwgrond opoffert.
- LTO: ga nu al in gesprek met de gemeenten over hoe je zonnevelden vormgeeft. Laat projectontwikkelaars van zonnevelden vooraf of jaarlijks betalen voor latere sanering en stel eisen aan herstel bodemkwaliteit. Zorg dat het zonnepaneel van vandaag niet het asbest van morgen wordt.
- NM: grote zorgen over zonnevelden in weidevogelkerngebied, als je ontwikkelingen toelaat in de randen waar minder vogels zitten verklein je de kansen voor vogels in het centrum van een weidevogelgebied.
- Voldoet de regel over “aantoonbare verbetering” in de verordening? Ja, er moet dan een combinatie zijn met verbetering in hetzelfde gebied.
- NM: maak duidelijk waar zonneveld wél kan, waar geen negatieve invloed is op natuur. Geef sturing aan gemeenten via verordening en instructieregels.

Kavelruil in relatie tot zonnevelden:
- Agrarisch Collectief: kavelruil is een goed middel om verschillende doelen te halen voor zowel landbouw als energie als klimaat als natuur, eigenlijk moet het middel standaard klaarliggen zodat je het kunt inzetten zodra dat nodig is of zich een kans voordoet.
- LTO: belangrijk middel, helemaal als je ziet hoe de markt nu al druk zet om boerderijen op te kopen.
- NMU: ruimtelijk beleid dringend nodig. Neem daarin nu al gemeenten mee. Nu zijn zonnevelden nog te veel het werk van cowboys. Bepleit gebruik van de zogeheten ‘constructieve zonneladder’.

Bodemdaling:
- HUL: is de gebiedsgerichte aanpak integraal, inclusief natuur?
- Provincie: ons doel is te werken met een gebiedsgerichte, integrale aanpak. Tekst zullen we hierop controleren.
- FFD: kijk nog eens goed naar de kaart bodemdaling, het is veel specifieker bekend waar het probleem zit.
- LTO: provincie spreekt ook over vernatten. Waar is dat ingetekend?
- Provincie: dat begrip willen we eigenlijk niet gebruiken, we zullen de tekst hierop controleren. Er is geen blauwdruk, wel een opdracht uit het coalitieakkoord om de daling met 50% te reduceren. Belangrijk om de waterschappen daarbij te betrekken.
- Agrarisch Collectief: zorg dat de instrumenten en middelen voor het aanpakken van bodemdaling tijdig beschikbaar zijn

Overig:
- NMU: woningbouwopgaven. Is geschrokken van het kaartje met heel geel buitengebied waar woningbouw mogelijk is.

- Provincie: niet de rode contour loslaten, maar wel afwegingskader voor uitbreidingslocaties, onlangs vastgesteld door PS. Kleine kernen krijgen generiek ruimte tot ca 50 woningen. Het is niet zo dat het de gemeenten vrij staat om overal te gaan bouwen. Vraag is om de kaart explicieter te maken en de benaming duidelijker, zodat je weet dat het juist de bedoeling is om het buitengebied open te houden.
- Provincie: er moet duidelijker in de verordening staan hoe je gaat sturen en borgen, tekst hierop aanpassen.
- LTO: bouwblokken, graag meer ruimte in de bouwblokken, bijvoorbeeld dierenwelzijn vraagt meer ruimte. Provincie (ambtelijke toelichting): die ruimte zit er nu in, uitzondering voor o.a. dierenwelzijn, niet expliciet voor circulariteit.
- LTO: landbouwstabiliseringsgebied, daar zorgen om de veehouderij, we zien dat de kleine, niet-grondgebonden veehouderij daar ophoudt.
- FDF: voor de geitenhouderijen begrip voor de onderzoeken die er nu lopen, graag begrip dat de sector ruimte nodig heeft, suggestie om onderscheid te maken tussen grondgebonden en niet-grondgebonden geitenhouderij.
- FDF: voor hele landbouw moet innovatie mogelijk zijn, bijvoorbeeld stikstof winnen uit eigen mest, daarvoor is ruimte op het bouwblok nodig. Vooruitdenken en de innovatieve ruimte krijgen voor moderne landbouw.
- FDF: leg niet met een pennenstreek zaken op aan boeren. Gebruik de kennis van de boeren zelf, die vaak binnen families wordt doorgegeven.

7.5. Verslag Bestuurlijk Overleg Water

Datum: 7-2-2020
Aanwezige partijen: Utrechtse waterpartners, Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden, Waterschap Amstel, Gooi en Vecht, Waterschap Vallei en Veluwe, Vitens, Rijkswaterstaat Midden-Nederland, Waternet, Oasen, Waterschap Rivierenland, provincie Utrecht

Per mail zijn door de waterpartners drie onderwerpen aangedragen: integraliteit, klimaatadaptatie en grondwater. Als extra onderwerp wordt de regierol van de provincie in landelijk gebied toegevoegd. Dit onderwerp heeft een relatie met integraliteit.

Integraliteit en regierol provincie
Gedeputeerde van Essen vraagt om concrete voorbeelden van integraliteit. Dit roept samengevat de volgende reacties op:
- Het koppelen van bodemdaling, energieopwekking en stikstof.
- Klimaatadaptatie terug laten komen in andere delen in omgevingsvisie. De waterpartners vragen om klimaatadaptatie als voorwaarde op te nemen. Het verdichten is prima, als ieder gebied (wijk) maar 60/70 mm bui kan verwerken. De waterpartners doen ook de oproep om het convenant klimaatbestendig bouwen van ZH naar Utrecht te kopiëren. Gedeputeerde Bruins Slot vindt dit een interessant voorbeeld, maar geeft aan dat dit vooral terug komt in het programma klimaatadaptatie te vinden.
- Bij ontwikkelingen van de hoge zandgronden juist kijken om water vast te houden. De waterschappen willen niet overal waterbergingsgebieden aanleggen, want in tijden van droogte is het lastig om voldoende water aan te voeren.
- Gedeputeerde van Essen vraagt of er meer voorbeelden zijn van integraliteit. De waterpartners doen de oproep om vroegtijdig te worden betrokken, bijvoorbeeld als het gaat om voldoende water en waterbeschikbaarheid (verdringingsreeks). Gedeputeerde Bruins Slot vraagt of het hierbij ook gaat om water als schaars goed. Volgens de waterpartners wordt (zoet) water in de toekomst inderdaad een schaars goed. Daarvoor moeten we samen handelen. Ook bij het toekennen van functies moet hiermee rekening worden gehouden. Gedeputeerde Bruins Slot merkt op dat ook de samenwerking met RWS hierin van belang is. Volgens RWS zou het jammer zijn om de huidige samenwerking tussen provincie en waterpartners na visie- en verordening af te bouwen.
- Ook willen de waterpartners vroegtijdig worden betrokken bij de REP en het regionaal programmeren van wonen en werken, zeker als het gaat om locatiekeuzen. De waterpartners zijn graag gesprekspartner. De provincie geeft aan dat hiervoor ruimte is. Gedeputeerde Bruins Slot geeft aan dat het aanpakken van bodemdaling niet kan zonder de waterschappen in het proces. Dit geldt bijvoorbeeld ook voor de Blauwe Agenda.

Grondwater
Gedeputeerde Bruins Slot licht toe: door eisen om nieuwbouw gasloos aan te leggen ontstaat een toename in de aanleg van bodemenergiesystemen waaronder WKO-systemen. Dit kan botsen met grondwater. Dit roept samengevat de volgende reacties vanuit de waterpartners op:

- De waterpartners vragen van de provincie meer regie. Alle partijen lijken nu weg te lopen bij het grondwater dossier. Niet alleen op drinkwaterbeschermingsgebieden is regie nodig, maar ook op gebieden daarbuiten. We moeten kijken naar al het grondwater en de aanvullende strategische voorraden. Bovendien vinden de waterpartners dat het regie op de ondergrond met de nieuwe Omgevingswet alleen maar ingewikkelder wordt. Ook (kleinere) gemeenten hebben hier nauwelijks kennis over. Dit is een belangrijk zorgpunt. Volgens de provincie is de samenwerking tussen provincie, gemeenten en waterpartners hierin van belang. Daarbij willen we de overall kwaliteit van het grondwater verbeteren, maar sommige historische vlekken kunnen verplaatsen. Gedeputeerde Bruins Slot voegt toe dat het belangrijk is dat we de KRW-doelen voor eind 2027 halen.
- Gedeputeerde Bruins Slot merkt op dat gemeenten een extra taak krijgen en dat een belangrijke vraag is wat zijn hiervoor extra kosten? De totale pot van 100 mln. blijft gelijk, alleen de verdeling wordt anders. Gedeputeerde van Essen constateert dat het grondwater erg is opgeknipt en dat is suboptimaal. De waterpartners vragen hierbij om te wijken voor versnippering en de provincie om regie te nemen, maar volgens de provincie heeft het Rijk deze keuze gemaakt. De rol van de provincie is om gemeenten goed te informeren, zodat er een goed beschermingsregime komt. Daarbij is een integraal 3D beeld in de ondergrond van belang. Gedeputeerde Bruins Slot concludeert dat we scherp moeten krijgen wie wat moet doen. Op dit moment houdt ILT toezicht, maar volgens de waterpartners is dit onvoldoende. De vraag is hoe de verantwoordelijkheden onder de Omgevingswet zijn tussen provincie, gemeenten en waterschappen en wie is verantwoordelijk voor toezicht en handhaving?
- HDSR merkt op dat over aanvragen geothermie de afstemming met het waterschap over het algemeen goed is. Helaas gaat er ook weleens iets mis, zoals het gebrek aan afstemming bij een wijzigingsverzoek voor de mestvergister in Cothen.
- De waterpartners zien meekoppelkansen, maar vragen de provincie ook keuzes te maken. Het verzoek is om collectieve WKO-systemen (i.p.v. individuele) aan te leggen. Volgens een artikel is er sprake van wildwest praktijken met mogelijk onomkeerbare gevolgen. Het grondwater is onzichtbaar erfgoed dat met name de afgelopen 50 jaar is verontreinigd. De waterpartners vragen om een generieke aanpak; toezien op welke manier systemen worden aangelegd, met goed toezicht en gecertificeerde aannemer. Gedeputeerde Bruins slot merkt op dat uit een recente rapportage blijkt dat er gebreken zijn geconstateerd in de aanleg van bodemenergiesystemen. De waterpartners zien een nieuwe rol voor de provincie; sturen op collectieve systemen bij nieuwbouwwijken. Die collectieve systemen zijn efficiënter en goedkoper, maar daarvoor is wel regie nodig. Gedeputeerde van Essen vraagt of dit niet een bevoegdheid is van gemeenten? In de praktijk blijkt echter dat de goedkoopste aannemer de opdracht krijgt. Bovendien past ook een individueel WKO-systeem ook in het duurzaamheidsbeleid van de gemeente.
- De provincie zegt toe bij andere provincies na te vragen of het zin heeft dit vraagstuk over de aanleg van bodemenergiesystemen, de kwaliteitsborging en de zorgen over het grondwater gezamenlijk op een ander niveau te tillen. Ook geeft de provincie aan de gebiedsgerichte aanpak (o.a. Woerden en Veenendaal) als belangrijk instrument te zien.

Klimaatadaptatie
Gedeputeerde Van Essen stelt voor om als laatste punt klimaatadaptatie te bespreken. Dit roept samengevat de volgende reacties op:

- De waterpartners vragen om extra aandacht voor klimaatadaptatie in zowel visie als verordening. Bij nieuwbouw moet altijd klimaatadaptief worden gebouwd. Gedeputeerde Bruins Slot reageert dat uitbreidingslocaties niet specifiek in de verordening hoeft terug te komen. Het kan ook onderdeel zijn van de kaderstelling van PS voor regionaal programmeren. De waterpartners vragen zich af of het kader niet zachter is als de verordening? Volgens gedeputeerde van Essen hoeft dat niet, het is flexibeler om te differentiëren in het kader van de programmering. Gedeputeerde Bruins Slot geeft aan dat GS nog een keuze moet maken hoe dit geborgd wordt. Als gemeenten aangeven dat ze klimaatadaptatie meenemen, dan hoeft het volgens gedeputeerde van Essen geen probleem te zijn om klimaatadaptatie in de verordening op te nemen.

- Gedeputeerde Bruins Slot vraagt zich af hoe sturend de provincie in deze fase moet zijn? Klimaatadaptatie is ook een gemeentelijk belang. De waterpartners geven aan dat sommige gemeenten niet in staat zijn om klimaatadaptatie mee te nemen. Ook lijkt het thema onder te sneeuwen onder andere taken. De waterpartners vinden het wenselijk dat nieuwbouwplannen als richtlijn een bui van 60 à 70 mm kunnen bergen. Hoe ze dat doen is aan de ontwikkelaar. Bij grote bouwprojecten is het van belang om klimaatadaptie met bepaalde norm te borgen. De normen vanuit wateroverlast zijn voor de lange termijn onvoldoende. We moeten nu anticiperen op het toekomstig klimaat. In de verordening moet deze extra taakstelling worden opgenomen. Het meenemen van deze taakstelling bij nieuwbouw hoeft niet duurder te zijn. Het is goedkoper om het nu voor 50 jaar goed te doen, dan om de schade achteraf repareren (zie Kockengen). De waterpartners verwijzen daarbij naar het convenant klimaatbestendig bouwen uit ZH.
- Gedeputeerde van Essen vraagt hoe de waterpartners aankijken tegen bodemdalingsbestendig bouwen. De waterpartners vragen om gebiedsgericht te kijken om ontwikkelingen te combineren, bijvoorbeeld zonnevelden combineren met bodemdaling. Het klimaat verandert waardoor de bodemdaling sneller gaat. Hierbij is ook de watervraag relevant en het is urgent om hierover na te denken. De oproep van de waterpartners is om samen aan de slag te gaan met bodemdaling en waterschappen hierbij te betrekken. Bij kleine uitbreidingen in het kader van vitaliteit is het belangrijk op welke locatie rondom de kernen de uitbreiding het beste kan plaatsvinden. Gebruik de kennis van waterschappen hierbij. Volgens gedeputeerde Bruins Slot is Kockengen hiervan een goed voorbeeld. Dit is eigenlijk aan gemeenten, maar het is sympathiek als we schade op termijn voorkomen, aldus gedeputeerde Van Essen. Bij de nieuwbouw in Kockengen is pas na bezwaren van het waterschap rekening gehouden met (rest)zettingen. In Rijnenburg is de vraag gesteld aan het waterschap hoeveel meter zand moet worden aangebracht. Die vraag wil het waterschap graag samen met gemeenten en ontwikkelaars in het proces beantwoorden.

Overige zaken
Gedeputeerde Van Essen vraagt of er nog andere zaken zijn. Dit roept samengevat de volgende reacties op:
- De waterpartners geven aan dat de ambtelijke samenwerking heel goed verloopt en geven hiervoor complimenten aan de provincie.
- De waterpartners zijn enthousiast over de detachering en HDSR nodigt ook de provincie uit om mee te werken aan het waterbeheerprogramma.